

Τεύχος Νο 150-151 Περιεχόμενα

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 2015

04 Editorial

07 Στέργιου Αποστόλου Γεγονότα του 1925 στη Νάουσα

13 Ελένης Δροσίδου Κι εγώ ωχ! αμά κι ισύ λέλε!

14* Τάκη Μπάτση Οι κοινωνικές τάξεις της Νάουσας στα χρόνια της βιομηχανικής άν- θισης και η συμμετοχή τους στον λαϊκό πολιτισμό

20 Μανώλη Βαλσαμίδα Το μοναστήρι της Υπαπαντής στη Νάουσα (Η Έξω Υπαπαντή)

32 Αλέξανδρου Οικονόμου Ναουσαίοι βιομήχανοι στη Θεσσαλονίκη στις αρχές του 20ού αιώνα

40 Ευγενίας Ζάλιου & Στέργιου Σαράτη Οικονομική ζωή της πόλης στα τέλη της δεκαετίας του '30

52 Γεωργίου Μάλλιου «Ο φιλογενέστατος κύριος Δημήτριος Ίπατρος... είκοσι χρόνια μετά»

61 Γρηγόρη Σακαλή Ποίηση: «Σωτηρία Οδός», «Μια Εποχή Στον Παράδεισο»

62 Θεοδώρας Μαυρίδου Γυμναστικός Σύλλογος Ποντίων Ναούσης Ακρίτας: Αδρή καταγραφή της διαδρομής του αθλητικού και πολιτιστικού σωματείου

70 Κώστα Λαπαβίτσα Το Τμήμα Μπάσκετ του «ΦΑΣ ΝΑΟΥΣΑ» τη δεκαετία 1970-1980

Οι εφημερίδες και τα περιοδικά της επαρχίας παραμένουν, παρά τον κατακλυσμό των ηλεκτρονικών μέσων την τελευταία δεκαετία, ο εγκυρότερος παλμογράφος της και το αυθεντικότερο σύστημα πρόσβασης στο παρελθόν. Η ταχύτατη εξάπλωσή τους τον 20ο αιώνα έχει τις ρίζες της στην αγωνία για τη διάδοση, την καλλιέργεια και την ανάδειξη του τοπικού πνεύματος, την προβολή της τοπικής ιστορίας, την πολιτιστική αναβάθμιση και την καταξίωση της καθημερινής ζωής. Έχει τις ρίζες της στην αγωνία των καθημερινών ανθρώπων να συγκρατήσουν στην άκρη της πένας τους τον καιρό που τρέχει, τις μικρές και μεγάλες ιστορίες που συνεχούν τις προσωπικές τους ιστορίες με την ιστορία του τόπου τους.

Η «Νιάουστα», με το διπλό τεύχος που κρατάτε στα χέρια σας, συμπληρώνει εκατόν πενήντα τεύχη διαρκούς κυκλοφορίας. Παρ' όλ' αυτά είναι ένα σχετικά νέο περιοδικό. Ένα περιοδικό 38 ετών. Όμως πιστεύουμε πως η συνεχής έκδοσή του περιοδικού εδώ και 38 χρόνια και η αποδοχή του, όχι μόνο από την τοπική κοινωνία, δικαιώνει τους εμπνευστές του, δικαιώνει τη σύλληψη και την ιδέα που είχαν όταν ξεκίνησαν το εγχείρημα το 1977 και η οποία ιδέα συνοψίζονταν στη φράση «*ό,τι κι αν μείνει γραφτό είναι κέρδος*». Η φιλοδοξία της πρώτης συντακτικής ομάδας ήταν να μπει ένα λιθαράκι στα πολιτιστικά πράγματα της περιοχής μας μέσα από

την καταγραφή της καθημερινής κίνησης και ζωής, μέσα από την καταγραφή όλων εκείνων που συγκροτούν, επικοινωνούν και συνθέτουν την πραγματικότητα της πόλης μας.

Αξίζει να θυμόμαστε πως η «Νιάουστα» οφείλει την ύπαρξή της και τη συνέχειά της στο Σύλλογο Αποφοίτων Γυμνασίου Ναούσης «Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος», που ιδρύθηκε το 1958 και αργότερα μετονομάστηκε σε Πολιτιστική Εταιρεία Νάουσας, αξίζει να

Η ΦΙΛΟΔΟΞΙΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΗΤΑΝ ΝΑ ΜΠΕΙ ΕΝΑ ΛΙΘΑΡΑΚΙ ΣΤΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

θυμόμαστε και να μνημονεύουμε την πρώτη συντακτική επιτροπή του περιοδικού, τον Οδυσσέα Ντινόπουλο, την Ελένη Μήτσαλα και τον Ιωάννη Καρατσώλη και αξίζει να επισημάνουμε πως τέσσερις από τους πρώτους αρθρογράφους του πρώτου τεύχους του περιοδικού, Νίκος Σπάρτης, Μανώλης Βαλσαμίδης, Στέργιος Αποστόλου και Τάκης Μπαίτης-ακούραστοι εργάτες του λόγου και της πένας- εξακολουθούν και σήμερα να μας τιμούν και να καταθέτουν το αστείρευτό τους πνεύμα στις σελίδες της Νιάουσας, στην ιστορία της πόλης και της περιοχής.

Αξίζει επίσης να μνημονεύουμε όλες τις συντακτικές ομάδες που συνέχισαν το περιοδικό όλ' αυτά

τα χρόνια, όχι τόσο ή και καθόλου, για τον κόπο που κατέβαλαν και καταβάλλουν, αλλά γιατί χρόνο με το χρόνο το περιοδικό μέσα από την αρθρογραφία του, αλλά και μέσα από τις εκδόσεις βιβλίων, τις εκδηλώσεις τιμής σε πρόσωπα και την ανάδειξη κομβικών στο χρόνο σημείων πολιτισμού, παράδοσης και κληρονομιάς, εξελίχθηκε σε πολύτιμο εργαλείο διατήρησης και ενίσχυσης της συλλογικής μνήμης και σημείο αναφοράς και ανάδειξης της ταυτότητας της πόλης και των κατοίκων της.

Είναι λοιπόν φανερό πως η συντακτική ομάδα κάθε φορά ανάβει το φυτίλι. Ο πυροτεχνουργός είναι άλλος. Είναι αυτός που ξεδιαλέγει τα υλικά. Είναι οι αρθρογράφοι, οι τοπικοί ιστορικοί, οι τοπικοί λαογράφοι, όλοι αυτοί που συνεχονται από το πάθος της καταγραφής, από την αγάπη για τον τόπο και την ιστορία του, όλοι αυτοί που ψάχνοντας τη δική τους ταυτότητα σκοντάφτουν στις μικρές και μεγάλες ιστορίες του καθ' ενός εξ ημών και τις απαθανατίζουν. Διότι αυτό που λένε οι ειδικοί, ότι δηλαδή η μικροϊστορία είναι το πρώτο σκαλοπάτι για την κατανόηση της γενικής ιστορίας, συχνά επιβεβαιώνεται μέσα από τις καταγραφές και τα πονήματα των δικών μας ερευνητών και τοπικών ιστορικών, έτσι όπως αποσπασματικά, ως άρθρα και άτακτα -πως αλλιώς-, κατατίθενται στις σελίδες της «Νιάουσας».

Δουλειά του αναγνώστη, πέρα από την ευχαρίστηση που δίνει η ομολογία, η υποδοχή, η επιβε-

βαίωση του ήδη εγνωσμένου, να εκμεταλλευτεί τη δυνατότητα και να τακτοποιήσει την ψηφίδα που ίσως του λείπει από τη γενική εικόνα της ιστορίας της πόλης μας και της περιοχής και εντέλει από την εικόνα της προσωπικής του ιστορίας και διαδρομής.

Σ' αυτό το επετειακό, το διπλό 150ό και 151ο τεύχος, ο Αλέξανδρος Οικονόμου με τίτλο «Ναουσαίοι Βιομήχανοι της Θεσσαλονίκης στις αρχές του 20ού αιώνα» επιδαψιλεύει στοιχεία για τους αστούς της Νάουσας και τη σχέση τους με την πόλη της Θεσσαλονίκης και ξαφνιάζει φωτίζοντας στιγμιαία και έμμεσα, σε έναν και μοναδικό κατάλογο ονομάτων, την πιο μαύρη σελίδα της σύγχρονης ιστορίας της συμπρωτεύουσας: Το ολοκαύτωμα των ελληνοεβραίων της Θεσσαλονίκης, το πλιάτσικο στα μαγαζιά τους, τη δήμευση των περιουσιών τους από την κατοχική κυβέρνηση, την κατάχρηση των περιουσιών στο κέντρο της πόλης από τους δωσίλογους και τους συνεργάτες των γερμανών - μια ιστορία απληστίας, αυθαιρεσίας και απάτης γύρω από τις εβραϊκές ιδιοκτησίες, όταν το 25% της πόλης της Θεσσαλονίκης, που ήταν οι ελληνοεβραίοι, οδηγούνταν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης του Άουσβιτς.

Η Ευγενία Ζάλιου και ο Στέργιος Σαράτσος με τίτλο «Η οικονομική ζωή της πόλης μας στα τέλη της δεκαετίας του 30» φυσάνε τη σκόνη από την εικόνα μιας εποχής και τρίβουν τα χαλκούνια, όπως θα έλεγε ο Εγγονόπουλος, να φωτιστούν οι ξεχασμένες

λέξεις, να γιατροπορευτούν με αγιασμόλαδο τα σωθικά, να ξελαμπρίσει ο κόσμος των απéritτων να συνδεθεί ο ήχος του ρολογιού της πόλης με το παρελθόν της.

Ο Μανώλης Βαλσαμίδης ανατρέχει την ιστορία του μοναστηριού της Υπαπαντής ξεδιαλέγοντας όπως το συνηθίζει δαιδάλους εγγράφων και σημείων και ακόμα με ένα απλό αφήγημα, σε άπταιστο τοπικό ιδίωμα, η Ελένη Δροσίδου επαναφέρει σχέσεις και προσδοκίες στο οικογενειακό

Ο ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΤΑΚΤΟΠΟΙΗΣΕΙ ΤΗΝ ΨΗΦΙΔΑ ΠΟΥ ΙΣΩΣ ΤΟΥ ΛΕΙΠΕΙ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΑΣ

περιβάλλον μιας εποχής όχι και τόσο μακρινής.

Στην έρευνα του Γιώργου Μάλλιου, έρευνα στην οποία εμπλέκονται και οι μαθητές της Γ' Τάξης του 1ου Γυμνασίου, συνοψίζεται κάθε γραπτός λόγος για τον «φιλογενέστατο Δημήτριο Ίπατρο», το μέλος της Φιλικής Εταιρίας που πέρασε από την πόλη μας το 1820 με αποστολή την προετοιμασία της ελληνικής επανάστασης σε Μακεδονία και Ήπειρο και ο οποίος δολοφονήθηκε αμέσως μετά που εγκατέλειψε την πόλη της Νάουσας με προορισμό τα Γιάννενα.

Ο Στέργιος Αποστόλου, ως άλλος μεταξοποροποιός, καταθέτει ένα μικρό δείγμα για το πώς αυτό

που θέλεις να πεις ή και να δεις, μπορεί να τεντώσει την ιστορία στα μέτρα σου, ενώ ο Τάκης Μπαίτσος επί του παρόντος, στην ώρα της πτώσης, επαναφέρει στο προσκήνιο τις οικονομικές τάξεις στα χρόνια της βιομηχανικής άνθισης και της συμμετοχής τους στο λαϊκό πολιτισμό, για να ακολουθήσει μήνυμα αισιοδοξίας από τη Θεοδώρα Μαυρίδου, η οποία αναμοχλεύει, μέσα από τη δημιουργία του Ποντιακού Συλλόγου «Ακρίτας» το 1928, την ακατάβλητη θέληση του ποντιακού ελληνισμού να βρει τη θέση του, τη νέα του πατρίδα, στο σώμα της πόλης μας.

Ε και επειδή ο αθλητισμός είναι άρρηκτα συνυφασμένος με τον πολιτισμό έχει ενδιαφέρον να δούμε το άρθρο του Κ. Λαπαβίτσα, αθλητής του μπάσκετ και ο ίδιος, πως, δηλαδή, και τότε εντάχθηκε στην καθημερινή αθλητική ζωή του τόπου το Μπάσκετ, το άθλημα που έφθασε στα τέλη της δεκαετίας του '80 να εξάψει τις καρδιές μικρών και μεγάλων.

Αλλά είναι Μάνης και στο βουνό μας τρέχει το πράσινο σε όλες του τις αποχρώσεις:

Λύσε τα χέρια.

άνοιξε τα παράθυρα

να δεις το σύμπαν ανθισμένο

μ' όλες τις παπαρούνες του αίματός μας

- να μάθεις να χαμογελάς.

(Γιάννης Ρίτσος, Εαρινή Συμφωνία, XXVII.)

Καλή ανάγνωση!

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΠΙΧΑΙΡΕΤΙΚΗ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ 1925 ΣΤΗ ΝΑΟΥΣΑ

γράφει ο Στέργιος Σπυρ. Αποστόλου, Ιστορικός ερευνητής-Συγγραφέας

Με αφορμή την δημοσίευση στο έγκριτο περιοδικό ΝΙΑΟΥΣΤΑ (τεύχος υπ' αριθ. 149 Οκτωβρίου - Δεκεμβρίου 2014, σελ. 36) της αξιόλογης μελέτης της κ. Αντωνίας Χαρίση με τίτλο «Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΝΑΟΥΣΑ» θέτω υπ' όψιν σας την κατωτέρω μελέτη μου, σχετική με το διαπραγματευόμενο από την κ. Χαρίση θέμα, η οποία στο παρελθόν είχε δημοσιευθεί στην τοπική εφημερίδα «ΝΕΟΙ ΚΑΙΡΟΙ».

Η εν λόγω μελέτη, η οποία αποτελεί καρπό έρευνάς μου στα φύλλα της ημερήσιας εφημερίδας της Θεσσαλονίκης «ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ» (περίοδος έκδοσης 1924 -

1934), αναφέρεται σε διάφορα γεγονότα τα οποία είχαν λάβει χώρα στην Νάουσα κατά το έτος 1925, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται και γεγονότα τα οποία ανα-

φέρονται σε σοβαρές προστριβές και διενέξεις μεταξύ των γηγενών Ναουσαίων και των εγκαταστηθέντων περιοδικώς στην Νάουσα μετά την Μικρασιατική καταστρο-

φή του 1922 προσφύγων. Όταν το έτος 2003 εξέδωσα το βιβλίο μου «Η ΚΟΜΜΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΝΑΟΥΣΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΑΡΙΣΤΕΡΟ ΚΙΝΗΜΑ» (1918-1937), δεν είχα ανακαλύψει ακόμη τα στοιχεία τα οποία περιλαμβάνονται στην παρούσα μελέτη μου για να τα συμπεριλάβω στην ύλη του, εφόσον κι' αυτά αναφέρονται σε γεγονότα τα οποία έλαβαν χώρα στη Νάουσα το έτος 1925, δηλαδή κατά τον Μεσοπόλεμο. Προτίθεμαι, όμως, σε τυχόν επανέκδοση του ανωτέρω βιβλίου μου, να τα συμπεριλάβω σ' αυτό, γιατί, κατά την άποψή μου, εμφανίζουν ουσιώδες ενδιαφέρον. Επομένως, η παρούσα μελέτη μπορεί να θεωρηθεί σαν συμπλήρωμα της ύλης του.

ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ 1925 ΣΤΗ ΝΑΟΥΣΑ

Πρόσφατα, αναδιφώντας τον τύπο της Θεσσαλονίκης του Μεσοπολέμου στα αρχεία της Δημοτικής Βιβλιοθήκης αυτής της πόλης, τυχαία υπέπεσαν στην αντίληψή μου ανταποκρίσεις από τη Νάουσα δημοσιευμένες στην ημερήσια εφημερίδα της Θεσσαλονίκης ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ, η οποία το πρώτον κυκλοφόρησε το έτος 1924 και διέκοψε την έκδοσή της το 1934. Οι ανταποκρίσεις αυτές αναφέρονται σε δύο διαφορετικά γεγονότα τα οποία συνέβησαν κατά το έτος 1925 στη Νάουσα και αφορούν το μεν ένα σε διαμάχη μεταξύ των προσφύγων της Νάουσας και των γηγενών Ναουσαίων για τουρκικούς αγρούς παραχωρηθέντες από την Δ.Α.Π. (Διαχειρίσις Ανταλλαξίμου Περιουσίας) στους πρώτους και το άλλο σε μαχητική δράση των μελών της κομματικής οργάνωσης Νάουσας του Κ.Κ.Ε,

του τμήματος της τοπικής Ο.Κ.Ν.Ε (Οργάνωση Κομμουνιστικής Νεολαίας Ελλάδας) και του ελεγχόμενου από το Κ.Κ.Ε. Συλλόγου Παλαιών Πολεμιστών Νάουσας, κατά τη διάρκεια φιλοπόλεμου συλλαλητηρίου που έλαβε χώρα στη Νάουσα με πρωτοβουλία του Δήμου Νάουσας, του Προσφυγικού Συλλόγου και εθνικιστικών κύκλων, με αφορμή την απέλαση από τους Τούρκους του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Κωνσταντίνου ΣΤ' (Αράπογλου). Οι Ναουσαίοι ανταποκριτές της ανωτέρω εφημερίδας είναι τρεις,

...αφορούν τη διαμάχη μεταξύ των προσφύγων της Νάουσας και των γηγενών Ναουσαίων για τουρκικούς αγρούς και κομματικές διαμάχες της τοπικής οργάνωσης του ΚΚΕ Νάουσας με τον Σύλλογο παλαιών πολεμιστών Νάουσας...

αποφεύγουν να αναφέρουν τα ονόματά τους και χρησιμοποιούν τα ψευδώνυμα «Εις πρόσφυξ», «Εις Έλλην» και «Κομήτης». Τα γεγονότα του 1925 στη Νάουσα τα οποία αποτελούν αντικείμενο της παρούσας μελέτης έχουν ως ακολούθως:

Α) ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΑΦΟΡΩΝΤΑ ΣΕ ΔΙΑΜΑΧΗ ΓΗΓΕΝΩΝ ΝΑΟΥΣΑΙΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥΣ ΑΓΡΟΥΣ ΠΑΡΑΧΩΡΗΘΕΝΤΕΣ ΑΠΟ ΤΗ Δ.Α.Π ΣΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

Δημοσιεύω το πλήρες κείμενο της από 24ης Ιανουαρίου 1925

ανταπόκρισης από τη Νάουσα του ανταποκριτού της ημερήσιας εφημερίδας της Θεσσαλονίκης ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ με το ψευδώνυμο «Εις πρόσφυξ»:

ΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΙ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΩΝ ΠΟΛΕΜΙΣΤΩΝ

Νάουσα. Την παρελθούσαν εβδομάδα, Πέμπτην και Παρασκευήν, έλαβον χώραν ενταύθα μικραί μεν αλλά σταθεραί κινήσεις Κομμουνιστών, των υπό την σημαίαν της Ενώσεως Π. Πολεμιστών κρυπτομένων. Οι κύριοι ούτοι νομίζοντες ότι οι πρόσφυγες τους αδικούσι διά της εις Ελλάδα προσφυγής και μη υπό το φεύγανον του Κεμάλ σφαγής των, επέπεσαν αδρόοι δια 25 αρότρων επί των υπό των προσφύγων καλλιεργουμένων τουρκικών αγροκτημάτων των, οριστικήν απόφασιν έχοντες να οικειοποιηθώσιν ταύτα, έστω και ενόπλως και να επαναλάβωσιν τας υπό του Κιούπκιοι τραγωδίας. Και θα επετύγχανον ίσως τα ποθούμενά των οι οπαδοί ούτοι της ερυθράς σημαίας και θα επότιζον τους αγρούς της Ναούσης δι' αθώου μεν, εφθηνού δε καταστάντος, δυστυχώς, προσφυγικού αίματος, αν δεν προελάμβανε πάσαν αιμοχαρή τάσιν αυτών ο ρέκτης αστυνόμος Ναούσης Ασπραδάκης διά της επί τόπου μεταβάσεως αυτού και διά της επιβολής των υπό του νόμου ενδεικνυομένων μέτρων.

Ως επακολούθημα, φαίνεται, των ανωτέρω, συνέβη και το εξής: Την νύκτα του Σαββάτου προς την Κυριακήν, περί ώραν 11½ μ.μ., ήρχισεν ξαφνικά να καίεται εκ των έξωθι και εκ της προς τον δρόμον άκρας της στέγης η οικία του εκ των μελών του ενταύθα προσφυγικού Συλλόγου κ. Κοντοπούλου, μεταξοποροποιού, χωρίς έσωθεν

ούτε ίχνος τυχαίας πυρκαϊάς να υπάρχει. Και ναι μεν κατεσβέσθη το πυρ εγκαίρως υπό των προσδραμόντων γειτόνων, η αναδυομένη όμως οσμή του πετρελαίου απέδειξε ότι επρόκειτο περί σκοπίμου εμπρησμού. Η Αστυνομία ειδοποιήσασα εγκαίρως ετέθη επί τα ίχνη του γεγονότος, διά των δραστηρίων δε ενεργειών της ανέκλυψε, ως επληροφορήθη, τον δράστην και κακούργον εμπρηστήν, όν και παρέπεμψε εις την δικαιοσύνην διά τα περαιτέρω.

Εις πρόσφυξ

(Ημερήσια εφημερίδα της Θεσσαλονίκης ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ, αριθ. φύλλου 286 της 24ης Ιανουαρίου 1925, ημέρα Σάββατο, σελίδα 2).

Έχω τη γνώμη ότι ο προαναφερόμενος ανταποκριτής, ως διαπνεόμενος από ακραία αντικομμουνιστικά αισθήματα, φθάνει μέχρι του σημείου να διατυπώνει γελοιότητες ισχυριζόμενος ότι η κομματική οργάνωση Νάουσας του Κ.Κ.Ε. και ο Σύλλογος Παλαιών Πολεμιστών της πόλης τάχτηκαν με το μέρος των γηγενών Ναουσαίων στην ανωτέρω διαμάχη, ότι διέθεταν ...25 άροτρα (δίκην αρμάτων μάχης!) με τα αντίστοιχα υποζύγια, ότι τα μέλη τους ήταν οπλισμένα και ότι θα χρησιμοποιούσαν τα όπλα τους κατά των προσφύγων, αν δεν επενέβαινε η Αστυνομία. Για τη συγκεκριμένη περίπτωση θεωρώ αναγκαίο να παράσχω ορισμένες διευκρινίσεις επί της διαμάχης μεταξύ των γηγενών Ναουσαίων και των προσφύγων. Πριν αναχωρήσουν από τη Νάουσα για την Τουρκία οι Τούρκοι κάτοικοι της Νάουσας με την υποχρεωτική ανταλλαγή των πληθυσμών βάσει της Συνθή-

κης της Λωζάνης, κλήθηκαν να δηλώσουν μέσω της Δ.Α.Π στην Τράπεζα της Ελλάδος τα πάσης φύσεως περιουσιακά τους στοιχεία τα οποία κατείχαν. Μεταξύ αυτών, βεβαίως και τους αγρούς των. Όμως, πολλοί Τούρκοι της Νάουσας ψευδώς δήλωσαν ότι εξακολουθούσαν να κατέχουν και αγρούς τους οποίους προηγούμενως, κατά διάφορα χρονικά διαστήματα, είχαν πουλήσει σε Ναουσαίους αγρότες, πριν

και είχαν και οι πρόσφυγες και οι Ναουσαίοι που είχαν αγοράσει από τους Τούρκους αυτούς τους αγρούς. Η όλη ευθύνη βαρύνει τη Δ.Α.Π. και τους αρμόδιους τότε υπαλλήλους της, που παρ' ολίγο να προκαλέσουν εμφύλιο πόλεμο στη Νάουσα με τις αδικαιολόγητες παραλείψεις τους. Σημειώνω, συμπληρωματικά, ότι οι Ναουσαίοι είχαν ζητήσει από το κράτος να μη θεωρηθεί η περιουσία των Ναουσαίων Τούρκων ως ανταλλάξιμη

Ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Κωνσταντίνος ΣΤ΄ (κατά κόσμον Αράπογλου)

έλθουν οι πρόσφυγες. Η Δ.Α.Π. δεν ερεύνισε, ως όφειλε, για να διαπιστώσει αν όντως όλοι οι δηλωθέντες από τους Τούρκους αγροί εξακολουθούσαν να αποτελούν ιδιοκτησία τους και όταν αργότερα παραχώρησε αυτούς στους πρόσφυγες, μεταξύ αυτών υπήρχαν και οι αγροί που είχαν προπωληθεί από τους Τούρκους στους Ναουσαίους.

Στην προκειμένη περίπτωση δί-

διότι τους ανήκε, καθόσον αυτή προέρχονταν από κατασχεμένα περιουσιακά στοιχεία Ναουσαίων που σφάχτηκαν ή σκοτώθηκαν κατά την εξέγερση της Νάουσας το 1822 και παραχωρήθηκαν στη συνέχεια από το τουρκικό δημόσιο στις εγκατασταθείσες στην πόλη αυτή τουρκικές οικογένειες. Η κατάσχεση των περιουσιακών στοιχείων των Ναουσαίων από τους Τούρκους μετά την κατάλη-

ψη και καταστροφή της Νάουσας από αυτούς το έτος 1822 επιβεβαιώνεται και από υπάρχοντα ειδικό πίνακα καταγραφής και δήμευσης υπό του τουρκικού δημοσίου των περιουσιακών στοιχείων των Ναουσαίων επαναστατών ο οποίος φέρει ημερομηνία σύνταξης την 7η Οκτωβρίου 1822 (Βλ. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, ΑΡΧΕΙΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ (1695-1912), σελ. 466. Το πλήρες κείμενο του ανωτέρω πίνακα δή-

ΛΟΓΩ ΤΗΣ ΑΠΕΛΑΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΣΤ΄

Κρίνω σκόπιμο να παραθέσω ορισμένα πληροφοριακά στοιχεία σχετικά με τον πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Κωνσταντίνο Στ΄ (Αράπογλου). Ο εν λόγω πατριάρχης κατέλαβε τον πατριαρχικό θρόνο Κωνσταντινουπόλεως ως διάδοχος του αποθανόντος το 1924 Γρηγορίου Ζ΄, όμως, κατά την

λειος Γ΄ (Γεωργιάδης), ο οποίος, ως Κωνσταντινοπολίτης, ήταν ανεκτός από τους Τούρκους. Κατά τη διάρκεια της ολιγόμηνης θητείας του Κωνσταντίνου ΣΤ΄ στον πατριαρχικό θρόνο, στην Ελλάδα συγκροτήθηκαν πολλά συλλαλητήρια κατά των Τούρκων σε αρκετές πόλεις, τα οποία υποκινήθηκαν από εκκλησιαστικούς κύκλους, ακραίους εθνικιστές και σωβινιστές. Παρά την προηγηθείσα Μικρασιατική καταστροφή, τα συνθήματα που επικρατούσαν στα συλλαλητήρια αυτά είχαν φιλοπόλεμο χαρακτήρα και τάσσονταν υπέρ μιας νέας πολεμικής αναμέτρησης με τους Τούρκους.

Το Κ.Κ.Ε., εξ αρχής, τάχτηκε κατά των φιλοπόλεμων αυτών συλλαλητηρίων και υπέρ της ειρήνης. Οι κατά τόπους υφιστάμενες κομματικές οργανώσεις του εφαρμόζοντας τη γραμμή του αντιπαρατάχθηκαν σ' αυτά τα φιλοπόλεμα συλλαλητήρια δυναμικά. Η κομματική οργάνωση Νάουσας του Κ.Κ.Ε. αντέδρασε στη συγκρότηση φιλοπόλεμου συλλαλητηρίου στην πόλη αυτή και υποβοηθούμενη και από τον Σύλλογο Παλαιών πολεμιστών Νάουσας και την τοπική Ο.Κ.Ν.Ε. εκδήλωσε την αντίθεσή της κατά τη διάρκεια του ανωτέρω συλλαλητηρίου με συνθήματα αντιπολεμικά και φιλειρηνικά.

Αποτέλεσμα αυτής της δράσης ήταν να συλληφθούν πέντε μέλη της με την κατηγορία της στάσης κατά της Αρχής και να παραπεμφθούν στο Διαρκές Στρατοδικείο Θεσσαλονίκης. Παραθέτω στη συνέχεια ειδησεογραφία από την εφημερίδα της Θεσσαλονίκης ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ, καθώς και ανταπόκριση από τη Νάουσα του ανταποκριτού της με το ψευδώνυμο «Εις Έλλην»:

Μεγάλες οι διαμάχες μεταξύ γηγενών και προσφύγων για τις αγροτικές εκτάσεις

μευσης περιλαμβάνεται στο εκδοθέν έργο του Ι. Κ. Βασδραβέλλη ΟΙ ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ ΣΤΟΥΣ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΑΓΩΝΑΣ (1796-1832, σελ. 283-297).

Το αίτημα των Ναουσαίων για την αναγνώριση ως μη ανταλλάξιμης της περιουσίας των Τούρκων της Νάουσας δεν έγινε δεκτό από το κράτος.

Β) ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΣΤΗ ΝΑΟΥΣΑ

άποψη των Τούρκων θεωρήθηκε ανταλλάξιμος. Κατόπιν τούτου, πιέζονταν συνεχώς να παραιτηθεί από το θρόνο του, άλλως απειλούνταν με απέλαση. Μετά από ολιγόμηνη πατριαρχία (1924-1925), με την εφαρμογή του περί ανταλλαξίμων νόμου της Συνθήκης της Λωζάνης, αναγκάστηκε να παραιτηθεί του αξιώματός του και κατέφυγε στην Ελλάδα.

Τον διαδέχτηκε το 1925 ο Βασί-

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΕΝ ΔΙΩΓΜΩ
Ο ΑΡΧΗΓΟΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΕΞΕΔΙΩΧΘΗ ΧΘΕΣ
ΕΚ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ

(Κύριος τίτλος της ημερήσιας εφημερίδας της Θεσσαλονίκης ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ, αριθ. φύλλου 293 της 31ης Ιανουαρίου 1925, ημέρα Σάββατο, σελίδα Ι).

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ!

ΟΛΟΙ ΣΤΟ ΣΥΛΛΑΛΗΤΗΡΙΟΝ
ΤΟΥ Λ. ΠΥΡΓΟΥ

(ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΤΡΑΓΩΔΙΑΝ): Η ΔΙΕΛΕΥΣΙΣ ΤΟΥ ΑΠΕΛΑΘΕΝΤΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΔΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΛΑΦΟΥΣ ΠΡΟΚΑΛΕΙ ΦΡΕΝΙΤΙΔΑ ΕΝΘΟΥΣΙΑΣΜΟΥ. ΤΑ ΠΛΗΘΗ ΧΑΙΡΕΤΙΖΟΥΝ ΤΟΝ ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΡΑ ΚΑΙ ΟΡΚΙΖΟΝΤΑΙ ΕΚΔΙΚΗΣΙΝ. ΣΟΒΑΡΑΙ ΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ: Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΚΗΡΥΧΘΗ ΕΝ ΔΙΩΓΜΩ. ΣΗΜΕΡΟΝ ΘΑ ΕΥΡΙΣΚΗΤΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ ΜΑΣ.

(Κύριος τίτλος της ημερήσιας εφημερίδας της Θεσσαλονίκης ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ, αριθ. φύλλου 294 της 1ης Φεβρουαρίου 1925, ημέρα Κυριακή).

Ακολουθεί ανταπόκριση από τη Νάουσα του προαναφερόμενου ανταποκριτή:

ΑΙ ΑΣΧΗΜΙΑΙ

ΤΩΝ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΩΝ

Νάουσα. Η Νάουσα μη θέλουσα να υστερήσει εις την εκδήλωσιν της αγανακτήσεως διά την βανδαλικήν εκδίωξιν του Σεπτού Πατριάρχου, τη πρωτοβουλία του κ. Δημάρχου και του ενταύθα προσφυγικού Συλλόγου συνήλθεν χθες, εορτήν της Υπαπαντής, 2 μ.μ., εις πάνδημον συλλαλητήριον εν τη πλατεία του Κιοσκίου. Ρήτορες της ημέρας ορίσθησαν εκ μέρους μεν του Δήμου ο κ. Σωτήριος Σακελλαρίου, δικηγόρος, εκ μέρους δε των προσφύγων

Η γέφυρα στα «Μπατάνια»

ο πρόσφυξ δημοδιδάσκαλος Όθων Παπαδόπουλος. Μεταξύ όμως των υπερδιχιλίων διαδηλωτών παρείσφρυσαν και ενάριθμοι Κομμουνιστάι οίτινες από μεν της ενάρξεως του Συλλαλητηρίου ήρχισαν θορυβούντες, διαρκουσών δε των αγορεύσεων πλειστάκις διέκοψαν τους αγορητάς δια φωνασκιών, αποδοκιμασιών και αντεθνικών εκδηλώσεων.

Δεν ηρκέσθησαν όμως μόνον εις ταύτα οι αρνησιπάτριδες ούτοι λάτρες της Κομμούνας, αλλά αποθρασυνθέντες συνήθροισαν περί αυτούς υπερεκατόν αφελείς νέους και παιδάκια γιουχαΐζοντες και αποδοκιμάζοντες και εξυβρίζοντες, παρηκολούθησαν δε μέχρι του καφενείου ΟΜΟΝΟΙΑ τους εκ των μελών της Οργανωτικής του Συλλαλητηρίου Επιτροπής Αριστ. και Όθωνα Παπαδόπουλον, αμφοτέρους πρόσφυγας, εισελθόντες δε διά φωνών εις το προαύλιον του καφενείου ήρχισαν να παραβιάζουν τας θύρας, να θραύουν τας

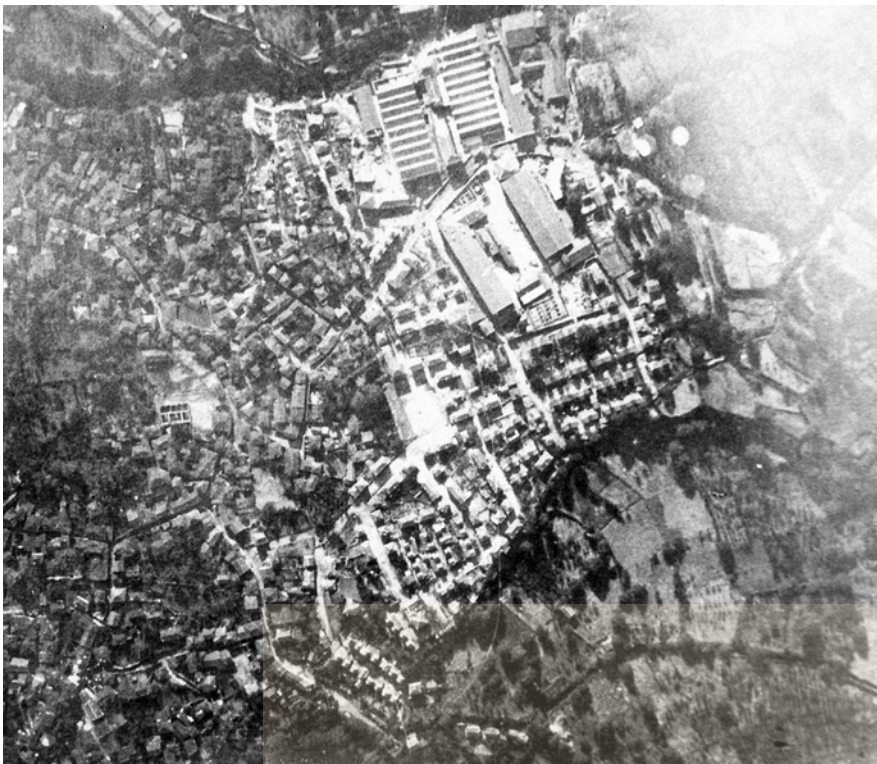
βάλους των παραθύρων του καφενείου, να τρομοκρατούν δε τους εντός του καφενείου. Προς τούτοις δε απήτουν μετά θρασύτητος να εξέλθουν του καφενείου οι προειρημένοι, σκοπόν έχοντες φαίνεται να ξεθυμάνουν εις αυτούς. Ευτυχώς όμως έφθασεν εγκαίρως ένοπλος αστυνομική δύναμις με επί κεφαλής τον δραστήριον Διοικητήν του τμήματος και προελήφθησαν έκτροποι σκηναί εγκυμονούσαι πολλά απευκαΐα.

Εις Έλλην

(Ημερήσια εφημερίδα της Θεσσαλονίκης ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ, αριθ. φύλλου 299 της 6ης Φεβρουαρίου 1925, ημέρα Κυριακή, σελίδα 3).

Οι ανταποκρίσεις από τη Νάουσα του τρίτου ανταποκριτή της εφημερίδας με το ψευδώνυμο «Κομήτης» έχουν ως εξής:

ΑΦΙΞΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΑΟΥΣΑΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ ΚΑΙ ΝΑΟΥΣΗΣ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ

Αεροφωτογραφία του προσφυγικού οικισμού στη Νάουσα

Νάουσα. Πάνδημος και πρωτοφανής ήτο η προς τον σήμερα πρωτοαφικθέντα εις Νάουσαν Μητροπολίτην Βεροίας και Ναούσης Σεβασμιώτατον κ. Σωφρόνιον ...υποδοχή. Θεωρώ περιττόν να οχολιάσω την όντως αξιοσημείωτον παρουσίαν κατά την άνωθι τελετήν ευαρίθμων Κομμουνιστών, μηδ' αυτού του Διοικ. Συμβουλίου των εξαιρουμένου!

Κομήτης

(Ημερήσια εφημερίδα της Θεσσαλονίκης ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ, αριθ. φύλλου 312 της 19ης Φεβρουαρίου 1925, ημέρα Πέμπτη)

ΟΙ ΠΑΛΑΙΟΙ ΠΟΛΕΜΙΣΤΑΙ ΝΑΟΥΣΗΣ. ΕΝ ΑΠΟΤΥΧΟΝ ΣΥΛΛΑΛΗΤΗΡΙΟΝ

Νάουσα. 15. Εις προηγουμένας μου ανταποκρίσεις σας είχον γράψει τας ασχημίας αίτινες είχον λάβει χώραν κατά το διά την απέλασιν του Σ(επτού) Πατριάρχου συγκροτηθέν ενταύθα τη 2α Φεβρουαρί-

ου συλλαλητήριον. Η Αστυνομία τότε είχε προβεί εις ευρείας ανακρίσεις αποτέλεσμα των οποίων ήτο η εις το Α' Διαρκές Στρατοδικείον κλήσις πέντε εκ των ενταύθα Π. Πολεμιστών, ων δύο εκ του Δ. Συμβουλίου της Ενώσεώς των. Ως εκ τούτου, θορυβηθέντες ούτοι σήμερον Κυριακήν ετοιχοκόλλησαν δύο ανακοινωθέντα διαμαρτυρίας απευθυνόμενα προς τα μέλη των και προς τον λαόν ως εξής:

Νάουσα, 15 Μαρτίου 1925
ΕΝΩΣΙΣ ΠΑΛΑΙΩΝ
ΠΟΛΕΜΙΣΤΩΝ-ΘΥΜΑΤΩΝ
ΣΤΡΑΤΟΥ ΝΑΟΥΣΣΗΣ 1923

Πέντε θαρραλέοι συνάδελφοί σας οι: 1) Αμούντζιας Γρηγόριος, Γενικός Γραμματέας της Ενώσεως, 2) Παλάκας Δημήτριος, 3) Δραγουμάνος Κωνσταντίνος, 4) Μόρας Γεώργιος και 5) Γκόγκας Γεώργιος, πέντε συνειδητά μέλη της Οργάνωσέως μας

Παραπέμπονται
στο Στρατοδικείον με την γελοίαν

κατηγορίαν «επί στάσει», γενομένην δίδεν κατά το φιλοπόλεμον συλλαλητήριον. Όλοι σας ξέρετε τι έγινεν. Όλοι σας γνωρίζετε ότι η αποδοκιμασία του συλλαλητηρίου δεν είναι έργον των ανωτέρω πέντε, αλλά όλων των εφέδρων και γενικά των λογικών ανθρώπων. Ερωτώμεν όμως που είναι αυτή «η στάσις» με το να αποδοκιμασθούν οι αστρατευτοί οργανωταί του; Αλλά όχι. Τα αίτια είναι άλλα. Το κράτος βλέποντας την Ένωσίν μας με στραβό μάτι θέλει να την διαλύση με ψευτοκατηγορίαν στους αγωνιστές της. Ημείς θα το αφήσωμεν; Ασφαλώς όχι, διότι τότε θα υπογράψωμεν την αυτοκαταδίκην μας.

Π. Πολεμισταί! Θύματα του
Στρατού!

Ο αγώνας των έργων άρχισε. Όλοι γύρω από την Οργάνωσιν για να δείξωμε τη θέλησή μας να αγωνισθούμε. Βροντοφωνήστε όλοι ότι η κατηγορία δεν βαρύνει τους πέντε και αν υπάρχει βαρύνει όλους μας. Το Συμβούλιον. Νάουσα 15/3/1925

ΕΝΩΣΙΣ Π. ΠΟΛΕΜΙΣΤΩΝ- ΘΥΜΑΤΩΝ

ΣΤΡΑΤΟΥ ΝΑΟΥΣΣΗΣ 1922

(Διαμαρτυρία προς τον
εργαζόμενον λαόν Ναούσσης)

Εργαζόμενε λαέ,

Το ξύπνημά σου και την θέλησίν σου να αγωνισθής για τα δίκαιά σου με στραβό μάτι τα είδαν και αναλογίσθησαν τους κινδύνους σ' αυτό το κράτος και οι εκμεταλλευταί σου. Και ιδού ότι ήρχισαν καταστρώνοντες σχέδια διά την καταστροφήν σου.

Εργαζόμενε λαέ,

Την χθεσινή σου εκδήλωσιν και θέλησιν να πάρης το δίκαιό σου θέλουν να την πνίξουν διαφορετικώς. Θα μεταφέρουν εδώ

στρατόν, θα φυλακίσουν τους πρωταιτίους. Αλλά εμείς τους λέμε: Πρωταίτιοι δεν υπάρχουν. Πρωταίτιοι είναι όλος ο λαός. Και ήδη το πρόγραμμά τους άρχισε εφαρμοζόμενον διά της παραπομπής ενώπιον του Στρατοδικείου των παιδιών σου, ήτοι: Γρ. Αμούντζιαν, Δ. Παλάκαν, Γ. Μόραν και Γ. Γκόγκαν, δίδεν για «στάσιν» κατά της Αρχής γενομένην κατά το φιλοπόλεμον συλλαλητήριον και η οποία μόνον γελοία δύναται να χαρακτηρισθή. Πράγματι όμως διότι τους βλέπουν ως επικίνδυνους στα σχέδιά τους, να πνίξουν την φωνή τους.

Εργαζόμενε λαέ,

Διαμαρτυρόμενοι σε σένα καταγγέλλομεν τα σχέδιά τους. Εργαζόμενε λαέ βροντοφώνησέ τους, αφήστε τα παιδιά μας. Ουδεμία κατηγορία τα καταβαρύνει και αν υπάρχει βαρύνει όλον τον ΛΑΟ.

Η ΕΝΩΣΙΣ Π.Π. ΚΑΙ Θ.Σ.

Κατά την 2αν μ.μ. ήρχισαν να κρούωσι συνεχώς οι κώδωνες των εκκλησιών. Επρόκειτο περί συλλαλητηρίου των Π. Πολεμιστών διά τον εκ των ανακοινωθέντων των εννοούμενον σκοπόν. Το συλλαλητήριον όμως δεν έφερεν το παρ' αυτών προσδοκώμενον αποτέλεσμα, καθ' ότι μη ευρεθέντος ουδενός ρήτορος εκ των ευαριθμών διαδηλωτών να ομιλήσῃ και να αναπτύξῃ τον σκοπόν του συλλαλητηρίου, παρεκλήθησαν επί μόνας όπως βγάλωσι λόγον οι τυχαίως εκείθεν διερχόμενοι κ. Δήμαρχος Ναούσης και ο πληρεξούσιος κ. Σαμαράς. Διό ο κ. Δήμαρχος ανελθών εις τον εξώστην του εν Κιοσκίω καφερείου εξακμήτηρσεν την συνάθροισίν των ταύτην ως λίαν έκνομον και ότι διά τοιούτων πράξεων δυσχεραίνουν έτι περισσότερο την θέσιν των

εις το Στρατοδικείον καλουμένων, οίτινες και οφείλουσι πάραντα να παρουσιασθώσι. Τους συνέστησε δε αμέσως να διαλυθούν όπερ και εγένετο άνεν ουδενός επεισοδίου. Κατά πληροφορίας μας μελετάται η εντεύθεν μετάθεσις του Αστυνομου Ναούσης κ. Ασπραδάκη.

Θα είναι λίαν λυπηρόν διά την Νάουσαν η μετάθεσις του ειρημένου, καθ' ότι ούτος διά της λίαν ευγενούς και λεπτής συμπεριφοράς και δραστηριότητός του έχει εφελκύσει την συμπάθειαν και εκτίμησιν όλων ανεξαιρέτως των κατοίκων της Ναούσης. Θα νυχόμεθα όπως η Α. Διοίκσις Χωροφυλακής δια το κάλόν του τόπου αφήσῃ εν Ναούσῃ τον ικανώτατον Αστυνόμον μας.

Κομήτης

(Ημερήσια εφημερίδα της Θεσσαλονίκης ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ, αριθ. φύλλου 340 της 21ης Μαρτίου 1925, ημέρα Σάββατον, σελ.2).

Σημειώνω ότι κατά την περίοδο κατά την οποία συνέβησαν τα γεγονότα αυτά Δήμαρχος Νάουσας ήταν ο Θωμάς Αρνής. Κατά τις επικείμενες δημοτικές εκλογές οι οποίες επρόκειτο να διεξαχθούν την 24η Οκτωβρίου 1925, εμφανίζεται να διεκδικεί τον δημαρχιακό θώκο ο Γεώργιος Περδικάρης, ο επονομαζόμενος Τζων.

Κατόπιν των έντονων διαμαρτυριών των Ναουσαίων κομμουνιστών

...ο Περδικάρης, παρ' όλο που ανήκε στον ευρύτερο συντηρητικό πολιτικό χώρο, εκδήλωνε πραγματικό ενδιαφέρον για τα προβλήματα όλων των Ναουσαίων ανεξάρτητα από τα φρονήματά τους...

προς τον υποψήφιο Δήμαρχο Γεώργιο Περδικάρη για το ρόλο που διεδραμάτισε ο αντίπαλός του Θωμάς Αρνής στη συγκρότηση του φιλοπόλεμου συλλαλητηρίου στη Νάουσα και την απαράδεκτη μεταχείριση από τον ευνοούμενό του Αστυνόμο Ασπραδάκη των συλληφθέντων στα γεγονότα αυτά Ναουσαίων κομμουνιστών, ο Περδικάρης με τα ισχυρά μέσα που διέθετε στον κρατικό μηχανισμό, προκάλεσε τη μετάθεση του Ασπραδάκη.

Είναι γεγονός ότι ο Περδικάρης, παρ' όλο που ανήκε στον ευρύτερο συντηρητικό πολιτικό χώρο, εκδήλωνε πραγματικό ενδιαφέρον για τα προβλήματα όλων των Ναουσαίων, ανεξάρτητα από τα πολιτικά φρονήματα από τα οποία εμφορούνταν αυτοί.

Έτσι, με την καθοριστική υποστηρικτική ψήφο των Ναουσαίων κομμουνιστών ο Περδικάρης υπερίσχυσε του αντιπάλου του Θωμά Αρνή και εξελέγη Δήμαρχος της Νάουσας κατά την εκλογική αναμέτρηση της 24ης Οκτωβρίου 1925.

Οφείλω ακόμα να σημειώσω ότι με την υπ' αριθ. 179/1925 απόφασή του το Πρωτοδικείο Βεροίας προέβη στη διάλυση του Συλλόγου ΑΛΛΗΛΟΒΟΗΘΗΤΙΚΗ ΕΝΩΣΙΣ ΠΑΛΑΙΩΝ ΠΟΛΕΜΙΣΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ λόγω του φιλοκομμουνιστικού ρόλου τον οποίο διεδραμάτισε στα γεγονότα αυτά.

Τέλος, ως προς τους παραπεφθέντες να δικαστούν στο Α' Διαρκές Στρατοδικείο Ναουσαίους κομμουνιστές με την κατηγορία της στάσης κατά της Αρχής δεν κατόρθωσα να βρω στοιχεία σχετικά με τις επιβληθείσες σ' αυτούς ποινές. ■

Κι ιγώ ωχ! αμά κι ισύ λέλε!

Πήγιν η Αφρουδίτη του μικρό της θυγατέρας της στα νήπια κι γύρισι να πιεί έναν καφέ στη φιλινάδα της την Ιλένη που είχαν μέρις να ιδουθούν. Τρανί η σκάλα, την τσιούκνιζι κι του γόνα, αμάν όσου ν' ανέβει! Βρήκι την Ιλένη σικλιτισμένη.

-Τι έχεις μαρή κι είσι έτσι; Πέμι, τι έπαθις;

-Τι να πάθου; Ιά, σι τέτοιου τρανό σπίτι απόμεινα ντιπ μοναχιά.

-Αμάν μαρή, θιάμα να σι γένει, ου άντρας σου σ' άφηκι μι όλα τα καλά, τα πιδιά σου μι καλές δουλιές, η συνταξή σου μούγγι για τ' ισένα, να πας όπου θέλεις ...τι γουμάρια γυρεύεις;

-Ιά συλλουγιούμι, εριξάμι ντουβάρια να τρανέψει η σάλα, ν' ανοίξει η κουζίνα, εκλεισάμι την ταρατσούδα για να φκιάσουμι κι άλλη κάμαρη, να έχει κάθι πιδί μοναχό την κάμαρή του κι αντά τόνα στην Αθήνα, τ' άλλου ακόμα μακρύτιρα... στη χάση κι στη φέξη έρχουντι στη Νιάουστα. Μπιζέρισα να τηρώ ντουβάρια.

Απ' τις χαραές κλώθουμι κι μι ήρθι στου νου η κουζίνα μας στου σπίτι του πατέρα μου... Η σόμπα ντουμάνι, τα τούμπα πύρωναν, πανουθιό στου ντιβάνι μι του κλαδουτό του ντιβανουσκέπασμα κι την βιλιντζούδα, η νάνα μου η Λέγκου μι την φιλινάδα της την Καλλιόπη μι τα ιντόπια, ακουμπισμένες στα υφαντά τα κοχιάρικα τα προσκέφαλα, έπλιγαν μι τις κλούτσισ σκουφούνια για όλους μας.

Ου πατέρας μου μι τους γκόφους στου τραπέζι άκουγι ειδήσεις απ' του ράδιου που είχαμι στην αράφη στου ντουβάρι. Η μάνα μου μι την γειτόνισα την Μαριγούλου, καθισμένες στις καρέκλις μπροστά στου πουστάβι, έπλιγαν μι καλό μαλλάκι απ' τουν Μολυβδά, μπλούζις μι σκέδια κόσις για τ' ιμάς κι ουμιλούσαν τα δικά τους. Ιγώ μι τουν αδαρφό μου στα παραθύρια πανουθιό στου διπλοντούβαρου, διαβαζάμι για του σκουλειό. Μιά χαρά, όλοι μαζί πλακουντούρα στην κουζίνα!

-Όλοι έτσι είμαστων, ζέστα μούγγι σι μια κάμαρη, στ' άλλου του σπίτι ψόφους!

-Είχι αγοράσει η μάνα μου απ' τουν Δανδάνη μιαν αλουμινένια φόρμα για κεκ που το 'ψινε στου μι-

κρό του μάτι της πετρογκάζ. Μοντέρνα πράγματα κι η πετρογκάζ κι η φόρμα, του είχαμι για παίνιου, πρώτοι-πρώτοι τα πήραμι στου μαχαλά! Αυγά είχαμι δικά μας, γάλα απ' την αγιλάδα, αλεύρι απ' του ντέγκι στην απουθήκη, λίγδα μπόλικη απ' του γουρούνι, συχνά-πυκνά ευωδιάζι η κουζίνα κεκ, ήταν κι της μόδας του κεκ!

-Τι μι θύμισις τώρα... Είχαμι έρθει μι την Ολυμπίτσα να σι πάρουμι για τη βόλτα κι η μάνα σου μόλις του είχι ψήσει, του γύρισι απήκουπα στην πιατάντζα, έβγαλι ένα τρανό κομμάτι για τον πατέρα σου που ήταν όξου κι τ' άλλου χράτς-χρούτς του χώρισι στα οχτώ. Πέντε ισείς οι σπιτικοί, ιγώ μι την Ολυμπίτσα κι ου αξάδαρφός σου ου Δημητράκης απού δίπλα, σφούγγου τοφκιάσάμι αχνιστό, σι δυό λεφτά δεν απόμεινι ούτι ψίχα στην πιατάντζα!

-Όλα νόστιμα ήταν γιατί ήταν μι παρέα κι σουστά φκιασμένα. Τώρα μοναχιά όλο χαζουφαγιά φκιάνου. Μι ήρθι όρεξη για τουρλιού, αμά γέννι τουρλιού μι μια πιπέρκα, μισή μιλτζιάνια κι ένα κρομμύδι; ή να του φκιάσου σουστό κι να τρώγου μια βδουμάδα; Άμπαμπα! νάταν τα παιδιά σιμά...

-Μούλουξι φιλινάδα, ρώτα κι ιμένα που τάχου σιμά. Εκατόν τόσους σαρμάδις βάνου στου ντέντζιρι κι γένουντι άφανοι στη στιγμή. Για να φκιάσου κρέας μι σέλινου την Κυριακή, μι βούριασαν τα χέρια, μια ώρα ορθή στου πουστάβι έπλινα μια κόπα σέλινα. Τρανός ταϊφάς! Απού καλό θαρρείς μι γινηκι ντούμπανου του γόνα;

-Αμάν μαρή Αφρουδίτη μου, δίκιου έχεις! Μαυράδα μας κι ιγώ ωχ! αμά κι ισύ λέλε!

-Αϊ μαρή χαζιά μούλουξι, άδαρτις κλαίμι, έχει ου κόσμους βάσανα... Καλά να είνι τα παιδιά κι τα εγγόνια μας... μπιρκιάτ έχουμι καλές νύφις που μας τιμούν. Η έρμη η Αναστασία έχει μια μούτσκου νύφη, για παταριές, σι όλα κουσούρια τη βρίσκει. Κι όσου για του τουρλιού καν μη σκανιάζεις φιλινάδα, δα του φκιάσου κι δα σι φουνάξου ναρθείς να νοστιμευτείς να σι φύγει η όρεξη, να χαρείς κι καμπόση λαβατούρα απού τρανό ταϊφά που τουν αραθύμισις τόσου!

Ε.Δ.

Θεμελίωση του Σχολιοποιείου στη Νάουσα παρουσία όλων των αρχών στις αρχές του 20ού αιώνα

ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΤΑΞΕΙΣ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ

ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΑΝΘΙΣΗΣ
ΚΑΙ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥΣ ΣΤΟΝ ΛΑΪΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

Η Νάουσα, γνωστή για τη βιομηχανία της τους δύο τελευταίους αιώνες καθιερώθηκε διεθνώς με τα προϊόντα της. Από τον προπερασμένο αιώνα μέχρι και τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο, αποτέλεσε ένα πολύ μεγάλο κεφάλαιο, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Με την συμμετοχή Ναουσαίων, αλλά και ανθρώπων απ' όλη την Ελλάδα, η βιομηχανία της πόλης δημιουργήθηκε, μεγαλούργησε, μεσουράνησε και χάθηκε ανεπιστρεπτί.

γράφει ο Τάκης Μπάιτοης,
Λαογράφος - Συγγραφέας

Αυτή την βιομηχανία την έστησαν άνθρωποι πλούσιοι, που διέθεσαν κεφάλαια, μόρφωση, οράματα, αλλά και άνθρωποι φτωχοί που κατέθεσαν τον εαυτό τους στους

χώρους της δουλειάς, απηφώντας παντελώς τους κινδύνους, ακόμη και για την ίδια τους την ζωή. Ψάχνοντας το παρελθόν της πόλης θα δούμε, ότι πριν από την ίδρυση

του ελληνικού κράτους, στην αχανή τότε Οθωμανική αυτοκρατορία όπου δεν ισχύουν οικονομικές επιβαρύνσεις, πρώτη η Νάουσα ανέπτυξε το εμπόριο, αλλά και τις τέχνες (σε οργανωμένη μορφή βιοτεχνιών) όπως η υφαντική, η οπλοποιία, η ξυλογλυπτική, η ζωγραφική κ.ά.

Είναι αναμφισβήτητο γεγονός ότι πολύ πριν την επανάσταση του 1822 στη Νάουσα, όπως και σε όλους τους τόπους υπήρχε ταξικός διαχωρισμός με βάση την οικονομική επιφάνεια του καθενός. Διακρίνουμε τους κτηματίες τσιφλικάδες, που ήταν ευνοημένοι από το παλιό κατεστημένο των Τούρκων (Μάμαντης, Περδικάρης, Χ' Δημήτρης, κ.ά.) και τους βιοτέχνες και μεγαλέμπορους, που λόγω της προσωπικής επικοινωνίας τους με την Ευρώπη, μυήθηκαν στα ιδεώδη της Γαλλικής επανάστασης (Χ' Χειμώνας, Σιώμος, Ζαφειράκης Θεοδοσίου, κ.ά.). Τέλος, και προεπαναστατικά, εμφανίζονται και άλλες δύο τάξεις: εκείνη των μεσαίων (νοικοκυραίων) και η τάξη των φτωχών. Στην μεταεπαναστατική Νάουσα, όταν πλέον η πόλη αρχίζει να γίνεται βιομηχανική μητρόπολη των Βαλκανίων, διακρίνουμε και πάλι τις τρεις τάξεις: αυτή των τσορμπατζήδων (πλουσίων με διεθνείς οικονομικές συναλλαγές), την μεσαία τάξη που περιελάμβανε τεχνίτες, αγρότες κτηματίες και την τάξη των φτωχών.

Η πρώτη τάξη των τσορμπατζήδων συνιστούσε μια μικρή κλειστή κοινωνία. Σε όλες τις εκδηλώσεις τους, τόσο στις κοινωνικές, όσο και στην ιδιωτική τους ζωή, παρατηρούμε τη σύσφιξη των σχέσεων με συγγενικούς δεσμούς. Κάθε δυο τρεις γενιές παντρεύονταν μεταξύ τους και συγγένευαν. Τα σπίτια τους ξεχωρίζουν σαν τα μεγαλύτερα αρχοντικά της πόλης. Ο λαός τους σέβεται και ίσως τους φοβάται. Τα παιδιά τους έχουν την οικονομική δυνατότητα να σπουδάσουν στο εξωτερικό. Η τάξη αυτή, εκτός της οικονομικής διαχείρισης της πόλης, καθορίζει και την πολιτική ζωή του τόπου ως το 1906-1908. Επιβάλλει διά του τρόπου της τον πολιτι-

κό άρχοντα της πόλης, τον οποίο συνήθως με την ψήφο του ακολουθεί ο λαός. (Εκλογές για την ανάδειξη των τοπικών αρχόντων γινόταν στη Νάουσα προεπαναστατικά και μετά την επανάσταση από το 1860). Ο άρχοντας αυτός στήριζε και επέβαλε ουσιαστικά και απροκάλυπτα τα συμφέροντα της τάξης του, και για την εφαρμογή τους διέθετε έμμισθους καβάζηδες (φύλακες) και τσιράκια (δωροδοκούμενους λακέδες).

Αργότερα, η τάξη των πλουσίων περιοριζόμενη στα οικονομικά της συμφέροντα, άρχισε να μην ενδιαφέρεται για την παραξιακή πολιτική της Νάουσας άμεσα, αλλά μόνο επιβλέποντας τους αναμειγνυόμενους σε αυτή και επιβάλλοντας τις απόψεις της. Οι τσορμπατζήδες κατάφεραν σε κάποιες χρονικές περιόδους να δημιουργούν ιδιωτικές τράπεζες και ενεχυροδανειστήρια, χρησιμοποιώντας τα χρήματα της μεσαίας τάξης και των μεταναστών και με αυτό τον τρόπο να πλουτίζουν περισσότερο, χωρίς τις περισσότερες φορές να είναι φερέγγυοι στις συναλλαγές τους.

Αυτή η τάξη, που εκφραζόταν στην τοπική κοινωνία με το κόμμα «Κορδόνι», σταματά να υπάρχει στον τόπο μετά την απελευθέρωση του 1912 και γενικά μετακινείται στη Θεσσαλονίκη, όπου είχαν μεταφέρει την τελευταία 10ετία του 19ου αιώνα και τις έδρες των επιχειρήσεών τους. Αργότερα, την περίοδο του μεσοπολέμου μετακινούνται στην Αθήνα για να βρίσκονται πιο κοντά στο κέντρο των οικονομικών τους συμφερόντων.

Η τάξη των βαθύπλουτων είναι αυτή που πρώτη θα ξεφύγει από τις ρίζες της παράδοσης. Οι άνδρες λόγω των ταξιδιών για επιχειρηματικούς λόγους ή σπουδές στις χώρες της Ευρώπης, θα αντικαταστήσουν τις τοπικές φορεσίες, που απαρτίζονταν από φουστανέλες, αντιριά ή σιαλιβάρια, με τις πιο σύγχρονες μοντέρνες ευρωπαϊκές.

Θα τους ακολουθήσουν σε αυτήν την αλλαγή και οι γυναίκες τους, περίπου μετά από δύο δεκαετίες. Προίκες με στοιχεία

...οι τσορμπατζήδες κατάφεραν σε κάποιες χρονικές περιόδους να δημιουργούν ιδιωτικές τράπεζες και ενεχυροδανειστήρια για να πλουτίζουν περισσότερο...

Χώρος εργασίας στο μεταξουργείο το 1924

ντόπιας φορεσιάς που προορίζονταν για τις κόρες τους, αντικαθιστούνται με ευρωπαϊκού τύπου ρούχα. Τις πανάκριβες φορεσιές τους, κατασκευασμένες από τους καλύτερους ντόπιους τεχνίτες, τις πωλούν αντί ευτελών τιμημάτων ή τις χαρίζουν σε φτωχές κοπέλες που τις είχαν ψυχοκόρες (υπηρέτριες) στα αρχοντικά τους.

Πέραν όμως της ένδυσης, αρχίζουν να αλλάζουν τις συνήθειές τους, ως προς την συμπεριφορά, την κατοικία και την επίπλωσή της. Αρχιτέκτονες πλέον σχεδιάζουν τα νεοαναγειρόμενα σπίτια τους, τόσο στην εξωτερική όψη, όσο και στους εσωτερικούς χώρους (π.χ. αρχοντικά Ματθαίου, Χατζηπαράσχη, Μπουτάρη). Αυτό συμβαίνει και με όσους μετακομίζουν στη Θεσσαλονίκη, π.χ. το σπίτι Κόκκινου, Χατζηδημούλα, σήμερα Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων, το σπίτι του Λόγγου έναντι Αγίας Σοφίας Βικτωριανής τεχνοτροπίας και τόσα άλλα. Αποδεικτικό στοιχείο της μετακόμισης τους στην πρωτεύουσα των Βαλκανίων είναι ότι ακόμη και σήμερα πολλοί απ' αυτήν την τάξη έχουν οικογενειακούς τάφους στο νεκροταφείο της Ευαγγελίστριας.

Η εσωτερική αυτή μετανάστευση της άρ-

χουσας τάξης άφησε την πόλη πίσω για αρκετά χρόνια, γιατί ώσπου να μπορέσει να ανασυγκροτηθεί στον επιχειρησιακό και επιστημονικό τομέα πέρασαν κάποιες δεκαετίες. Ελάχιστοι γύρισαν στον τόπο τους και πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους σε διάφορους τομείς, όπως οι γιατροί Χρ. Περδικάρης και Θ. Χατζηδημητρίου, ο λόγιος Στ. Χωνός, ο αγιογράφος Χρ. Ματθαίου, ο δήμαρχος Φιλώτας Κόκκινος.

Ως προς τις συνήθειες, σταματούν να μετέχουν σε λαϊκά δρώμενα, αφήνουν την παραδοσιακή μουσική και εισάγουν Ευρωπαϊκή. Ακόμη και στ' αντέτια του γάμου εκσυγχρονίζονται με την Ευρώπη. Τυπώνουν προσκλητήρια αντί να χρησιμοποιούν τον τοπικό τρόπο καλέσματος με την μουσική και τους «καβαλαρούς.»

Η μεσαία τάξη κατ' ουσία δεν είχε καμία σχέση με την βιομηχανία. Μάλιστα το εργατικό δυναμικό που δούλευε στα εργοστάσια το θεωρούσε κατώτερου επιπέδου. Χαρακτηριστική είναι η φράση με την οποία απειλούσαν τα παιδιά τους αν δεν πρόκοβαν «Να ...n φάμπρικα». Ελάχιστες και εξαιρέσεις είναι οι περιπτώσεις που αυτή η τάξη συνεργάζεται με τα εργοστάσια, κάνοντας τα παιδιά

...η εσωτερική μετανάστευση της άρχουσας τάξης άφησε την πόλη πίσω για αρκετά χρόνια, ώσπου να μπορέσει να ανασυγκροτηθεί μετά από κάποιες δεκαετίες...

Εργαζόμενοι έξω από το εργοστάσιο «Κόκκινο» το 1939

της διοικητικά ή τεχνικά στελέχη των επιχειρήσεων, καθώς είχαν την οικονομική δυνατότητα να τους παρέχουν περισσότερα από την στοιχειώδη εκπαίδευση. Αυτά τα στελέχη πολλές φορές ήταν πολύ επικίνδυνα στις σχέσεις τους με τους εργάτες. Προσλήψεις, απολύσεις, τιμωρίες, προσβολές, παρενοχλήσεις και τόσα άλλα πού γινόταν με την ανοχή ή και την άγνοια των αφεντικών.

Γενικά επιδίωξη της μεσαίας τάξης ήταν να συγγενεύει με την άρχουσα και φρόντιζε να την μιμείται. Παρά τούτα, διατήρησε την σχέση της με την παράδοση στη συμπεριφορά, στις φορεσιές, στις συνήθειες και στη συμμετοχή της (αφ' υψηλού, βέβαια) στα λαϊκά δρώμενα. Είχαν όλοι δικά τους μεγάλα σπίτια, με μεταξουργεία και βοηθητικούς χώρους. Οι επαγγελματίες - τεχνίτες, οι εργολάβοι οικοδομών, οι σιδεράδες, οι ραφτάδες, οι υποδηματοποιοί, οι οπλουργοί και τόσα άλλα επαγγέλματα που έχουν χαθεί, είναι ο κορμός της λαϊκής τέχνης που τα μυστικά και η τεχνογνωσία της, μεταφέρονται από γενιά σε γενιά. Ξεχωρίζουν οι καλοί τεχνίτες, οι κατασκευαστές, οι μαστόροι. Αυτοί είναι περιζήτητοι και πολλές φορές

επιλέγουν τους πελάτες τους. Η μεσαία αυτή τάξη γενικά είναι αυτή που δημιουργεί και κατασκευάζει. Τα παράγωγα της φθάνουν ως τις μέρες μας ως εκθέματα των μουσειακών λαογραφικών συλλογών και στέκονται αδιάσειστα στοιχεία του λαϊκού μας πολιτισμού.

Η τάξη των φτωχών είναι η πλέον αδικομένη και καταπιεσμένη όλων. Έστελνε τα παιδιά της από πολύ μικρή ηλικία, μόλις 10-12 χρονών, να βγάλουν το μεριάτικο που στην ουσία ήταν ένα κομμάτι ψωμί. Στην μεγάλη πλειοψηφία τους ήταν αναλφάβητοι. Όλοι ανεξάρτητα φορούσαν στους χώρους εργασίας τις γκαλέτζες (τσόκαρα) και ποδιές από λινάτσες.

Και τα μεν κορίτσια έκαναν υπομονή μέχρι να παντρευτούν, καθώς καμία παντρεμένη Ναουσαία δεν δούλευε - λέγοντας «*πότε θα παντρευτώ, να σουχάσω*», ενώ τα παλικάρια ήταν υποχρεωμένα να χωνέψουν μέσα στους βιομηχανικούς χώρους, υπομένοντας τις βαρύτατες συνθήκες της φυματίωσης -του φοβερού χτικιού- της ασθένειας που την περίοδο αυτή στη Νάουσα είχε έξαρση λόγω της υγρασίας, της ανέχειας και των στερήσεων του πληθυσμού.

επιδίωξη της μεσαίας τάξης ήταν να συγγενεύει με την άρχουσα και φρόντιζε να την μιμείται, διατήρησε την σχέση της με την παράδοση και τα λαϊκά δρώμενα...

«Στις ανέμευς», παιδική εργασία τη δεκαετία του 1920

...οι πρόσφυ-
γες κατοί-
κησαν μέσα
στην πόλη και
δημιούργησαν
φιλικές και
επαγγελμα-
τικές σχέσεις
και οικογενει-
ακούς δεσμούς
με τους γηγε-
νείς...

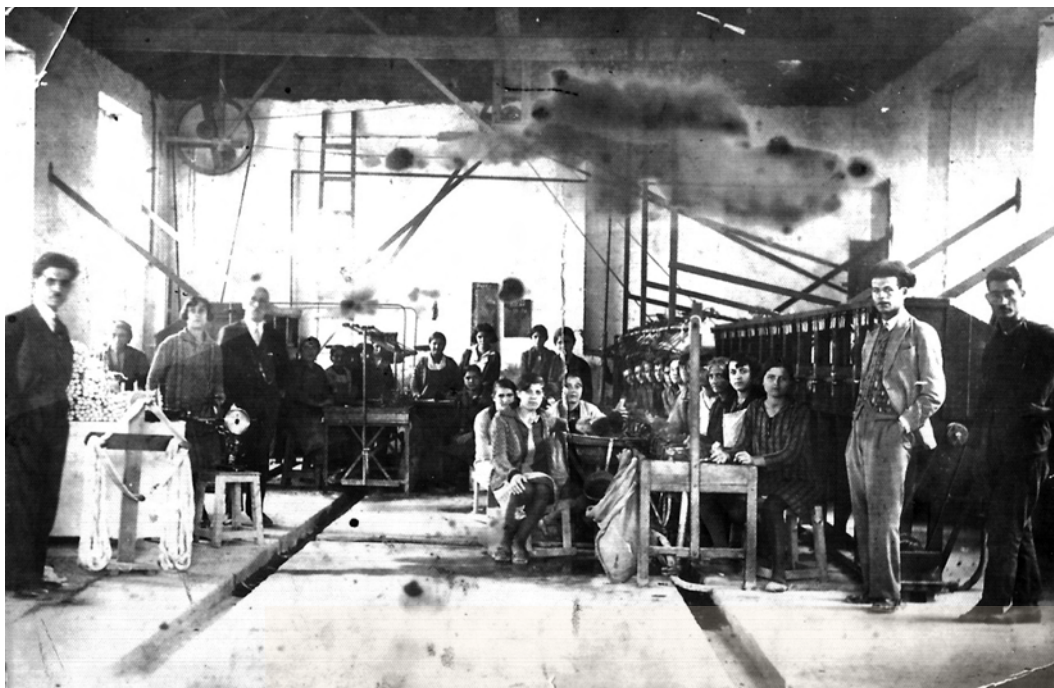
Η τάξη αυτή είναι που φροντίζει να κρα-
τήσει την παράδοση ως κόρη οφθαλμού.
Είναι το μόνο αποκούμπι που την κάνει
να νοιώθει ανθρώπινα. Συμμετέχει σε
όλα τα δρώμενα του χρόνου και πρωτο-
στατεί για τη διατήρησή τους. Μυεί από
πολύ μικρά τα παιδιά της στο λαϊκό πο-
λιτισμό, όχι ως θεατές ή μελετητές, αλλά
ως μετέχοντες σ' αυτόν σε όλους τους
τομείς. Χαίρεται με τους γάμους, τις βα-
φτίσεις, τα πανηγύρια. Όλα αυτά είναι μια
όαση στον κάματο της καθημερινότητας.
Σημαντικό είναι ότι παίρνει μέρος στο
συγκλονιστικό δρώμενο του «Γιανίτσα-
ρου και της Μπούλας» τη περίοδο της
Αποκριάς. Ένα έθιμο καθαρά ανδροκρα-
τούμενο. Μέσα από αυτό φροντίζουν
οι νέοι να τους προσέξουν οι κοπελιές
και να επιδειχτούν στα πεθερικά. Να
κερδίσουν έτσι αναγνώριση και καλή
μαρτυρία στην κοινωνία της Νάουσας. Η
άρχουσα τάξη, όπως προαναφέραμε, δεν
μετέχει στο δρώμενο. Είναι καθιερωμέ-
νη με τ' όνομά της και δεν έχει ανάγκη
επίδειξης. Κάνει όμως τα μικρά παιδιά
της Γιανιτσαρόπουλα.

Έτσι και αυτή μετέχει σ' όλο το ξεσάκω-
μα, δωρίζοντας- φιλοδωρώντας τους ορ-
γανοπαίκτες και δανείζοντας εξαρτήματα

από φορεσιές των προγόνων τους, καθώς
έχουν τα καλύτερα λόγω της οικονομικής
τους ευμάρειας. Όλοι μετέχουν, ο καθέ-
νας από το δικό του μετερίζι. Για την τάξη
όμως των φτωχών αυτό είναι τρόπος ζωής.
Η τάξη των φτωχών και ένα μέρος της με-
σαίας εκφράζονται στην τοπική κοινωνία
με το κόμμα «Πούπουλο» το 1908.

Με την Μικρασιατική καταστροφή, η Νά-
ουσα στάθηκε δεύτερη πατρίδα των κυ-
νηγημένων ανθρώπων. Οι Μικρασιάτες
και οι Θρακιώτες εντάχθηκαν αμέσως
στη μικρή κοινωνία και αφομοιώθηκαν
από αυτήν. Άλλωστε και στις χαμένες
πατρίδες είχαν τις ίδιες σχεδόν ασχολίες
με τους ντόπιους Ναουσαίους (αμπέλια,
μετάξια, κτηνοτροφία, κ.α.). Κατοίκησαν
μέσα στην πόλη με την άφιξή τους και
δημιούργησαν φιλικές και επαγγελμα-
τικές σχέσεις καθώς και οικογενειακούς
δεσμούς με τους γηγενείς.

Οι καταγόμενοι από τον Εύξεινο Πόντο,
άρρηκτα δεμένοι με τις παραδόσεις τους
και την ιδιαιτερότητα της ποντιακής δι-
αλέκτου, προτίμησαν να εγκατασταθούν
στους δυο συνοικισμούς για δύο περίπου
δεκαετίες. Η σχέση τους με τα άλλα φυ-
λετικά στοιχεία ήταν απομακρυσμένη και
μη αφομοιώσιμη. Αυτή ίσως στάθηκε και

Αφεντικά και εργάτες του μεταξουργείου τη δεκαετία του 1920

η αιτία που κράτησαν ανέπαφο τον πολιτισμό τους ως τα σήμερα. Όλοι οι πρόσφυγες στα δύσκολα χρόνια της άφιξής τους πρόσφεραν τον ανθό της νεολαίας τους στις φάμπρικες για δουλειά.

Επισημαίνουμε ότι οι άνθρωποι αυτοί είχαν την δική τους στέγη και κάποιο μικρό χωραφάκι που τους δόθηκε ως κλήρος.

Την περίοδο του μεσοπολέμου έρχονται στη Νάουσα εργάτες και από άλλες φτωχές περιοχές της χώρας για να πάρουν το μεροκάματο, το οποίο από τις μισθολογικές καταστάσεις του καιρού εκείνου, προκύπτει ότι για τον άνδρα εργάτη ήταν 20 δραχμές την ημέρα και για την γυναίκα εργάτρια 15 δραχμές (1928). Πρόκειται για διαφορά αμοιβής των δύο φύλων που διατηρήθηκε μέχρι τη δεκαετία του 1980 περίπου.

Όλοι αυτοί οι εργάτες συνετέλεσαν στην άνθιση του συνδικαλισμού που κατόρθωσε να τους κρατήσει ενωμένους και να δημιουργήσει ένα σημαντικό πυρήνα για τα χρόνια της εθνικής αντίστασης στη Νάουσα. Έγιναν εργατικές απεργίες με πρώτη -σε πανελλήνιο επίπεδο- αυτήν του 1920, γεγονός που κατέστησε τη Νάουσα «ιερή πόλη» των συνδικαλιστών.

Απεργίες γίνονται και κατά τη διάρκεια

της γερμανικής κατοχής, πετυχαίνοντας τη ματαίωση αποστολής ανδρικού δυναμικού στα στρατόπεδα εργασίας του εχθρού.

Από το 1950 η βιομηχανία της Νάουσας αναδιοργανώνεται, διακινεί την παραγωγή της εγχώρια και παγκοσμίως. Η δομή της κοινωνίας αλλάζει, η ποιότητα ζωής βελτιώνεται, οι λαϊκές μνήμες όμως δεν σβήνουν ποτέ από τους Ναουσαίους.

Η αγάπη για τον τόπο τους αντανακλάται συνέχεια στις συνήθειες σε όλα τα επίπεδα των κοινωνικών τάξεων. Αναδεικνύονται ευεργέτες και επιστήμονες, ανώνυμοι και επώνυμοι, και ο καθένας από τη δική του θέση καταφέρνουν και στολίζουν τον τόπο με ότι καλύτερο μπορούν. Όλα τα σχολεία, οι εκκλησίες, τα νοσοκομεία, το στάδιο και τόσα άλλα ακόμη, είναι καρπός της πετυχημένης οικονομικής και βιομηχανικής ανάπτυξης. Αυτό το έμπυχο υλικό δημιούργησε στον τόπο μας ότι σημαντικότερο υπήρχε: τη βιομηχανική συνείδηση και τη λαϊκή παράδοση που μεταφέρονται από γενιά σε γενιά.

Έτσι η πόλη τραβά περήφανα, ελπιδοφόρα τη στράτα της στηριζόμενη σε ένα παρελθόν, καθάριο σαν τον αέρα της και σαν τα περήφανα ψηλά βουνά της. ■

...ο συνδικαλισμός κατόρθωσε να κρατήσει ενωμένους τους εργάτες και να δημιουργήσει ένα σημαντικό πυρήνα για τα χρόνια της εθνικής αντίστασης...

ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΗΣ ΥΠΑΠΑΝΤΗΣ ΣΤΗ ΝΑΟΥΣΑ (Η ΕΞΩ ΥΠΑΠΑΝΤΗ)

γράφει ο Μανώλης Βαλοαμίδης, τ. Λυκειαρχης-Συγγραφέας

Η Έξω Υπαπαντή, κτισμένη πιο ψηλά από την Μονή των Ασωμάτων (Μοναστήρι των Ταξιαρχών), σε υψόμετρο 1068 μ. (νέα μέτρηση), σε περίοπτη θέση, πάνω από το «γονιπευτικό» φαράγγι που κατηφορίζει προς τον Άγιο Νικόλαο, αποδεδειγμένα ήταν μοναστήρι (Στουγιαννάκης Ευστ., Ιστορία Ναούσης, 1924, σελ. 26. Χιονίδης Γ., Σύντομη ιστορία του Χριστιανισμού στην περιοχή της Βέροιας, 1961, σελ. 63-64. Τζαφειρόπουλος Απ., Τουριστικός οδηγός Ημαθίας, 1969, σελ. 102. Στογιόγλου Γ., Η Εκκλησία και τα σχολεία της Νάουσας, 1999, σελ. 76-78).

Ο Ευστάθιος Στουγιαννάκης στο κεφ. Δ', «*Ευκτήριοι οίκοι εντός και εκτός της Ναούσης*» αναφέρει: Το μοναστήρι της Υπαπαντής είναι χτισμένο στην μεσημβρινή πλευρά του Βερμίου «*ἐπὶ ἀποτομωτάτου βράχου καθορῶντος πρὸς τὴν Παλπονιάουσαν*». Το κείμενο συνεχίζεται με τη φράση «*χωριζομένου ἀπὸ τῆς Δούρλια διὰ γοπτευτικῆς φάραγγος*».

Εδώ έχει γίνει κάπου κάποιο λάθος. Ο βράχος του μοναστηριού κείται επί του όγκου της Ντούρλιας. Το φαράγγι χωρίζει το μοναστήρι από την απέναντι Παλιονιάουσα του Στουγιαννάκη, υψόμετρο 1250.

Το μοναστήρι καταστράφηκε δυο φορές. Ναός, κελιά και οστεοφυλάκιο, κείτονταν σε σωρούς. Όταν στα χρόνια μετά την απελευθέρωση ξεδιολέγονταν οι πέτρες του ναού για την επανοικοδόμησή του, φάνηκαν στους σοβάδες σπαράγματα συνθέσεων τοιχογραφιών. Ο ναός ήταν κατάγραφος, όπως τα καθολικά σε όλα τα μοναστήρια.

Η Μέσα Υπαπαντή

Εδώ πρέπει να αναφερθεί ότι και μέσα στη Νάουσα υπάρχει ναός της Υπαπαντής του Κυρίου. Δεν γνωρίζουμε αν ήταν μεγάλος ναός πριν την καταστροφή του 1822. Δεν γνωρίζουμε αν είναι ο εντυπωσιακός ναός, στον δρόμο από Νάουσα προς τις πηγές του Αγίου Νικολάου, που αναφέρεται και περιγράφεται στην επίσκεψη του Cousinery στην πόλη ή ο ναός του Αγίου Νικολάου παρά τις πηγές (Βαλαμίδης, Η πάλη της Νάουσας με τον Αλή πασά, σελ.150/151). Στην πόλη σήμερα υπάρχει ναῖσκος στο όνομα της Υπαπαντής, που ανεγέρθη στα χαλάσματα του παλαιού από τον Δ. Λόγγο (Γαβριηλίδης Θωμάς, ο Ναός της Υπαπαντής της Νάουσας, 1894-1995, Νιάουσα τ. 72/1995, σελ. 118-122).

Ήταν το κέντρο δράσης της Φιλοπτώχου των Κυρίων, σήμερα είναι παρεκ-

κλήσι της Μεταμόρφωσης. Ποια σχέση μπορεί να είχε αυτός ο Ναός με το Μοναστήρι είναι άγνωστο. Με δεδομένη τη σχέση έξω και μέσα Προδρόμου, έξω και μέσα Αγιά Σωτήρη, έξω και μέσα Αγίου Ταξιάρχη (Παπάζης, Το μέτοχι της μονής Ταξιάρχων στη Νάουσα και η προσφορά του στην Παιδεία, 2009, σελ. 223-280), κατ' αναλογία, κάποια σχέση πρέπει να έχει και η έξω Υπαπαντή με τη μέσα Υπαπαντή.

Το βέβαιο είναι ότι κατάγραφοι ναοί, η μέσα και η έξω Υπαπαντή, χρονολογικά πάνε πολύ - πολύ πιο πίσω από τον ΙΗ' αιώνα. Αυτό μαρτυρούν τα σπαράγματα των τοιχογραφιών τους, αυτό δείχνει και το βάθος του δαπέδου του ναού της μέσα Υπαπαντής σε σχέση με την επιφάνεια του αύλειου χώρου.

Η ίδρυση του Μοναστηριού

Για την ίδρυση και τη ζωή του μοναστηριού στα προεπαναστατικά χρόνια, λίγες έχουμε πληροφορίες. Το μοναστήρι της Υπαπαντής καταστράφηκε, είναι βέβαιο, στις αρχές του ΙΘ' αιώνα δύο φορές. Η πρώτη δόηση και καταστροφή του έγινε από τις ορδές του Αλή πασά το 1806, όπως και του μοναστηριού των Ταξιάρχων.

Προηγούνται οι καταστροφές του Αγίου Νικολάου και της έξω Μεταμόρφωσης, που έγιναν στην πρώτη πολιορκία της Νάουσας από τα στρατεύματα του Αλή. Με τη φυγή του άρχοντα της πόλης

...το μοναστήρι της Υπαπαντής πριν τις δυο απανωτές καταστροφές του, μία το 1806 από τον Αλή Πασά και τη δεύτερη στο ολοκαύτωμα της πόλης το 1822, ήταν ένα λαμπρό μοναστήρι, φάρος της Ορθοδοξίας...

Ζαφειράκη, άνθρωπος που δεσπόζει στην πόλη είναι ο αντίπαλός του Μάμαντης, που και προ της παράδοσης της πόλης είχε καλές σχέσεις με τον Αλή. Στα χρόνια της Αρβαντοκρατίας ο Μάμαντης είναι παράγων. Επί των ημερών του επιχειρείται από την πόλη η επούλωση των πληγών του πολέμου, αρχής γενομένης από τα μοναστήρια.

Κειμήλια

Μέχρι πρότινος λίγα γνωρίζαμε για το μοναστήρι, όπως ήδη λέχτηκε. Οι μνήμες όμως των κατοίκων της Ναούσης και της περιοχής μιλούν για οργανωμένο και ονομαστό μοναστήρι. Οι μνήμες επαληθεύονται από την έρευνα. Πρώτος ο Παύλος Πυρινός, σε άρθρο του αναφέρεται σε ένα πολύτιμο κειμήλιο σταυρού και στην εγχάρακτη επιγραφή του.

Ακολουθεί ο π. Αθ. Βουδούρης, που δημοσιεύει πωλητήριο σπιτιού ιδιοκτησίας του μοναστηριού στη Βέροια και ακολούθως ο π. Πορφύριος, ηγούμενος του μοναστηριού του Τιμίου Προδρόμου, δημοσιοποιεί πωλητήριο επιταφίου του μοναστηριού της Υπαπαντής στον Βελβεντό.

Οι παραπάνω αναφορές δείχνουν ότι το μοναστήρι της Υπαπαντής πριν τις δυο απανωτές καταστροφές του, μια το 1806 από τους Αλβανούς του Αλή πασά και μετά την ανακαίνισή του περί το 1812/13, δεύτερη καταστροφή, στο ολοκαύτωμα της πόλης το 1822, ήταν ένα λαμπρό μοναστήρι, φάρος της Ορθοδοξίας.

Η πρώτη γραπτή μαρτυρία για το Μοναστήρι

Πρώτη χρονολογικά γραπτή αναφορά για το μοναστήρι της Υπαπαντής έχουμε από επιγραφή στοπολυτιμώτατο εύρημα στο Ναό του Αγ. Αντωνίου, που περιγράφει στο βιβλίο Βεροιώτικα και Ναουσαίικα (2014) ο Παύλος Πυρινός. Η πρώτη δημοσίευση έγινε

στην εφημερίδα «ΒΕΡΟΙΑ», 16-4-1977. Από τα δημοσιευόμενα φαίνεται ότι το μοναστήρι της Υπαπαντής, θα πρέπει να είναι της Ναούσης και ότι είναι σε ακμή το 1784. Το κειμήλιο ήρθε στην επιφάνεια μετά από εντολή του μακαριστού Μητροπολίτη Βεροίας και Ναούσης Παύλου, να καταγραφούν τα κειμήλια των ναών. Ιδού πώς περιγράφει ο Παύλος Πυρινός το κειμήλιο:

«Ο σταυρός (11X8 cm) βρίσκεται μέσα σε ασημένια θήκη (βάρους 388 gr) και σκεπάζεται από χρυσοκέντητο πέπλο (βάρους 20,80 gr) στο οποίο εικονίζεται η σταύρωση του Κυρίου. Το υλικό κατασκευής του είναι καθαρό χρυσάφι (20 καρατίων), και φέρει σκαλιστές διακοσμήσεις, ενώ στο μέσο έχει Τιμιόφυλο σε σχήμα σταυρού.

Στη μια πλευρά έχει 35 μικρά σμαράγδια και ρουμπίνια ορυκτά (12 πράσινα και 23 κόκκινα). Φαίνεται ότι από την πλευρά αυτή χάθηκε ένα πράσινο σμαράγδι. Στην άλλη πλευρά έχει 34 πολύτιμους λίθους (18 πράσινους και 16 κόκκινους).

Από την πλευρά αυτή φαίνεται ότι χάθηκαν 2 κόκκινα ρουμπίνια. Συνολικά ο σταυρός είχε 72 ρουμπίνια και σμαράγδια από τα οποία χάθηκαν μονάχα τρία (3). Η αξία του είναι ανυπολόγιστη. Στην εξωτερική κάτω βάση της θήκης του σταυρού υπάρχει η εξής εγχάρακτη επιγραφή:

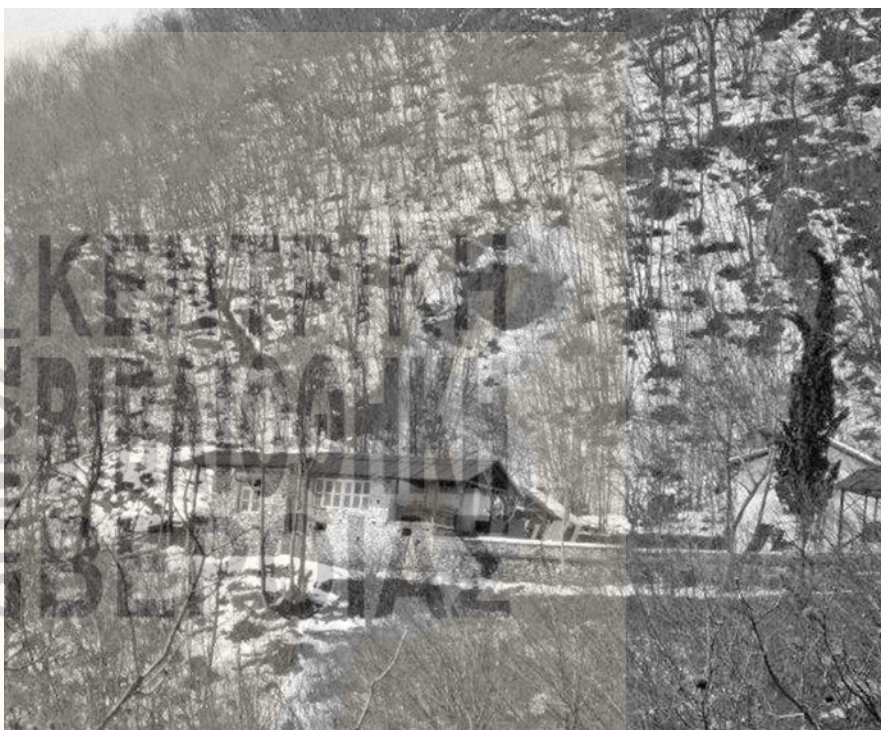
«ΟΥΤΟΣ Ο ΠΑΝΣΕΒΑΣΜΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ
Ο ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ΚΤΗΜΑ ΥΠΑΡΧΕΙ ΕΚ
ΜΟΝΗΣ ΥΠΑΠΑΝΤΗΣ ΚΥΡΙΟΥ ΕΝ ΕΤΕΣΙ
ΚΕΚΟΣΜΗΤΕ ΕΠΕΙ ΑΡΧΙΕΡΕΩΣ ΚΥΡΙΟΥ
ΚΥΡΙΟΥ ΔΑΝΙΗΛ ΑΞΙΟΥ ΤΟΥ ΕΚ ΧΙΟΥ |
ΔΙΑ ΚΑΛΗΣ ΔΕ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΤΟΥ ΤΑ-
ΠΗΝΟΥ ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΕΙΝΕ ΚΟΠΩ ΤΕ ΚΑΙ
ΕΞΟΔΩ ΔΕ ΕΚ ΤΟΥ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ ΕΠΙ
ΤΕΧΝΗΤΟΥ ΔΕ ΚΑΛΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΑΝΑΣΤΑ-
ΣΙΟΥ: 1784 ΠΑΝΙΩΤΟΥ ΤΕ ΥΙΟΥ ΜΑΙΟΥ:
2 | ΕΚ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ».

Η επιγραφή είναι πηγή πληροφοριών: Μητροπολίτης Βεροίας και Ναούσης είναι ο Δανιήλ εκ Χίου. Ηγούμενος

του μοναστηριού είναι ο Μελέτιος. Κατασκευαστής είναι ο καλός Ναουσαίος τεχνίτης κύριος Αναστάσιος, γιος του Παναγιώτη. Συνδρομητές είναι «ἐνκόπῳ τε καὶ ἐξόδῳ» ο Μελέτιος και το μοναστήρι της Υπαπαντής. Την ίδια περίοδο στο μοναστήρι του Προδρόμου, που ανήκει στην Έδεσσα, υπηρετεί μοναχός με το όνομα Μελέτιος, ο οποίος είναι μουσικολόγος και δάσκαλος της βυζαντινής μουσικής, του επίσης μουσικού και ηγούμενου της μονής του Προδρόμου Κυρίλλου

Για ποια Υπαπαντή μιλάμε;

Μπορεί να είναι η Υπαπαντή της Βέροιας, που κάποτε, στους βυζαντινούς χρόνους, ήταν μοναστήρι; Ήταν κάποτε. Όχι το 1784. Ο Παύλος Πυρινός γράφει: «Ο σταυρός μάλλον θα προέρχεται από το μοναστήρι της Νάουσας. Την άποψη αυτή ενισχύει το γεγονός ότι στη Νάουσα την εποχή αυτή και πιο παλιά ασκείται η χρυσοχοΐα κατά την μαρτυρία του Cousinery. Ο δε Leake (Τρ. εις Ν.Γ.ΙΙΙ 287, εκδ. 1835) λέγει, ότι ο λαός της Ναούσης ήταν από παλιά

Το εξωκλήσι της Υπαπαντής στο Βέρμιο

(Ξυνάδας Μανόλης, Ναουσαίοι μελουργοί του β' μισού του ΙΗ' αιώνα, Μελετήματα Ημαθίας τεύχος 1 (2009) σελ. 311-349).

Το ερώτημα είναι αν μπορεί ο Μελέτιος της Υπαπαντής να είναι το ίδιο πρόσωπο με τον μουσικολόγο μοναχό του Προδρόμου. Θεωρώ πως όχι.

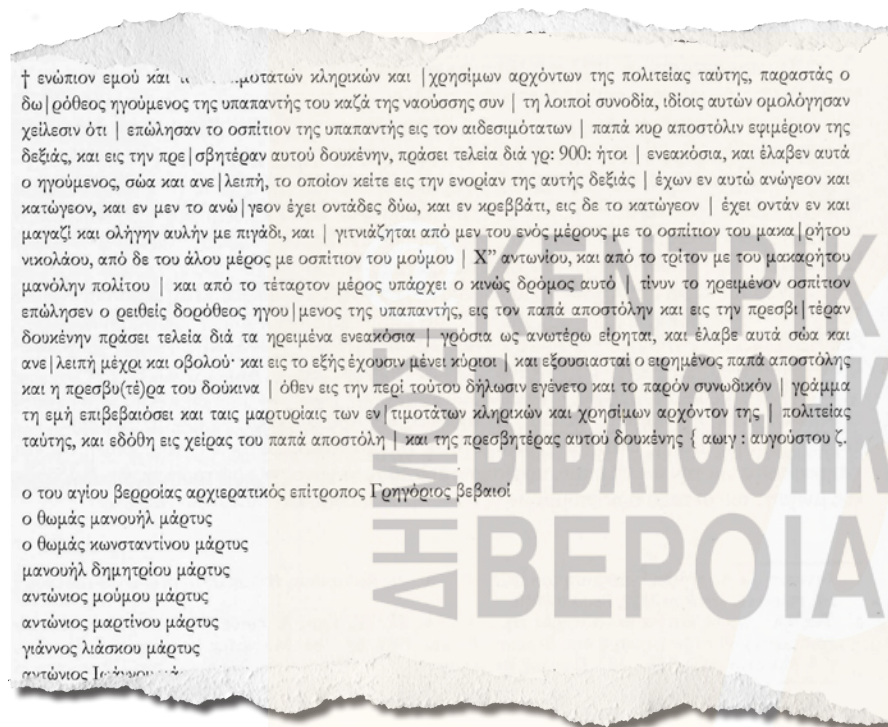
Και το δεύτερο ερώτημα, το μοναστήρι της Υπαπαντής, που αναφέρεται στην επιγραφή, είναι της Νάουσας;

χρόνια «περιώνυμος διά τήν κατεργασίαν τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου» και ότι ο τεχνίτης του σταυρού, ο Αναστάσιος γιος του Παναγιώτου, ήταν από τη Νάουσα.

Τα νέα δεδομένα δεν αφήνουν περιθώρια αμφιβολίας. Το μοναστήρι της Υπαπαντής είναι της Ναούσης. Ο ηγούμενός του Μελέτιος μνημονεύεται και στην επιγραφή του επιταφίου της Υπαπαντής, όπως θα αναφερθεί παρακάτω.

Στο ερώτημα, πώς βρέθηκε το σπάνιο αυτό κειμήλιο στον Άγιο Αντώνιο στη Βέροια, δεν υπάρχει απάντηση. Διατυπώθηκαν διάφορες απόψεις, όπως:

1. Το κειμήλιο πιθανώς είναι δώρο για τον Μητροπολίτη Δανιήλ, ο οποίος το χάρισε στην Εκκλησία του Αγίου Αντωνίου ή μπορεί να πουλήθηκε, όταν καταστράφηκε η Νάουσα το 1822 (Π. Πυρινός).
2. Ο σταυρός πουλήθηκε από οικονομική ανάγκη του Μοναστηριού (π. Αθ.

Το έγγραφο πώλησης του ακινήτου του μοναστηριού

Βουδούρης).

3. Είναι πιθανό να πουλήθηκε από ανάγκη ή κάποιος από το μοναστήρι, να πήρε μαζί του φυλαχτό τον τίμιο σταυρό, και τον ανέθεσε ευγνώμων μετά τη σωτηρία του στο ναό του Αγίου Αντωνίου. Αν γνωρίζαμε τον χρόνο απόκτησής του, θα μπορούσαμε να βγάλουμε ασφαλέστερα συμπεράσματα (Ε. Βαλσαμίδης). Για τις παραπάνω υποθέσεις υπάρχουν παράλληλα γεγονότα, δεν υπάρχει μαρτυρία.

Το μοναστήρι μέχρι την περίοδο των εκθροπραξιών με τον Αλή πασά είναι σε μεγάλη ακμή. Είναι, μαζί με την μέσα Υπαπαντή, λατρευτικοί προσκυνηματικοί χώροι, σημεία αναφοράς και καταφύγια πίστης, ιδίως των χριστιανών γυναικών. Η μητέρα του Χριστού είναι προστάτης των γυναικών, ακούει τα προβλήματά τους και δέχεται τάρματα και αφιερώματα, όταν εκπληρώνονται οι προσδοκίες των. Το μοναστήρι είναι ονομαστό και είναι γνωστό και εκτός Ναούσης.

μούς ζωής του. Και είναι απορίας άξιο, πώς είναι δυνατό μέσα σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα να κτίζεται εκ βάθρων ένα μοναστήρι.

Δεν πρέπει να αγνοούμε τη δυναμική του Κοινού της πόλης. Η πόλη κατά την κοινή παράδοση και συνήθεια στις περιπτώσεις κοινωφελών έργων, ακολουθεί μία γνωστή, πεπατημένη και αποτελεσματική οδό. Όταν αποφασίζεται ένα έργο, το Κοινό συμβάλλει στην ταχεία αποπεράτωσή του με τους εξής τέσσερες τρόπους. α) με δωρεές χρημάτων, β) με δωρεές ακινήτων, γ) με προσφορά προσωπικής εργασίας και δ) με δάνεια, ότοκα ή έντοκα μικρής απόδοσης, τα οποία εγγυάται η Κοινότητα (Εκκλησία - αυτοδιοίκηση). Στην τελευταία περίπτωση δανειστές είναι οι έχοντες, πρόκριτοι και άρχοντες, οι οποίοι επιθυμούν να συνδέσουν το όνομά τους με έργα.

Και στην περίπτωση της Υπαπαντής λειτούργησε το σύστημα. Υπήρξαν δωρεές χρημάτων και ακινήτων, υπήρξε προσφορά προσωπικής εργασίας, υπήρξε και δανεισμός. Το μοναστήρι της Υπαπαντής κτίζεται εκ νέου σε διάστημα 6-7 ετών από το 1806 και ετοιμάζεται για μεγαλόπρεπα εγκαίνια στο 1812/13, με όλα καινούρια και με έναν επιτάφιο πολυτελέστατο, παραγγελία του μοναστηριού στην Κωνσταντινούπολη. Ο ηγούμενος Μελέτιος αναλώνεται κατά το βιβλικό «*Ὁ ξῆλος τοῦ οἴκου σου καταφάγεται με*» (Ιωάννου Β΄, 17). Μια πλάκα με την επιγραφή των εγκαίνιων πιθανόν να βρεθεί με τα ονόματα των κτητόρων. Ίσως.

Πώληση ακινήτου

Το 1813, το μοναστήρι πουλάει ένα ακίνητό του, «*το οποίο κατείχε στην ενορία της Παναγίας Δεξιάς στη Βέροια, προς τον εφημέριο της ίδιας ενορίας παπα-Αποστόλη και τη σύζυγό του Δούκενα, έναντι του ποσού των 900 γροσιών*» (π. Αθ. Βουδούρης, Αρχιεακές πληροφο-

Νέα περίοδος ζωής για το Μοναστήρι

Το μοναστήρι μετά την καταστροφή του (1806) ξαναχτίζεται, ταυτόχρονα σχεδόν με το μοναστήρι των Ταξιάρχων, του οποίου τα εγκαίνια γίνονται ως γνωστόν την 25η Μαρτίου του 1811. Η περίοδος 1806 με 1822 είναι περίοδος αναζωογόνησης του μοναστηριού. Το μοναστήρι συμμαζεύει τα χαλάσματά του, ανακαινίζεται και επανέρχεται στους προηγούμενους κανονικούς ρυθ-

ρίες για το μοναστήρι της Υπαπαντής Νάουσας, σελ. 29-32). Ο πατήρ Αθ. Βουδούρης είχε την καλοσύνη να μου δώσει το κλειδί να μπω στο διαδικτυακό χώρο όπου δημοσιεύει τις εργασίες του. Στην ιστοσελίδα του περιέχεται έγγραφο που διακρίνεται σε σχετική εικονογράφηση στην προηγούμενη σελίδα.

Προσωπογραφικά

Από το έγγραφο προκύπτει:

1. Ηγούμενος είναι ο Δωρόθεος. Ο Μελέτιος έχει πεθάνει ή λόγω γήρατος έχει αποσυρθεί. Επίτροπος του Μητροπολίτη είναι ο Γρηγόριος.

2. Το πωλητήριο συμβόλαιο συντάσσεται και υπογράφεται την *αωιγ: αυγούστου* ζ, ήτοι την 7/8/1813. Μητροπολίτης Βεροίας και Ναούσης δεν είναι ο Χρυσάνθος, ο από το Γραμματικό του Βερμίου. Έχει ήδη μετατεθεί στις Σέρρες στις 13 Ιουλίου του 1811, δύο μήνες και πλέον μετά τα εγκαίνια της μονής Ταξιαρχών που έγιναν στις 25 Μαρτίου, ημέρα του Ευαγγελισμού. Στη συνέχεια ο Χρυσάνθος εκλέγεται Πατριάρχης (Βαλαμίδης, ΨΗΦΙΔΕΣ τ. 3ος, ΙΣΤΟΡΙΚΑ, σελ. 82-85). Διάδοχος του Χρυσάνθου στην Μητρόπολη είναι ο Ζαχαρίας.

3. Δεν αναφέρεται τόπος σύνταξης του πωλητηρίου. Οι μάρτυρες, όμως, όπως φαίνεται, είναι μάλλον Βεροιώεις.

4. Άλλα πρόσωπα, είναι κάποιοι εντιμότατοι ιερείς και κάποιοι «χρήσιμοι» άρχοντες, πιθανότατα τα μέλη της Δημογεροντίας, που σύμφωνα με τους κανονισμούς των Ελληνικών Κοινοτήτων, έχουν την ευθύνη των συμβολαίων και των διαθηκών. Επίσης λοιπή συνοδεία, και άλλοι δηλ. μοναχοί, που συνοδεύαν τον ηγούμενο Δωρόθεο.

5. Το μοναστήρι έχει ακίνητα από δωρεές και εκτός Ναούσης. Από άλλο έγγραφο γνωρίζουμε ότι τα ακίνητα της Υπαπαντής ήταν πολλά.

Το ακίνητο

Από το κείμενο του συμβολαίου προ-

κύπτει ότι αγοραστής είναι ο ιερέας του ναού της Παναγίας δεξιάς της Βέροιας Παπα-Αποστόλης και η σύζυγός του, πρεσβυτέρα, με το όνομα Δούκενα, με ό,τι μπορεί να σημαίνει αυτό. Πάντως οι αγοραστές είναι δύο.

Αναφέρονται επίσης οι γείτονες που είναι: ο μακ. Νικόλαος, από την άλλη πλευρά του ακινήτου ο Μούμος Χ"Αντωνίου και από την τρίτη ο Μανόλης του πολίτη. Το τέταρτο όριό του είναι ο κοινός δρόμος. Το σπίτι είναι διώροφο με δύο δωμάτια επάνω και ένα κάτω με μαγαζί, έχει μικρή αυλή και ένα πηγάδι.

...το μοναστήρι έχει οικονομικές ανάγκες λόγω των εργασιών ανέγερσής του, όμως στηρίζεται σε ενισχύσεις που έχει, πράγμα που αποδεικνύεται από το γεγονός ότι παραγγέλλει την κατασκευή ενός πλούσιου επιταφίου...

Επιμένω στην περιγραφή για να εκτιμήσουμε το τίμημα. Μικρό ή μεγάλο το τίμημα εξυπηρετεί τον Παπα-Αποστόλη και διευκολύνει το μοναστήρι στις ανάγκες της ανοικοδόμησής του. Άλλα πρόσωπα είναι οι μάρτυρες, επτά τον αριθμό, οι οποίοι ως επίθετα έχουν τα πατρωνυμικά τους και δεν έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον η αναγραφή των. Υπάρχουν στο δημοσιευμένο έγγραφο και είναι τα ονόματα και τα πατρώνυμα ευκρινή.

Σκέψεις για τα αίτια της δυσπραγίας

Η χαμηλή τιμή του σπιτιού βάζει σε σκέψεις και γράφτηκε ότι το μοναστήρι ξεπουλάει τα κειμήλιά του και την ακίνητη περιουσία του. Αυτή την περίοδο το μοναστήρι έχει οικονομικές

ανάγκες λόγω των εργασιών ανέγερσής του, όμως στηρίζεται σε ενισχύσεις που έχει, πράγμα που αποδεικνύεται από το γεγονός ότι παραγγέλλει την κατασκευή ενός πλούσιου επιταφίου στην Κωνσταντινούπολη, προφανώς για τα εγκαίνια του μοναστηριού. Τα χρήματα προέρχονται από έρανο.

Τα δύσκολα θα έρθουν αργότερα, μετά την απόφαση του Σουλτάνου περί επανόδου του Ζαφειράκη στη Νάουσα και την περιθωριοποίηση του Μάμαντη. Ο Μάμαντης είχε συμμετοχή ως προύχοντας στην ανάδειξη εκ νέου του μοναστηριού. Ήταν δανειοδότης του μοναστηριού με μεγάλο ποσό. Ήταν το ποσό αυτό δικό του; Ήταν των προκρίτων ή άλλης προέλευσης; Τα δάνεια για τα ευαγή ιδρύματα είχαν την εγγύηση της διοίκησης της πόλης και της Μητροπόλεως. Ήταν ασφαλή. Το μοναστήρι, στην προκειμένη περίπτωση, είχε χρόνο μπροστά του για την εξόφληση.

Παράλληλα γεγονότα

Είναι χρήσιμη η γνώση των όσων συμβαίνουν στην πόλη την περίοδο αυτή. Ο Ζαφειράκης, ως φυγάς, γνωρίζουμε ότι με την άφιξή του στη Θεσσαλονίκη καλύπτεται από το αγγλικό προξενείο. Όταν απεσταλμένοι δολοφόνοι του Αλή τον πυροβολούν στα σκαλοπάτια του προξενείου, φεύγει και κρύβεται για καιρό στο Άγιο Όρος.

Έπειτα από χρόνο ικανό, μετά το 1809, με την μεσολάβηση μοναχών φθάνει στην Κων/πολη και με αναφορά του, που υποβάλλεται στον Σουλτάνο μέσω της Βαλιντέ Χανούμ, και μετά ετών αγώνες ανατρέπει την κατάσταση. Ο Αλή υποχρεώνεται να στείλει πίσω την οικογένεια του Ζαφειράκη και να αποσύρει τα στρατεύματά του από τη Νάουσα, η οποία πλέον ζει σε κατάσταση αναμονής της επιστροφής του Ζαφειράκη (περισσότερα: Βαλαμίδης, Η πάλη της Νάουσας με τον Αλή πασά και οι Ξένες δυνάμεις, σελ. 183-193 και

209-210). Στο τέλος της περιόδου αυτής στη Νάουσα εκλέγεται άρχοντας ο Διαμαντής Μπέρος, ένας από τους μυαλωμένους και ευυπόληπτους πολίτες της Νάουσας.

Βοεβόδας επιλέγεται ο Ομέρ Αγάς, αξιωματούχος στην Κωνσταντινούπολη, με καταγωγή από τα μέρη της Ανδριανούπολης (ό.π. σελ. 213). Ο Ζαφειράκης αργεί να επανέλθει κατά δύο τουλάχιστον έτη στη Νάουσα, έως ότου αποκατασταθεί πλήρως η τάξη στην πόλη και η εκεί διαμονή του θα είναι πλέον ασφαλής. Το 1818, εκείνος που νιώθει ανασφαλής, είναι ο Μάμαντης, ο οποίος και καταφεύγει στη Θεσσαλονίκη.

Αναρωτήθηκα στις ΨΗΦΙΔΕΣ τι συμβαίνει με τον Μάμαντη. Έγγραφο μαρτυρία του 1818 περιγράφει την κατάσταση του μοναστηριού με τα μελανότερα χρώματα. Για το σπουδαίο αυτό έγγραφο μιλούμε στη συνέχεια, όπως και για το τι συμβαίνει στη Νάουσα.

Έγγραφο-συστατική επιστολή

Έγγραφες μαρτυρίες για το μοναστήρι της Υπαπαντής είχαμε μέχρι στιγμής την εγχάρκτη επιγραφή στον σταυρό του Αγίου Αντωνίου (1784), την συμβολαιογραφική πράξη πώλησης ιδιόκτητης οικίας του μοναστηριού της Υπαπαντής στη Βέροια (1813) και την επιγραφή του Επιταφίου του μοναστηριού, που τελικά περιήλθε στην κυριότητα της εκκλησίας της Παναγίας του Βελβεντού 1818.

Στο σημείο αυτό θα καταπιστούμε με ένα έγγραφο, που μας δίνει λεπτομέρειες για τα αίτια της πώλησης, με ημερομηνία 11 Αυγούστου 1818.

Το έγγραφο-συστατική επιστολή προς τους Χριστιανούς του Βελβεντού του πρωτοσυγκέλλου του Μητροπολίτη Βεροίας και Ναούσης, που επιδίδεται στον μοναχό Αγάπιο, για να πουλήσει τον επιτάφιο της Υπαπαντής στον Βελβεντό έχει ως εξής:

«*Ἐν ὑλαβέστατοι ἱερεῖς, τίμιοι προ-*

εστῶτες καὶ λοιποὶ εὐλογημένοι χριστιανοὶ τοῦ βελβενδοῦ γνωστὸν ἔστω ὑμῖν, ὅτι τό μοναστήριον τῆς ὑπαπαντῆς τό εἰς νάουσαν εὐρισκόμενον μέ τόν ἀνυπέπεσεν εἰς χρέος βαρύτατον καὶ δυσοικονόμητον ἐπώλησε πολλά σπίτια του καὶ αξιόλογα τεφαρίκια πρὸς ἀνακουφισμόν του, ἀλλ' ὄντος τοῦ χρέους βαρυτάτου βιάζεται νά πωλήσει καὶ τόν αξιόλογον ἐπιτάφιόν του, ὅστις ἔγινεν εἰς Κωνσταντινούπολιν μέ βαρύτατα ἔξοδα ὑπέρ τας ὀκτώ χιλιάδας γρόσια, καὶ διά

...το μοναστήρι βρίσκεται σε ένδεια και «βιάζεται» εξ ανάγκης να πουλήσει την κινητή και ακίνητή του περιουσία (σπίτια-πολύτιμα κειμήλια) για να καλύψει τα χρέη του. Υπάρχει χρέος του μοναστηριού βαρύτατο και «δυσοικονόμητο»...

κοινῆς γνώμης ὁλωντῶν πατέρων, δι' ἡμετέρας ἀδείας ἔρχεται πρὸς ὑμᾶς ὁ τό παρόν μας ἐπιφέρων παπᾶ ἀγάπιος, καὶ φέρνει τόν ἐπιτάφιον ὡς προλαβόντος ἔγινε μετ' αὐτοῦ ὁμιλία. προτρέπομενοὺν ὑμᾶς εὐχετικῶς, ἵνα ἀποβλέποντες εἰς τὴν ἔνδειαν τοῦ μοναστηρίου: λάβετε αὐτόν με τὴν ἰδίαν τιμὴν ὅπου ἔγινε, ἵνα ἔχητε καὶ τοὺς μισθοὺς ἀπειροπληθεῖς καὶ παρὰ τοῦ μισθαποδότου θεοῦ, οὗ ἡ χάρις, καὶ τό ἄπειρον ἔλεος εἴη μεθ' ὑμῶν. ἀμήν. αἰμήν: αὐγούστου: ια' [στο περιθώριο] ὁ εἰρημένος παπᾶ ἀγάπιος εἶναι πληρεξούσιος νά τον πωλήσῃ εἰς ὅσα συμβιβασθεῖτε.

Ἦ ὁ τοῦ ἀγίου Βερόρίας πρωτοσύ-

γκελλος καὶ ἐπίτροπος Γρηγόριος»

Σημ. Το εύρημα είναι έργο του πατρός Αθανασίου Βουδούρη. Έκανα κάποιες μικροδιορθώσεις, μας δίδει πάρα πολλές πληροφορίες, όπως παρακάτω:

Πληροφορίες - παρατηρήσεις:

1. Το έγγραφο μας πληροφορεί ότι πρωτοσύγκελος και επίτροπος του Βεροίας την ημερομηνία υπογραφής του, 11 Αυγούστου 1818, είναι το ίδιο πρόσωπο, ο Γρηγόριος. Δίνεται έτσι απάντηση σε παλαιότερο ερώτημά μου.

2. Το μοναστήρι βρίσκεται σε ένδεια και «βιάζεται» εξ ανάγκης να πουλήσει την κινητή και ακίνητή του περιουσία («πολλά σπίτια του»... «και αξιόλογα τεφαρίκια του»), [τεφαρίκια=πολύτιμα κειμήλια], για να καλύψει τα χρέη του. Υπάρχει χρέος του μοναστηριού βαρύτατο και «δυσοικονόμητο». Γι' αυτό αναγκάζεται να πουλήσει και τον αξιόλογο επιτάφιο του.

3. Ο επιτάφιος έγινε στην Κωνσταντινούπολη. Κόστισε πανάκριβα, πλέον των 8.000 γροσίων. Πωλείται με τη σύμφωνη γνώμη όλων των μοναχών και της Μητρόπολης.

4. Υπεύθυνος από το μοναστήρι, ο οποίος είναι εξουσιοδοτημένος να διαπραγματευτεί την πώληση του επιταφίου, είναι ο παπα Αγάπιος, μοναχός της Υπαπαντής.

5. Ασφαλώς, παρά την πλάγια προσθήκη στο έγγραφο: «ὁ εἰρημένος παπᾶ ἀγάπιος εἶναι πληρεξούσιος νά τον πωλήσῃ εἰς ὅσα συμβιβασθεῖτε», ο Αγάπιος έχει κάποιον περιορισμό. Αν δεν πάρει όλο το τίμημα, δεν μπορεί να τον δώσει όσο-όσο, γι' αυτό και όπως θα δούμε παρακάτω ο επιτάφιος δεν παραδίδεται στον Βελβενδό. Ο μοναχός Αγάπιος τον φέρνει πίσω στη Νάουσα.

Ο Επιτάφιος έργο ονομαστού εργαστηρίου της Πόλης

Ο Επιτάφιος που παζαρεύεται να πουληθεί στον Βελβενδό Κοζάνης, παραγ-

γέλθηκε στο εργαστήρι της Κωνσταντινούπολης της Κοκώνας του Ωρολογιά και είναι εξαιρετικής τέχνης. Ο πατήρ Πορφύριος, που πρώτος αναφέρθηκε στο εύρημα, γράφει: «Ο Έπιτάφιος, τό μοναστηριακό δηλαδή κειμήλιο που έκποιεῖται, εἶναι καί ἐπώνυμος ἀλλά καί χρονολογημένος. Στην χρυσοκέντητη ἐπιγραφή, που σώζεται στό κάτω μέρος τοῦ ἐπιταφίου, ἀναφέρεται: Πόννημα Κοκώνας τοῦ Ὁρολογᾶ. Ἐκ τῆς θαυράστου συνδρομῆς διά τῶν ἐμῶν κόπων τοῦ ταπεινοῦ Κυρίλλου ἱερομονάχου τοῦ Χρυσάφου, Ναουσαίου, Ἡγουμένουδέ Μελετίου, ἀφιερῶθι ὁ ἐπιτάφιος οὗτος τῆς ἱερᾶς ἡμῶν μονῆς, τῆς Ὑπαπαντῆς, ἐν ἔτει αῶνι (:). Μνήσθητι, Κύριε, τῶν δούλων σου: Δεσποίνης, Χαρίτου, Ζωῆς, Δημητρίου, Δεσποίνης, Λουκᾶ, Αἰκατερίνης, Φωτεινῆς, Ζαφειρίου, τῆς Μηράρχου (:), Ἐλένης» (ΨΗΦΙΔΕΣ, τ. 4ος, σελ. 213).

Στη συνέχεια έγιναν προσπάθειες να επαληθευθούν τα ὅσα ἦταν γνωστά ἀπό προδημοσιευμένες περιγραφές τοῦ επιταφίου. Ἐγιναν καί σκέψεις, ὅπως, «δικός μας εἶναι, να πάμε να τον πάρουμε». Γεγονός εἶναι ὅτι ὁ επιτάφιος φυλάσσεται καλῶς. Μετά ἀπό αἴτηση καί ἄδεια τῆς οικείας Μητροπόλεως μελετήθηκε ἐκ νέου καί ἐτσι ἔχουμε ἀκριβέστερες ἐκτιμήσεις. Φωτογραφία τοῦ Βελβεντοῦ δίδει ἔτος κατασκευῆς 1812.

Πληροφορίες

Ἡγούμενος ἀναφέρεται ὅτι εἶναι ὁ Μελέτιος. Επίσης ἱερομόναχος, που κοπίασε γιὰ τὴν ἐξ ολοκλήρου ἀποπληρωμῇ τοῦ Ἐπιταφίου δι' ἐράνων καί συνδρομῶν, ἀναφέρεται ὁ Ναουσαῖος μοναχός Χρυσάφης με συνδρομητῆς τοὺς ἀναγραφόμενους στὴν ἐπιγραφή, με διαφορετικές ἀναγνώσεις στὰ ὀνόματα τῶν δωρητῶν.

Α. Διορθώνεται τὸ ὄνομα τῆς Μηράρχου (ἐξ ἀρχῆς εἶχε βάλλει ἐρωτηματικό

(τύπος μεγάλης στρογγυλῆς σφραγίδας τῆς Μονῆς τῆς Ὑπαπαντῆς)

Ἰσχος τοῦ Ἁγίου Βεροῖας καί Ναούσης ἐπίτροπος Γρηγόριος ἐπαβεβαοῖ

+ Διά τοῦ παρόντος ἐμμάρτυρου, καί ἀποδεικτικοῦ γράμματος δηλοποιούμεν ἡμεῖς οἱ ὑποκάτωθεν γεγραμμένοι πατέρες τοῦ Μοναστηρίου τῆς Ὑπαπαντῆς τοῦ Σωτήρος, ὅτι ἔχοντες ἓνα ἐπιτάφιον κεντητὸν κτῆμα ἴδιον τοῦ Μοναστηρίου μας, τὴν σήμερον τὸν ἐπωλήσαμεν πράξει τελεία ἐκουσίως, καί ἀβιάστως διὰ χρεῖαν, καί ἀνάγκην τοῦ αὐτοῦ Μοναστηρίου μας εἰς τὴν κατὰ τὸ Βελβενδὸν Ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας διὰ γρόσια 4000, ἥτοι: γρόσια χιλιάδας τέσσαρας, ἅτινα καί ἐλάβομεν εἰς χεῖρας παρὰ τῶν ἐπιτρόπων τῆς ρηθείσης Ἐκκλησίας, τοῦ ἐντίμου, καί αἰδεσίμου πάπα Ἀγοραστοῦ, καί τοῦ ἐντιμωτάτου Χ' Ρήγα, καί τοῦ κύρ Γεώργη παππουτῆ, καί δὲν ἔχομεν εἰς τὸ ἐξῆς νὰ ζητῶμεν τίποτε παρὰ τῆς εἰρημένης Ἐκκλησίας πρὸς τοῦτον, ὥστε ὅπου τὸν ἐπωλήσαμεν οἰκειοθελῶς, καί ἐλάβομεν παρὰ τῶν ἐπιτρόπων τῆς, ὡς προειρέθη, σῶαν τὴν τιμὴν του, καί ἀνελλιπῆ. Ἐστω λοιπὸν ἀπὸ τῆς σήμερον, καί εἰς τὸ ἐξῆς ἡ ἀνωτέρω Ἐκκλησία τῆς Παναγίας εἰς τὸν εἰρημένον κεντητὸν ἐπιτάφιον τελεία, καί πληρεξούσιος κυρία, χωρὶς νὰ ἐνοχλεῖται τὸ παράπαν τὸσον παρ' ἡμῶν, ὅσον καί ἀπὸ τῶν κατὰ καιροὺς ἐν τῇ Σεβασμίᾳ μας Μονῇ χρηματισόντων πατέρων. Ὅθεν εἰς τὴν τοῦτον ἐνδειξὴν ἐγένετο καί τὸ παρὸν ἐμμάρτυρον καί ἀποδεικτικὸν Γράμμα κατ' ἐμπροσθεντῶν ὑπὸ, καί ἐπιφαινομένων^[1] ἀξιοπίστων ὑποτεθειμένων, καί ἀσφαλισθέντῃ σφραγίδι τοῦ Ἱεροῦ μας Μοναστηρίου, ἐχειρίσθη πρὸς τοὺς εἰρημένους ἐπιτρόπους τῆς τοῦ Βελβενδοῦ διαληφθείσης Ἐκκλησίας, ἵνα ἔχῃ τὴν ἰσχύιν, καί τὸ κύρος ἐν παντί κριτηρίῳ δικαιοσύνης.

αῶνι [1818]: Αὐγούστου[18] [16]: ἐνΝαούση

» διαμαντῆς ἀναστασίου [εἶναι ὁ Μάμαντης]

ὁ γούμενος καὶ πνευματικὸς παπακουσμάςβεβεονου

παπα . ἀγάπιος . τῆς ὑπαπαντῆς . βεβεόνου

Τὸ ἔγγραφο πώλησης τοῦ Ἐπιταφίου στὸν Βελβενδὸ

ὁ π. Πορφύριος), σε Μηλόχρου. Τί θὰ πει μηλόχρους. Κόκκινη σαν τὸ μῆλο ἦαν τὸ «μν» εἶναι «με», μελάχρους, δηλαδή μελαχροινῆ. Ὁ πρωτοσύγκελος π. Αθηναγόρας διάβασε καθαρά μελαχροινῆς καί εἶναι τὸ πιθανότερο.

Β. Ὡς πρὸς τοὺς δωρητῆς ἔχομε δύο ἀναγνώσεις. Τὴ μία, ὅπως παραπάνω ἦτοι: Δεσποίνης, Χαρίτου, Ζωῆς, Δημητρίου, Δεσποίνης, Λουκᾶ, Αἰκατερίνης, Φωτεινῆς, Ζαφειρίου, Μελαχροινῆς, Ἐλένης, με ἀριθμὸ

συνδρομητῶν ἑνδεκά (11) καὶ τὴ δευτέρη που θέλει τὰ ἀνδρικά ὀνόματα να εἶναι πατρώνυμα ἢ ἐπίθετα τῶν γυναικῶν. Ἐτσι ἔχομε: Δεσποίνης Χαρίτου, Ζωῆς Δημητρίου, Δεσποίνης Λουκᾶ, Αἰκατερίνης, Φωτεινῆς Ζαφειρίου, Μελαχροινῆς, Ἐλένης. Σύνολο ἐπτὰ (7).

Πρέπει να παρατηρηθεῖ ὅτι στὴν Ἐκκλησία μνημονευόμαστε με τὰ βαπτιστικά μας ὀνόματα. Ἡ ἐπιγραφή ἔχει προβλήματα. Τὰ προβλήματα τῆς δεύτερης

»Της υπηλόττο σας σκλάβοι ταπεινοί
και χαϊρντοάτσηδες παντοτινοί Ναουσσαίοι:

αναγνωστισανγγελακη
» Χ' κοσταντίνος
Χ' θεοχάρης
ζαφίρης θεολόγη:
κωνσταντίνος διαμαντή
Χ' ανκληακης διαμαντι
τζάφης διμητρίου
κωνσταντίνος αυξέντη
γεοργάκης ζαφίρη
κοσταντίνος διμητρίου
λογάς διμητρι
αναστασιδιμητρί
χατζηνικους ιωργη
ζαφίρης γεοργίου
κοσταντίνος Χ' αργύρη
λούσις κοτζίνα
δημητρης φιλιπου
χριστοδουλουσ πογιατζι
Χ' διμητρακος
ντότζις γιανώ
διμητρης παναγοτου
γιοργακης ζοτα
ζαφίρης αγγελακης
θεοδόσιος γεωργίου
τζιοτζίος φιληπου
μηχαλις παπαγιάνη
μισουθνασης
γεοργιος διμητρηου

πανουσκοστα
χρησάφης διμητρίου
γιοργις νηκολαου
γιανος αυξέντη
κοσταντίνος αναστασιου
καπητης διμητρίου
» κωνσταντίνος διμητρίου
» τασιονας ξιδι
τασιος στηνο
κοσταντίνος θομα
γιανος ανγγελακη
αντώνιος ιωάννου
» χατζιμαρκως
... γός πεπκου
πακης γεωργηου
ζαφίρης φιλιπου
πιπας παπάγγελακι
μάνθος ζαφίρη
θωμας ζαφίρη
κοσταντίνος γεωργίου
γεοργάκης τιμοθέου
γεωργιος παπακωνσταντίνου
δημητρης παπαγιάνη
σίμουσ φιλιπου
» Χ' νικόλας νάνου
Δημήτρης κίτου
τασιονας αυγέρου
διμητρησ κοστα

Το πλήθος των υπογραφών των προκρίτων της Νάουσας για σύναψη δανείου

ανάγνωσης είναι περισσότερα.

Γ. Ο π. Βουδούρης ανευρίσκει μεταξύ των συνδρομητριών, τη γυναίκα του Ζαφειράκη. Την περίοδο αυτή η Ζαφειράκηνα είναι αιχμάλωτος στα Γιάννενα. Πέραν αυτού, ως είχαν τα πράγματα με τις κομματικές αντιπαλοότητες στη Νάουσα, δεν ήταν δυνατό να γίνει τέτοια υπέρβαση. Η επιγραφή δεν προσφέρεται για τέτοια ερμηνεία.

Δ. Περιγραφή του επιταφίου, όπως εί-

χαμε του σταυρού, δεν έχουμε, αλλά πέραν του ότι η κεντητική του επιταφίου είναι αριστουργημα, διακοσμείται ο επιτάφιος, κατά τις πληροφορίες που δίδονται, με μαργαριτάρια και πολύτιμους λίθους.

Η πώληση του Επιταφίου στον Βελβεντό Κοζάνης

Ο Επιτάφιος τελικά πωλήθηκε. Ήρθαν οι Βελβεντινοί στη Νάουσα και

αγόρασαν τον επιτάφιο για τον Ιερό ναό της Παναγίας του Βελβεντού αντί 4.000 γροσίων. Μισοτιμή. Τα χρήματα κατεβλήθησαν υπό των επιτρόπων της Εκκλησίας της Παναγίας Βελβεντού, «τοῦ ἐντίμου, καὶ αἰδεσίμου πάπα Ἀγοραστοῦ, καὶ τοῦ ἐντιμωτάτου Χ' Ρήγα, καὶ τοῦ κύρ Γεώργη παπ-πουτζῆ». Από τη Νάουσα υπογράφει πρώτος ο Μάμαντης και έπειτα ο Ηγούμενος και πνευματικός Παπακοσμάς, και ο μοναχός παπα Αγάπιος. Επιβεβαιεί ο επιτροπος του Βεροίας Γρηγόριος.

Στο πωλητήριο, το οποίο σώζεται στη βιβλιοθήκη της Κοζάνης, αναφέρονται πρόσωπα, όπως ο παπαΚοσμάς, ηγούμενος και πνευματικός και ο παπαΑγάπιος της Υπαπαντής (προφανώς πρόκειται περί μοναχού).

Τι συνέβη μέσα σε λίγα χρόνια και άλλαξαν τόσα πράγματα, ποια ανάγκη υποχρεώνει το νέο ηγουμενείο να πουλήσει τον μνημειακό αυτό επιτάφιο; Ενδιαφέρουσα είναι η άποψη του π. Αθηναγόρα Μπίρδα, πρωτοσύγκελου της Ι. Μητροπόλεως Βεροίας και Ναούσης. Ο Επιτάφιος είναι καινούριος. Προφανώς πωλήθηκε στο Βελβεντό λόγω αδυναμίας αποπληρωμής χρέους του μοναστηριού της Υπαπαντής σε τρίτους, λόγω της κακής οικονομικής κατάστασης του μοναστηριού. Αντίγραφο του πωλητηρίου, παραχωρήθηκε και αναρτήθηκε στο μοναστήρι, διακρίνεται σε σχετική εικονογράφηση.

Σημείωμα που δημοσιεύθηκε στο blog «ΛΑΟΣ-ΕΠΕΑ»

Πολλές φορές τα πράγματα μας ξεπερνούν. Τα όσα εκθέσαμε προηγουμένως, για την Υπαπαντή, συνάδουν προς τα ειωθότα. Συμβαίνουν όμως και τα έκτακτα και τα ασυνήθιστα. Όταν ερευνούσα τα δημοσιευμένα αρχεία του Αλή πασά της Γενναδείου βιβλιοθήκης της Αμερικανικής σχολής Αθηνών, που εκδόθηκαν από το Ινστιτούτο νεοελληνικών ερευνών του εθνικού

ιδρύματος ερευνών με την επιμέλεια του καθηγητού Β. Παναγιωτοπούλου, αρκετά έγγραφα ήταν για μένα γρίφοι, ακόμα και αυτά που αναφέρονταν στη Νάουσα. Τα ίδια πιστεύω συναισθήματα και απορίες έζησε και ο φίλος Γ. Χιονίδης, όταν πρώτος από όλους ερεύνησε τα αρχεία στην πρωτογενή τους μορφή. Είναι απίστευτο αλλά αληθινό. Από την έρευνα της Υπαπαντής φωτίζονται και γενικότερα προβλήματα της ζωής της πόλης για την άγνωστη σε πολλά περίοδο της Αρβανιτοκρατίας, των 10 και πλέον ετών απουσίας του Ζαφειράκη. Η κρίση των οικονομικών της Υπαπαντής είναι ένα σύμπτωμα. Συμβαίνουν άλλα πολύ πιο γενικά, τα οποία εξηγούν την κρίση της Υπαπαντής και αποκαλύπτονται από αυτήν.

Ευχαριστήριο

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον πατέρα Πορφύριο για την ευχή του: *«Η έρευνα θά ξεκλειδώσει το μυστικό. Στόν ἄρχοντα κ. Έμμ. Βαλσαμίδη εὐχόμεσθε γῆρας μακρόβιον καὶ πῖον ἐπ' ἀγαθῶ τῆς γείτονος κοινωνίας καὶ τῶν γραμμάτων»*. (Σημειώνω ότι ο τίτλος ἀρχων είναι εκκλησιαστικός. Δεν είναι πολιτικός). Απάντησα τότε στον πατέρα Πορφύριο: *«Ο πατήρ Πορφύριος μου εύχεται παραγωγική μακροβιότητα. Τον ευχαριστώ στ' αλήθεια. Του αντεύχομαι να αργήσει να γεράσει. Η έρευνα είναι φάρμακο πολύ καλό κατά της γήρανσης»* (ΨΗΦΙΔΕΣ τ.4ος, σελ. 277/78).

Χρειαζόμαστε τις ευχές. Και πιάνουν, όταν έχουν υπόβαθρο την αγάπη και την καλή προαίρεση. Από τον π. Πορφύριο, τον ηγούμενο της Μονής Προδρόμου της Βεροίας, περιμένω και κάτι άλλο. Το ξέρω ότι είναι βεβαρημένος από υποχρεώσεις, όμως αγαπάει και αυτός πολύ την Υπαπαντή και θα το κάνει. Έχει ανακαλύψει, ίσως πρώτος από όλους, μια λειψανοθήκη σε χωριό της Θεσσαλονίκης.

Η απάντηση του π. Πορφυρίου

Ο π. Πορφύριος απάντησε στην παράκλησή μου για τις πληροφορίες που του ζήτησα. Εμπεριέχονται σε εμπειριστατωμένο δημοσίευμα, ευχάριστη έκκληση για μένα, του φίλου Ναουσαίου κ. Γιάννη Καρατσιώλη, με τίτλο: *Λειψανοθήκη του 1812 από τη Νάουσα, που βρίσκεται στο Ασβεστοχώρι Θεσσαλονίκης* (εφ. «ΒΕΡΟΙΑ», 25/3/98). Η λειψανοθήκη δεν είναι της Υπαπαντής, είναι από τη Νάουσα και ανήκει

...η διάδοχη πολιτική ηγεσία για να παρουσιάσει έργο και ότι ο κίνδυνος από τον Ζαφειράκη και την μερίδα του τελειώσε, υπερχρέωσε τη Νάουσα, συνάπτοντας δάνεια από τους σαράφηδες της Θεσσαλονίκης με υπέρογκο τόκο...

στην εκκλησία της Παναγίας. Ωστόσο, η επιγραφή της είναι πολύ ενδιαφέρουσα, γιατί επιβεβαιώνει ότι στη Νάουσα και στα χρόνια της επικράτησης του Αλή πασά, παρά τις αυθαιρεσίες των Αλβανών, υπήρχαν εργαστήρια αργυροχοΐας. Η επιγραφή έχει ως εξής: *1812: Κατά μήνα Νοέμβριο 27: Δία συνδρομῆς τῶν ὀρθοδόξων, καὶ ἐπιστασίας τοῦ αἰδεσιμολάτρου ἱερέως Κωνσταντίνου πρωτοπαπᾶ τοῦ μ: πατζιώρη κτῆμα τῆς κατὰ Νάουσας Παναγίας, ἐπίτευγμα Γεωργίου υἱοῦ τοῦ αὐτοῦ πρωτοπαπᾶ, ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου ἁγίου Βερροΐας Κυρι-Ζαχαρίου καὶ ἐπιτροπεύοντος τοῦ τιμιωτάτου κυρίου Κωνσταντίνου*

Διαμαντῆ: ἘνΝαούσῃ.

Ο κ. Καρατσιώλης, σύμφωνα με τις πληροφορίες που έχει πάρει από τον π. Πορφύριο, αναφερόμενος στην επιγραφή και τη λειψανοθήκη γράφει:

«Η επιγραφή είναι χαραγμένη σε ασημένια πλάκα που είναι βιδωμένη στο καπάκι της λειψανοθήκης εσωτερικά, τα δε ἅγια λείψανα ἀνήκουν στους ἁγίους, που οι μορφές τους, (με την τεχνική του φουσκωτού), υπάρχουν στο εμπρόσθιο μέρος του μικροῦ κιβωτίου. Οι ἅγιοι αυτοί είναι ἀπὸ ἀριστερὰ πρὸς τα δεξιὰ κοιτάζοντας: Ο ἅγιος μεγαλομάρτυς Παντελεήμων, ὁ ὅσιος Θεοδόσιος ὁ Κοινοβιάρχης καὶ ὁ ἅγιος μεγαλομάρτυς Προκόπιος».

Αρβανιτοκρατία

Το 1812 βρισκόμασταν στο μέσο της αρβανιτοκρατίας. Η κατάσταση στη Νάουσα δεν ήταν καθόλου καλή. Λεηλασίες, βιαιότητες και φόννοι διαπράττονται από τους στρατιώτες του Αλή για λόγους εκδίκησης ή για χρηματισμό. Οι ἄρχοντες του τόπου αποδείχτηκαν ανεπιτήδευτοι διοικητές της πόλης στην εξυπηρέτηση των κοινῶν συμφερόντων. Αναφέρονται οι: Κωνσταντίνος Ψωμάς (Ντίνης) και ο Κωνσταντίνος Μόσκοβος και βεβαίως ξεχωρίζει ο Αναστάσιος Διαμαντῆς ή Μάμαντης. Στην ιστορία Πλαταρίδη-Στουγιαννάκη σημειώνεται: *«οὔτε τὰ μέτρα τῆς διοικήσεως, οὔτε ἡ μέριμνα περὶ τῆς δημοσίας ἀσφαλείας καὶ τάξεως, οὔτε ἡ τῶν κοινῶν συμφερόντων προστασία καὶ θεραπεία ἦσαν ἀξιόλογα ἐν προηγουμένοις χρόνοις»*. Οι ορισμένοι από τη συνθήκη Αλβανοί, 200 τον αριθμό (Ιστορία της πόλεως Ναούσης, Ευστάθιος Στουγιαννάκης - Δημήτριος Πλαταρίδης, σελ. 103), σε λίγο χρόνο πέρασαν τους χίλιους, εκτρεπόμενοι, ατιμώρητοι, σε ληστεύσεις καθ' οδόν, σε νυκτοκλοπές, σε αυθαιρεσίες και βιαιοπραγίες στην αγορά και σε παντοειδή πλημμελήματα,

ακόμη και εγκλήματα και κακουργήματα. «*Ἡ ἀκμάζουσα βιοτεχνία καὶ τὸ ἐμπόριον ἔπασχον τὰ μέγιστα ἐκ τῆς ἀπραξίας, μὴ τολμώντων τῶν ἐμπόρων καὶ βιοτεχνῶν νὰ μεταβῶσιν εἰς τὰ καταστήματά των δι' ἔλλειψιν ἀσφαλείας ζωῆς καὶ περιουσίας*». (ό.π. σελ. 105).

Κάτω από αυτές τις συνθήκες η λειψανοθήκη είναι μάρτυρας ότι η Νάουσα αγωνίζεται να επιβιώσει και να βγει από το τέλμα στο οποίο την έφεραν οι περιστάσεις. Από την επιγραφή πληροφορούμαστε ότι επίτροπος της εκκλησίας της Παναγίας είναι ο τιμιώτατος Κωνσταντίνος Διαμαντή, εκ των αρχόντων της πόλης και πιθανώς αδελφός του Αναστασίου Διαμαντή ή Μάμαντη. Ότι δεσπότης είναι ο Ζαχαρίας και ασημουργός ο Γεώργιος, γιος του προϊσταμένου της ενορίας της Παναγίας παπα Κωνσταντίνου Πατζιώρη. Ευχαριστίες οφείλω στον πατέρα Πορφύριο, όπως και στον συμπατριώτη Γιάννη Καρατσιώλη, που πάντα έχουν κάτι να πουν για την ιστορία και την παράδοση της πόλης.

Γιατί το Μοναστήρι Ξεπουλάει

Το ερώτημα γιατί το μοναστήρι πουλάει την περιουσία του και το άλλο, ποιος ο ρόλος του Μάμαντη στη συναλλαγή, και ακόμη, πώς η Μητρόπολη είναι σύμφωνη στις εκποιήσεις των κειμηλίων του μοναστηριού, έμνε αναπάντητο, μέχρις ότου η έρευνά μας φώτισε γενικότερα τα συμβαίνοντα στη Νάουσα την περίοδο αυτή.

Στην προσπάθειά της η διάδοχη του Ζαφειράκη πολιτική ηγεσία να παρουσιάσει έργο και ακόμη στη βεβαιότητά της ότι ο κίνδυνος από τον Ζαφειράκη και την μερίδα του τελείωσε, υπερχρέωσε τη Νάουσα, συνάπτοντας δάνεια από τους σαράφηδες της Θεσσαλονίκης με υπέρογκο τόκο, με την εγγύηση του Κοινού. Στην κρίση με το κατοχικό και άνομο καθεστώς της Αρβανιτοκρα-

τίας, οι ταγοί της Νάουσας δημιούργησαν πρωτοφανή οικονομική κρίση στην πόλη με συνέπεια να είναι η πόλη εκτεθειμένη στους δανειστές της.

Την κατάσταση επιδεινώνει και το παλάτι, που στην αναφορά του Ζαφειράκη, απαντά, στην αρχή, ικανοποιώντας σε βάρος της πόλης τα αιτήματα και επαναφέροντας τα πράγματα από την αταξία σε τάξη, μονομερώς, καταδικάζοντας τη Νάουσα σε φοβερό μαρασμό. Φοβερή κρίση. Εκποιούνται τα πάντα σε κατάσταση πανικού.

...ο Αλή Πασάς ζητάει τις αποδείξεις εξόφλησης του δανείου. Οι Ναουσαίοι αποκαλύπτουν ότι δεν έχουν τις αποδείξεις, τις πήρε εκείνος που έφυγε! Ο Μάμαντης για τη Θεσσαλονίκη δεν έφυγε μόνος. Τα πήρε όλα και έφυγε...

Η αγωνία και ο πανικός οφείλονται στον δανεισμό, στους πρόσθετους φόρους, αλλά και στα μηνύματα που φτάνουν από την Κωνσταντινούπολη με φιρμάνια που προοιωνίζουν ανατροπή, και ενδεχομένως αποκατάσταση του προϋφιστάμενου νομικού, πολιτικού και πολιτιστικού καθεστώτος. Προϊόντος του χρόνου, ο Αλή πασάς κατακρίνεται ως σφετεριστής περιοχών Ξένης διοικητικής περιφέρειας, και στη συνέχεια χαρακτηρίζεται επίβουλος και επίδοξος σφετεριστής του θρόνου. Η οθωμανική αυτοκρατορία βαδίζει αργά.

Σταδιακά ο Αλή χάνει έδαφος. Υποχρεώνεται να δεχτεί συγκατοίκηση στη Νάουσα με τον πασά της Θεσσαλονίκης και τον εκπρόσωπο της Βαλιντέ

Χανούμ. Στη συνέχεια υποχρεώνεται να επιστρέψει με ασφάλεια την οικογένεια του Ζαφειράκη από τα Γιάννενα στη Νάουσα και τέλος καλείται να αποσύρει τα στρατεύματά του από τη Νάουσα. Αναμένεται πλέον η επιστροφή του Ζαφειράκη. Ο Αναστάσιος Διαμαντή ή Μάμαντης πρέπει να τα μαζεύει και να φύγει σε άλλο μέρος. Στη Νάουσα νιώθει απελπιστικά ανασφαλής.

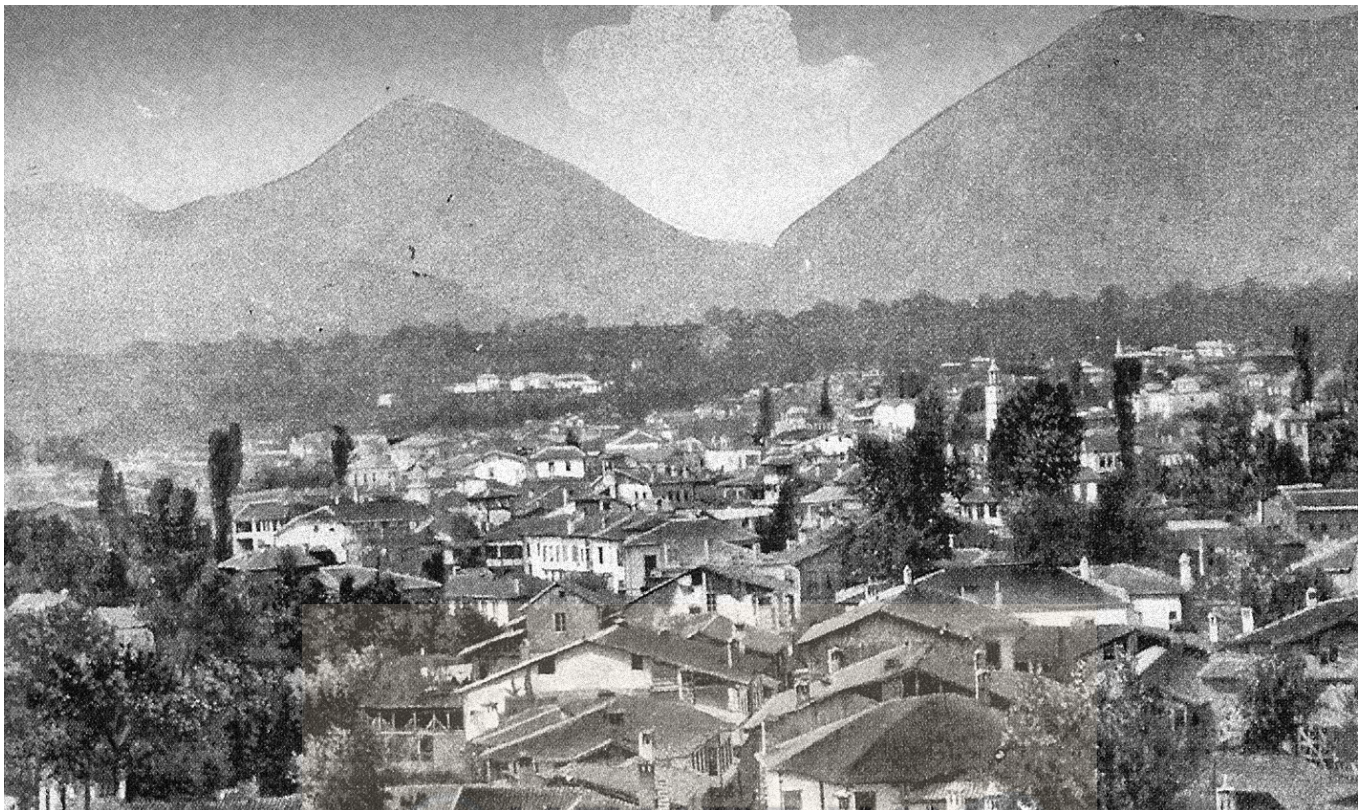
Συνάφθηκε τέτοιο δάνειο;

Η απάντηση είναι ναι. Αλίευσα από το αρχείο του Αλή πασά έγγραφα, τα οποία μαρτυρούν ότι οι Σαράφηδες της Θεσσαλονίκης έχουν εγείρει αγωγή κατά της πόλης και ζητούν τα οφειλόμενα. Οι Ναουσαίοι διατείνονται ότι έχουν εξοφλήσει το δάνειο και σε κάθε περίπτωση αρνούνται να δικαστούν στη Θεσσαλονίκη.

Έχουν το προνόμιο οι Ναουσαίοι να δικάζουν τις εκτός της Ναούσης διαφορές τους στη Νάουσα. Οι Θεσσαλονικείς δανειστές αναφέρονται στον Αλή και ζητούν την παρέμβασή του. Ο Αλή πασάς ενεργεί αλληλογραφία με τη Νάουσα. Οι Ναουσαίοι αναφέρουν τα ίδια, προσθέτοντας, ότι δέχονται να «κρυστολογηθούν» (να δικαστούν) στα Γιάννενα.

Ο Αλή ζητάει τις αποδείξεις εξόφλησης του δανείου. Οι Ναουσαίοι αποκαλύπτουν ότι δεν έχουν τις αποδείξεις, τις πήρε εκείνος που έφυγε! Ο Μάμαντης για τη Θεσσαλονίκη δεν έφυγε μόνος. Τα πήρε όλα και έφυγε.

Είδαμε την εκκλησιά της Παναγίας να πουλάει, οι άλλοι ναοί ασφαλώς πουλάνε, η Υπαπαντή πουλάει, όλα πουλήθηκαν μισοτιμής για να συγκεντρωθούν χρήματα. Οι μοναχοί και οι επίτροποι πουλούσαν κτήματα, κειμήλια, και ό,τι άλλο, και με την άδεια της Μητρόπολης, και τα χρήματα που έπαιρναν απλώς άλλαζαν χέρια. Αν όσα μαζεύτηκαν πήγαν στο χρέος της πόλης είναι άγνωστο.

Γενική άποψη της Νάουσας στις αρχές του 20ού αιώνα

Το χρέος είναι βαρύ. Το χρέος δεν εξοφλήθηκε, αυτό είναι βέβαιο. Γι' αυτό οι απαιτήσεις και η ταραχή στην πόλη είναι μεγάλες. Το μαρτυρεί το πλήθος των υπογραφών του τελευταίου εγγράφου.

Διαφωτιστικά έγγραφα του Αρχείου του Αλή πασά

Σχετικά έγγραφα του αρχείου του Αλή πασά, δημοσιευμένα (Βαλσαμίδης, Η πάλη της Νάουσας με τον Αλή πασά και οι Ξένες δυνάμεις) είναι τέσσερα:

1. Το υπ' αριθμ.270/11-08-1805, ό.π. σελ. 243. Αναφέρεται στην προσπάθεια του Αλή και των ανθρώπων του στην Υψηλή Πύλη να διωχθεί ο Ζαφειράκης από τη Νάουσα. «...και ό Ζαφίρης κοτσιάμπαςης αντός άς πάει στόν βαλή του [στη Θεσσαλονίκη] και σάν μπιτήσει έτζη τότες γίνεται κατά τό σιάνι σου» (σιάνι=φήμη).

Από το έγγραφο αυτό συμπεραίνεται ότι το 1805 ο Ζαφειράκης είναι ακό-

μη άρχοντας στη Νάουσα. Η τρίτη εκστρατεία του Αλή κατά της Ναούσης θα εκδηλωθεί με την έναρξη του 1806. Η πολιορκία είναι ασφυκτική. Τελικώς η πόλη παραδίδεται κατόπιν συμφωνίας. Ο Ζαφειράκης καταφεύγει στη Θεσσαλονίκη.

2. Το υπ' αριθμ. 707/06-06-1814, ό.π. σελ. 273. Το έγγραφο στέλνεται από τον Χουσεΐν, άνθρωπο του πασά από την Κωνσταντινούπολη και είναι ενημερωτική αναφορά για τις ενέργειες του Ζαφειράκη στην Κωνσταντινούπολη. «Σήμερα με κάλεσε ό Ταχήρ άγάς. ...τόν κουβεντίασα για τή Νιάουστα. Τοῦ ανέφερα, άφέντη μου, νά κάνει ὥστε ό άνθρωπος σου νά βρίσκεται εκεί με τόν άνθρωπό του, νά συνεργάζονται και ό Μπεκέρ πασάς τής Θεσσαλονίκης νά παίρνει μόνο τις προσόδους του και νά μὴν ανακατώνεται, γιατί ή επιθυμία τοῦ Κοτζάμπαση Σωτηράκη [Ζαφειράκη] και τῶν κατοίκων τής Νιάουσας είναι νά μὴ βρί-

σκεται άνθρωπος τοῦ πασά μέσα και νά πάρουν αὐτοί στο χέρι τὸ χωριό [τη Νιάουστα]».

Η άδίκη για την πόλη λύση

Η λύση που δίνεται το 1814 για τη Νάουσα είναι προσφιλής στους Τούρκους. Θα αναφερθώ σε παράδειγμα από προσωπική μου εμπειρία. Με τον πρύτανη του Α.Π.Θ. Βασίλειο Ιωαννίδη και τους καθηγητές μας Βασίλειο Έξαρχο και τον Ανδρέα Ξυγγόπουλο βρεθήκαμε οι τριτοετείς και οι τελειόφοιτοι φοιτητές της θεολογικής σχολής στην Κων/πολη για 15 μέρες. Πλούσιο το πρόγραμμα, μεγάλη εσοδεία γνώσεων, εμπειριών, πολλά και τα παρατράγοιδα.

Στην επίσκεψή μας στην Αγία Σοφία, στην απαίτηση των φυλάκων να βγάλουμε τα παπούτσια μας, απαντήσαμε αρνητικά. Απειλήθηκε διπλωματικό επεισόδιο. Τελικά δόθηκε άδεια να μπούμε φορώντας τα παπούτσια μας, αλλά και από πάνω παντόφλες.

Για τη Νάουσα, τότε, αποφάσισε το παλάτι να αποκατασταθεί η φορολογική σχέση της Νάουσας με τον πασά της Θεσσαλονίκης και ακόμη, πανωγόρι, να επανέλθει στη Νάουσα ο εκπρόσωπος και της Βαλιντέ Χανούμ, αλλά και να μείνει ο Αλή πασάς στην πόλη.

Η Νάουσα μπαίνει σε καθεστώς με τρεις αφεντάδες. Τον Αλή πασά, τον πασά της Θεσσαλονίκης Μπεκέρ πασά και τον Μπαλτατζή της Βαλιντέ Χανούμ, που φτάνει στη Νάουσα, αφού όμως, όπως γράφεται στην επιστολή τον ορμήνευσαν να περάσει να δει πρώτα τον Αλή πασά στα Γιάννενα.

Αυτό σημαίνει τριπλασιασμό της υφιστάμενης φορολογίας. Το ουσιώδες αίτημα του Ζαφειράκη να απαλλαγεί η πόλη από τον Αλή, παραβλέπεται. Η επιστολή προς τοις άλλους είναι αποκαλυπτική της διαφθοράς του παλατιού του Σουλτάνου. Φορτία τα γρόσια. Στην ερώτηση του ανθρώπου του Αλή, τι να κάνει με τα άσπρα, ο παλατιανός αξιωματούχος απαντά: «*Στείλτα μου με τὸν Ταχήρ ἀγά. Χίλια, μὲ ρώτησε, ἢ δέκα χιλιάδες; Βενέτικα εἶναι*

ἢ γρόσια; Γέλασα ὁ σκλάβος σου καὶ τοῦ εἶπα γρόσια».

Τα άλλα δύο έγγραφα

1. Το υπ' αριθμ. 823/18-11-1815, ό.π. σελ.290. Ο Σουλτάνος κάνει πασά τον γιο του Αλή Ταχήρ. Και ο Αλή στέλνει πεσκέσια 9 φορτιά νομίσματα και επιταγές λήξεως 31 ημερών. Του παραγγέλλεται, αρμοδίως, την άλλη φορά να είναι οι επιταγές όψεως, γιατί οι μεταχρονολογημένες προσβάλλουν τον Σουλτάνο.

2. Το υπ' αριθμ. 1085/19-01-1918, ό.π. σελ. 302. Αναφορά για την εξόφληση των χρεών προς τους «Σελενικίδες σαράφηδες». «*Εφέντημ, ἡμεῖς αὐτὰ τὰ ἄσπρα, τὰ ἔχομεν ὀπληρωμέν καὶ εἴχαμε καὶ τα βίλια [αποδεικτικά έγγραφα]... ὁ προεστὸς μὲ τὸ νὰ ἔφυγεν ἔμειναν εἰς αὐτόν».* Έπονται υπογραφές.

Τα έγγραφα στα οποία αναφερθήκαμε, συνολικά 4 (τέσσερα) αναιρούν τις παλαιότερες χρονολογήσεις, βάζουν στη σειρά τους, τονίζουν και διαφωτίζουν τα γεγονότα. Έχουν και οι επιστολές τα προβλήματά τους, αναφέρονται σε

μία πάρα πολύ δύσκολη και σκοτεινή εποχή για την ιστορία της Νάουσας, την Αρβαντοκρατία, η οποία όπως φαίνεται ήταν μεγαλύτερης διάρκειας από αυτήν που προσδιόριζαν οι παλαιότεροι ερευνητές - ιστορικοί συγγραφείς. Από την τελευταία επιστολή βγαίνει το συμπέρασμα ότι η Νάουσα βρίσκεται σε βαθιά οικονομική κρίση, είναι καταχρεωμένη για μια περίοδο πέντε και πλέον ετών, όταν πασάς της Θεσσαλονίκης ήταν ο Μπεκέρ πασάς και ο διάδοχός του, όπως εμφανίζεται στο έγγραφο, Χουρσίτ, ο πασάς της Ρούμελης.

Προσέχοντας περισσότερο τα γραπτά, πρέπει να δεχτούμε ότι μετά την επιστολή ο Μάμαντης υποχρεώθηκε να έρθει στη Νάουσα και να πιέσει προς κάθε κατεύθυνση για την αντιμετώπιση του χρέους. Έδη αναφέρθηκε ότι το πλήθος των υπογραφών των προκρίτων της Νάουσας στο τελευταίο έγγραφο, φανερώνει το μέγεθος της οικονομικής κρίσης και της κοινωνικής αναταραχής. Παραθέτονται οι υπογραφές σε σχετική εικονογράφηση σε προηγούμενη σελίδα. ■

ΕΥΓΕΝΙΑΣ ΖΑΛΙΟΥ - ΜΠΑΣΙΑΚΟΥΛΗ

«Γυναίκες και φορεσιές της Νάουσας, το τέλος μιας εποχής»

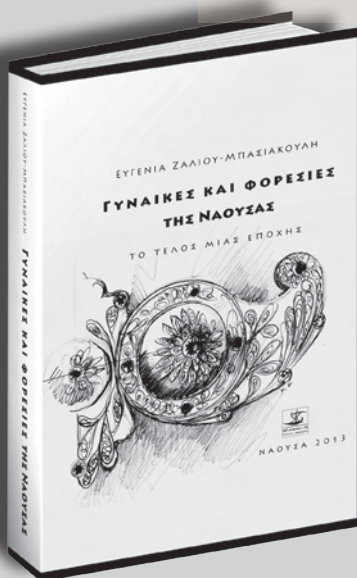
Μία σημαντική έκδοση, έργο ζωής της συγγραφέως-ερευνήτριας, που έρχεται να καλύψει την ελλιπή βιβλιογραφία και τις αναφορές στις γυναικείες φορεσιές της Νάουσας.

Είναι μια πολύπλευρη προσέγγιση των τοπικών ενδυμασιών (γυναικείων και ανδρικών) που υποστηρίζεται από μια εξαιρετική επιλογή φωτογραφικού υλικού και περιλαμβάνει πάρα πολλές προφορικές πληροφορίες που καταγράφουν το ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο της Νάουσας και ειδικότερα τη θέση της γυναίκας στην τοπική κοινωνία.

Στο βιβλίο δημοσιεύονται πλήθος ανέκδοτες φωτογραφίες οικογενειών, καθώς και εντυπωσιακές φωτογραφίες εξαρτημάτων των ενδυμασιών, κεντημάτων και κοσμημάτων που τις συνόδευαν.

Ένα βιβλίο-Λεύκωμα που δεν πρέπει να λείπει από κανένα ναουσαϊκό σπίτι, πραγματική «προϊκα» για τις επόμενες γενιές.

Τιμή διάθεσης 60€. Τα έσοδα από την πώλησή του προορίζονται για την ενίσχυση των δράσεων και τη συνέχιση της λειτουργίας του Συλλόγου Ατόμων με Αναπηρίες «ΥΦΑΔΙ». Αποστέλλεται και με αντικαταβολή. Τηλ. επικοινωνίας: (Ευγ. Ζάλιου: 6936 431168, 23320 23913, ΥΦΑΔΙ: 23320 28838

Το εσωτερικό του Κανναβουργείου στην Έδεσσα

ΝΑΟΥΣΑΙΟΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΟΙ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

γράφει ο Αλέξανδρος Οικονόμου, Αρχιτέκτων Μηχανικός-Πολεοδόμος

Οι οικογένειες των Ναουσαίων βιομηχάνων κατέχουν σημαντική θέση στο σύνολο της βιομηχανίας στη Μακεδονία, αλλά και στην Ελλάδα ολόκληρη. Εκτός από τον Γρ. Τσίτση και τους λοιπούς Ναουσαίους, που ιδρύουν στα τέλη του 19ου αιώνα την πρώτη βιομηχανική μονάδα στην Έδεσσα, το 1907 οι Ναουσαίοι Ηρακλής Χατζηδημούλας και Αδελφοί Λάππα, με άλλους Εδεσσαίους επιχειρηματίες, ιδρύουν στην Έδεσσα νέο βαμβakoκλωστήριο, που αργότερα, μαζί με άλλες εγκαταστάσεις που δημιουργήθηκαν στο μεταξύ, μετεξελίσσεται στην γνωστή «ΕΣΤΙΑ ΑΕ».

Ο Ηρακλής Χατζηδημούλας πάλι, αναλαμβάνει το 1912 την οργάνωση της επιχείρησης του Καναβουργείου, που είχε ιδρυθεί νωρίτερα (1908-09) στην ίδια πόλη, από άλλους επιχειρηματίες, μετονομάζοντας την αρχική εταιρεία σε «Ηρ. Χατζηδημούλα και Σία ΑΕ». Ανάλογες κινήσεις Ναουσαίων βιομηχάνων έχουμε και προς τη Θεσσαλονίκη, αλλά και προς την Αθήνα αργότερα.

Σε άλλη προγενέστερη δημοσίευση αναφερθήκαμε ήδη στην «Ζυθοποιία Νάουσα, Βιομηχανία Πάγου, Ψυγείων Γεωργιάδης & Σια» («Brasserie Naoussa, Fabrique de Glaceset Halles Frigorifiques Georgiadis & Cie» που ιδρύθηκε το 1912 στη Θεσσαλονίκη μετά από πρωτοβουλία του Ιορδάνη Γεωργιάδη από την Νεάπολη (Νέβσε-χιρ) Καππαδοκίας και συνεργάτες - συμμετόχους τους Ναουσαίους Γρ. Γ. Λόγγο, Αδελφούς Νικ. Πλατσιούκα, Γρ. Τοίτσι, Κύρτσι κλπ, και την κατοπινή της συγχώνευση με την «Ζυθοποιία Όλυμπος Α.Ε.» και την δημιουργία της «Ηνωμένα Ζυθοποιεία Όλυμπος-Νάουσα Α.Ε.» Στο σημείωμα αυτό αναφερόμαστε στις υπόλοιπες «μείζονες» δραστηριότητες των Ναουσαίων βιομηχάνων στη Θεσσαλονίκη ώστε να ολοκληρωθεί, κατά το δυνατόν, η εικόνα της Ναουσαϊκής βιομηχανικής επιχειρηματικότητας στις αρχές του περασμένου αιώνα.

Κλωστοϋφαντουργία

Στην περιοχή του Βερμίου, οι υδατοπτώσεις και το λοιπό υδροδυναμικό είχαν αξιοποιηθεί, από τα τέλη του 19ου αιώνα, προς όφελος ιδιαίτερα της κλωστοϋφαντουργίας, στη Βέροια, Νάουσα και Έδεσσα. Η βαμβακοκλωστοϋ-

φαντουργία στην ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλονίκης αναπτύχθηκε μετά τα ευνοϊκά για την ανάπτυξη της βιομηχανίας μέτρα του οθωμανικού καθεστώτος, στο τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα, και διέθετε 10 εργοστάσια, από τα οποία στη Θεσσαλονίκη βρίσκονταν 3, στη Νάουσα 3, στη Βέροια 2 και στην Έδεσσα 2. Το παλαιότερο ήταν το κλωστήριο Λόγγου, Κύρτσι & Τουρπάλη στη Νάουσα, που τέθηκε σε λειτουργία το 1876, με 1.500 αδράχτια και 80 εργάτες. Το 1879 ακολούθησε το κλωστήριο Chalom Saias & Mipote στη Θεσσαλονίκη (το κατοπινό J. Sides & Cie) και το 1886 η επιχείρηση Torres, Misrachi & Cie (η κατοπινή Societe Anonyme Ottomane Nouvelle Filature de Salonique). Τα εργοστάσια της Θεσσαλονίκης ήταν σε μειονεκτική θέση από την πλευρά του κόστους της κινητήριας δύναμης (ατμός) σε σχέση με εκείνα της περιοχής του Βερμίου, που χρησιμοποιούσαν για την κίνηση τις υδατοπτώσεις, ήταν όμως σε πλεονεκτική θέση αναφορικά με την προμήθεια των πρώτων υλών και την πραγματοποίηση των πωλήσεων.

Συνολικά στην περιοχή λειτουργούσαν 70.000 αδράχτια, από

...η ανάπτυξη της βιομηχανίας στην κεντρική Μακεδονία και ιδιαίτερα στο ανατολικό Βέρμιο δεν είναι τυχαία. Υπήρχε στον χώρο αυτό της Μακεδονίας μακρά παράδοση, τόσο στην υφαντική και κλωστική, όσο και σε άλλα είδη χειροτεχνίας...

αυτά 23.000 στη Θεσσαλονίκη, 10.000 στη Βέροια, 15.000 στη Νάουσα και 6.600 στην Έδεσσα.

Η ανάπτυξη της βιομηχανίας στις περιοχές της κεντρικής Μακεδονίας και ιδιαίτερα στο ανατολικό Βέρμιο δεν είναι τυχαία. Υπήρχε στον χώρο αυτό της Μακεδονίας μακρά παράδοση, τόσο στην υφαντική και κλωστική, όσο και σε άλλα είδη χειροτεχνίας. Στις πόλεις της περιοχής αυτής, από νωρίς γίνεται εκμετάλλευση του άφθονου ενεργειακού δυναμικού των υδατοπτώσεων με την λειτουργία, από την αρχή ακόμα του 19ου αι. μικρών εργαστηρίων μεταξουργίας, υφαντουργίας και νημάτων. Έτσι, με την δωρεάν κινητήρια δύναμη και τα χαμηλότερα ημερομίσθια, σε συνδυασμό με τις ευεργετικές διατάξεις του Τανζιμάτ (1839) και του Χάτι-Χουμαγιούν του 1856, που θεωρητικά τοποθετούσαν τους ραγιάδες στο ίδιο επίπεδο με τους μουσουλμάνους, καθώς και της παράδοσης του τόπου, δημιουργούνται συνθήκες ευνοϊκές για την ανάπτυξη των βιομηχανικών δραστηριοτήτων.

Πάντως, όπως επισημαίνει ο Γ.Ν. Κοφινάς, το 1914, «...η αρχέγονος εκείνη βιομηχανία υπήρξε η αφετηρία προς ανάπτυξη του βιομηχανικού πνεύματος παρά τω ακραιφνώς ελληνικών στοιχείων της Ναούσης, εξ ου προέρχονται πολλοί των σημερινών βιομηχάνων της Θεσσαλονίκης, και εις την βαθμυδόν και κατ' ολίγον, υπό την επίδραση του βιομηχανικού πνεύματος αυτών ιδία, διαμόρφωσιν των σήμερον λειτουργουσών εν Θεσσαλονίκη, Βεροία, Ναούση και Βοδενοίς βαμβακοκλωστηρίων, υφαντουργείων και άλλων τινών εργοστασίων.»

Οι κεφαλαιούχοι, Ναουσαίοι της διασποράς οι περισσότεροι, που

είχαν εμπορικούς οίκους στο εξωτερικό, συνειδητοποιήσαν τις οικονομικές δυνατότητες που δημιουργούσε η εκμετάλλευση του βάμβακος κυρίως, και αποφάσισαν να πραγματοποιήσουν αυτές τις επενδύσεις ώστε να εκμεταλλευτούν τις δυνατότητες μεγάλου κέρδους λόγω του χαμηλού κόστους παραγωγής, και της γενικότερης ευνοϊκής συγκυρίας. Χρησιμοποιώντας λοιπόν τελειοποιημένα ευρωπαϊκά μηχανήματα, έστω και από δεύτερο χέρι αρχικά, σχετικά φθηνή και καλή πρώτη ύλη (παραγωγή καλής ποιότητας βάμβακος στην περιοχή ιδιαίτερα των Σερρών), παράγουν προϊόντα συναγωνίσιμα με τα αγγλικά. Γίνονται με τον τρόπο αυτό οι κύριοι προμηθευτές της κεντρικής Βαλκανικής, Αλβανίας, Ηπείρου, Βοσνίας, Κροατίας, όπου οι σχέσεις παραγωγής εξακολουθούν να βρίσκονται σε παραδοσιακό οικογενειακό πλαίσιο και να υπάρχει έτσι ζήτηση νημάτων ως πρώτης ύλης για χειροτεχνική παραγωγή.

Με κίνητρο την ανάγκη να αποφύγουν τον ανταγωνισμό μεταξύ τους κατά την προμήθεια πρώτων υλών, να οργανώσουν τις πωλήσεις σε ορθολογικότερη βάση, να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητα, μέσω της μείωσης των τιμών διάθεσης των προϊόντων και να επιτύχουν έναν καταμερισμό εργασίας μεταξύ των εργοστασίων, ούτως ώστε το κάθε κλωστήριο να κατασκευάζει μόνον εκείνα τα νούμερα κλωστών που ανταποκρίνονταν καλύτερα στις εγκαταστάσεις τους, οι 6 από τις 7 επιχειρήσεις του Βερμίου συνέπληξαν την περίοδο 1911-1912 δύο ενώσεις, με έδρα στη Θεσσαλονίκη. Η μία από τις δύο ενώσεις δημι-

ΟΝΟΜΑ	ΙΔΙΟΤΗΤΑ	ΚΕΦΑΛΑΙΟ (Λ.Τ.)
Αλλατίν		500,000
Μοδιάνο Ιακώβ	Τραπεζίτης	400,000
Μοδιάνο Λεβή	Τραπεζίτης	300,000
Κονφίνο Υιοί	Τραπεζίτης	85,000
Καπαντζή Αχμέντ	Τραπεζίτης	60,000
Καπαντζή Μεχμέτ	Έμπορος βιομηχανικών ειδών	60,000
Μπενσουσάν Ισαάκ		60,000
Μολλάχ Ν.Α.	Έμπορος βιομηχανικών ειδών	60,000
Σίδες & Σία	Έμποροι δημητριακών	60,000
Κύρτσος Γεώργιος & Υιοί	Έμποροι και μέτοχοι νηματουργείων	50,000
Λόγγος, Κύρτσος & Τουρπάλης	Βιομήχανοι	50,000
Μπενρουμπή Ιωσήφ	Έμπορος δημητριακών	40,000
Ερρέρα Υιοί Γκενταλιά		40,000
Χατζηλάζαρος Ιωάννης & Υιοί	Κτηματίες και τραπεζίτες	35,000
Αγγελάκης Δημοσθένης	Τραπεζίτης	30,000
Τουρπάλη Αδελφοί	Βιομήχανοι	30,000
Γιάκου Αδελφοί	Βιομήχανοι	30,000
Φερναντάεζ Βιτόλ	Τραπεζίτης	30,000
Φλωρεντίν Ιακώβ & Σία	Έμποροι βιομηχανικών ειδών	30,000
Σαλιέλ Βιτόλ & Σία	Έμποροι	30,000
Σιαλόμ Ιακώβ & Υιοί		30,000
Σιαλόμ Μωυσής Ισαάκ		30,000
Τόρρες Μισαράχ & Σία	Βιομήχανοι	30,000
Αλμονσινό Γαβριήλ	Έμπορος ανθράκων	25,000
Σαλέμ Ιωσήφ & Χαϊμ	Τραπεζίτες	25,000
Ρετζέπ Ερίν & Ρασίμ		20,000
Σωσσίδης Αθανάσιος	Έμπορος, βιομήχανος	20,000
Αμάρ Αβραάμ	Τραπεζίτης	20,000
Χασσίδ Σολομών	Τραπεζίτης	20,000
Βουδολέκας Γεώργιος	Βιομήχανος	15,000
Κίκκης Ιωάννης	Έμπορος	15,000
Σερέφας Δημήτριος	Έμπορος	15,000
Τουρπάλη Υιοί		15,000
Αελιόν Ιωσήφ	Έμπορος κουκουλιών	15,000
Μπενσουσάν Σαμουήλ	Έμπορος αποικιακών	15,000
Μπενζαμίν Μωυσής	Έμπορος δημητριακών	15,000
Μποτόν Μαιρ & Σία	Έμποροι χαρτικών	15,000
Φρανσές Φεσουά		15,000
Γκατένιο Δονιήλ	Έμπορος αποικιακών	15,000
Χασσίδ & Ασχέλ	Βιομήχανοι	15,000
Νεφουσί Δαβίδ		15,000
Μπενουζίλιο & Σία	Τραπεζίτες	15,000
Καμχή Μουσταφά		10,000
Εντέμ Ντερβίς		10,000
Τσίτσος & Σία		10,000
Μπενσουσάν Υιοί	Έμποροι βιομηχανικών ειδών	10,000
Φλωρεντίν, Μπεραχά, Σαπόρτα		10,000
Χασσίδ, Α.Μ. & Σία	Παραγγελιοδόχοι	10,000
Ισραήλ & Σαλμόνια	Έμποροι βιομηχανικών ειδών	10,000
Τιάνο Ισαάκ Μ.		10,000
Αμάρ Μωυσής & Σία	Τραπεζίτες	9,000
Μπίλη-Κύρτσος & Σία	Βιομήχανοι	8,000
Γεωργιάδης Δ.		8,000
Χασσίδ Χαϊμ	Έμπορος βιομηχανικών ειδών	7,000
Τσιτσισιάνης Αρ.	Έμπορος	6,000
Πισικίδης Δ.	Έμπορος	6,000
Ρώμπαπας Δημ.	Έμπορος	5,000
Εζρατί Χασδάι		5,000
Κρόλλης Νικόλαος	Έμπορος	4,000
Ζλατάνος	Έμπορος	3,000
Αμάρ Μωυσή Υιοί		3,000

Οι πιο ισχυροί επιχειρηματίες της Θεσσαλονίκης στις αρχές του 20ου αιώνα, ανάμεσά τους και πολλοί Ναουσαίοι επιχειρηματίες, καθώς και Εβραίοι, οι περισσότεροι από τους οποίους εξολοθρέφθηκαν στα ναζιστικά στρατόπεδα!

ουργήθηκε από την πιο μεγάλη εταιρεία, την Γρ. Τσίτσος & Σία (Εδεσσα), μαζί με την Λόγγος & Τουρπάλης (Νάουσα), με δυναμικότητα πάνω από 22.000 αδράχτια. Τα δύο εργοστάσια συνενώ-

θηκαν στη φήρμα «Γρ. Τσίτσος & Σία, Λόγγος & Τουρπάλης». Το κεντρικό γραφείο στη Θεσσαλονίκη στηρίχθηκε και σε άλλες εμπορικές επιχειρήσεις μεμονωμένων μετόχων, μερικοί από τους οποί-

Το εργοστάσιο του Κανναβουργείου (εξωτερική όψη) στην Έδεσσα

ους ήταν οι ιδρυτές της δεύτερης ζυθοποιίας της Θεσσαλονίκης. Στη δεύτερη ένωση, τα «Ενωμένα Βαμβακοκλωστήρια (Filatures de fil de coton Unies)», περιλαμβάνονταν τα εργοστάσια Λάμπας, Χατζηδημούλας & Σία (Έδεσσα), Α. και Κ. Γκούτα Υιοί & Καράτζας

(Νάουσα), Μπίλης-Τσίτσας & Σία (Νάουσα) και Σωσσιδής & Φαΐκ (Βέροια), με δυναμικότητα 19.500 αδράχτια και μελλοντική πρόβλεψη για 21.500 αδράχτια. Στην έδρα της ένωσης αυτής ρυθμιζόνταν η αγορά των πρώτων υλών, η πώληση της παραγωγής και η

κατανομή των κερδών.

Η λειτουργία των κλωστηρίων της περιοχής του Βερμίου πραγματοποιούντανσε μεγάλο βαθμό, όπως είπαμε, από τις υδατοπτώσεις –με τη μετάδοση κίνησης σε τροχούς–, γεγονός που ευθυνόταν για τηνκαθυστέρηση εισαγωγής μηχανών νέας τεχνολογίας από το εξωτερικό. Στη Θεσσαλονίκη τα δύο μεγάλα κλωστήρια, το Nouvelle Filature και το Sides, λειτουργούσαν με παλιές ατμομηχανές. Αξίζει να επισημανθεί ότι ανανέωση του παλαιού μηχανικού εξοπλισμού δεν έγινε ποτέ, παρά μόνον πρόσθεση νέων μηχανών στις κατά καιρούς επεκτάσεις των εργοστασίων. Αυτή η επενδυτική πολιτική αποκαλύπτει τις διαμορφωμένες τότε νοοτροπίες.

Οι κάτοχοι των μέσων παραγωγής απέβλεπαν στη μεγιστοποίηση των κερδών βασιζόμενοι όχι στην τεχνολογική εξέλιξη, αλλά στο εξαιρετικά χαμηλό κόστος της μισθωτής εργασίας, με τη χρησιμοποίηση γυναικών και παιδιών στην παραγωγή. Ένα συνηθισμένο ημερομίσθιο δεν ξεπερνούσε τα 3-7 γρόσια για τις γυναίκες και τα 6-9 για τους άνδρες.

Στον τομέα της υφαντουργίας, το πρώτο μεγάλο εργοστάσιο ήταν της ελληνικής εταιρείας Χατζηλαζάρου & Σία στη Νάουσα, που ιδρύθηκε το 1907 και πρωτολειτούργησε το 1908. Το εργοστάσιο εξελίχθηκε σε μετοχική εταιρεία, τη Societe Anonyme Ottomane de Draps de Naoussa «Eria», με μετοχικό κεφάλαιο 40.000 τουρκικές λίρες. Ανάμεσα στους νέους μετόχους ήταν ένας από τους μεγαλύτερους επενδυτές στην υφαντουργία, ο Αθ. Μακρής, Θεσσαλονικιός την καταγωγή.

Εκτός από αυτό το εργοστάσιο

υφαντουργίας, υπήρχαν και μικρότερες μονάδες, με χειροκίνητους αργαλειούς, που κατασκεύαζαν μικρές ποσότητες τούχινων υφασμάτων. Στο κλωστήριο Γρ. Τσίτσης & Σία υπήρχε επίσης προσαρτημένο ένα υφαντήριο βάμβακος, με 51 μικρούς αργαλειούς αγγλικής προέλευσης, που χρησιμοποιούσε τα νήματα της επιχείρησης, αλλά σταδιακά τέθηκε εκτός λειτουργίας.

Όλες μαζί οι βιομηχανίες νήματος και ύφανσης πραγματοποιούσαν κύκλο εργασιών περί τις 50,000 λίρες. Σε κάθε μία από αυτές είχε προηγηθεί επένδυση από 10,000 λίρες (των Αδελφών Χατζηνικολάκη στη Βέροια) ως 4,000 λίρες (ΕΡΙΑ στην Νάουσα). Ο μέσος βιομήχανος είχε καθαρά ετήσια κέρδη 1,000-4,000 λίρες, αν και μερικοί στάθηκαν άτυχοι και υπέστισαν ζημιές. Από την πλευρά αυτή η γαιοκτησία ήταν πιο επικερδής από την βιομηχανία. Ίσως γι' αυτό ο Κύρος Κύρτσος αποσύρθηκε από την νηματουργία της Νάουσας και επένδυσε σε εμπορικά ακίνητα στο κέντρο της Θεσσαλονίκης, στην προνομιακή οδό των Χριστιανών, στον άξονα των οδών Εδέσσης-Αγίου Μηνά.

Ενέργεια

Ένας άλλος τομέας με τον οποίο ασχολήθηκαν οι Ναουσαίοι βιομήχανοι ήταν αυτός της ενέργειας. Με τη λήξη της οθωμανικής κυριαρχίας και το πέρασμα της Θεσσαλονίκης στο ελληνικό κράτος, οι ανάγκες του πολεοδομικού συγκροτήματος σε ηλεκτρικό ρεύμα –για την κίνηση και το φωτισμό– και η υδροδότηση συνέχισαν να καλύπτονται από τις επιχειρήσεις ξένων συμφερόντων της εποχής της τουρκοκρατίας. Μεταπολεμικά,

Το «μέγαρο Χατζηδημούλα» στη γωνία των οδών Ερμού και Καρόλου Ντηλ στο κέντρο της Θεσσαλονίκης

αλλαγές στο καθεστώς των παλαιών εταιρειών προήλθαν μετά από συνεννόηση της κυβέρνησης με τους ιδιοκτήτες.

Στο πλαίσιο της επιδίωξης ισορροπίας στην οικονομική και κοινωνική ζωή, η κυβέρνηση στράφηκε στη διερεύνηση και αξιοποίηση των υδάτινων πόρων της περιοχής για την παραγωγή ενέργειας. Η αξιοποίηση των υδάτων των εγγύς επαρχιών για παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος, ιδιαίτερα της λίμνης Οστρόβου (Βεγορίτιδα), που είχε δυνατότητα παραγωγής ισχύος 34.000 ίππων, ήταν μία προοπτική που επέτρεπε σχετική αισιοδοξία. Το παράδειγμα έδιδε η περιοχή του Βερμίου, όπου η πάμφθην ενέργεια κίνησης, με την εκμετάλλευση των υδατοπτώσεων, δημιουργούσε πλεονεκτικούς όρους σε σχέση με τα άλλα εργοστάσια της χώρας και με το εξωτερικό.

Διάφορες εταιρείες, από το εξωτερικό κυρίως, έδειξαν ενδιαφέρον για

την αξιοποίηση αυτού του δυναμικού. Στο παιχνίδι αναμείχθηκαν και οι κλωστοϋφαντουργίες του Βερμίου, οι οποίες δεν ευνοούσαν την εκμετάλλευση των υδατοπτώσεων από έναν ξένο επενδυτή, εκτός του δικού τους κυκλώματος, αφού πιθανότατα, με μία τέτοια εξέλιξη, θα εμπλέκονταν στο μέλλον τα συμφέροντα των δύο μερών και ειδικότερα αυτά που αφορούσαν στη χρήση των υδάτων.

Κατά τη στιγμή της υποβολής των προτάσεων των ξένων (Βέλγων κυρίως), μία δεύτερη πρόταση υποβαλλόταν στην κυβέρνηση εκ μέρους των βιομηχάνων της περιοχής Θεσσαλονίκης, με το αίτημα της παραχώρησης της εκμετάλλευσης στην ομάδα τους. Η προτεινόμενη λύση ήταν ο σχηματισμός μίας εταιρείας, με τη συμμετοχή 25 περίπου επιχειρήσεων, μεταξύ τους οι: Γρ. Τσίτσης & Σία, Ζυθοποιία Όλυμπος-Νάουσα Α.Ε., Λόγγος & Τουρπάλης, Πλατσούκας, Κόκκινος, Σεφερτζής & Τσίτσης,

Το «μέγαρο Λόγγου» χτισμένο στη συμβολή των οδών Αγίας Σοφίας και Ερμού, απέ-
ναντι από τον Ναό Αγίας Σοφίας, κτήριο κόσμημα της Θεσσαλονίκης

Αφοί Κύρτσι. Έτσι συστήθηκε, ο Όμιλος Μεταλλεύσεως Υδραυλικών Δυνάμεων Μακεδονίας. Το ύψος της απαιτούμενης επένδυσης υπολογιζόταν σε 2,5 εκατομμύρια δολάρια και μία πρόσκληση απευθύνθηκε προς τους Αμερικανούς για την υποβολή προτάσεων χρηματοδότησης του έργου.

Καμία από τις δύο προτάσεις δεν υλοποιήθηκε τελικά. Η στάση των κεφαλαιούχων έδειξε, εν πάση περιπτώσει, ότι η οικονομική εξέλιξη της Θεσσαλονίκης και του ευρύτερου χώρου ήταν δυσχερής, αφού αντικείμενο των χειρισμών ήταν η επίτευξη ισορροπιών μεταξύ οικονομικών συμφερόντων ή η προσδοκία της βραχυπρόθεσμης απόδοσης των επενδύσεων και όχι ο μακροπρόθεσμος στόχος της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της περιοχής.

Η αστική τάξη της Θεσσαλονίκης

Οι πιο ισχυροί επιχειρηματίες

της Θεσσαλονίκης στις αρχές του 20ου αι. περιλαμβάνονται στον πίνακα της προηγούμενης σελίδας, σύμφωνα με το ύψος των κεφαλαίων τους (τα ποσά σε τουρκικές λίρες). Πρέπει να σημειωθεί ότι ο πίνακας έχει καταρτιστεί με τρόπο που υποτιμά τα περιουσιακά τους στοιχεία μέχρι και 100%. Ανάμεσά τους ξεχωρίζουν πολλά ονόματα Ναουσαίων, γνωστών κυρίως για τις βιομηχανικές τους επιχειρήσεις.

Από τον σχετικό πίνακα αυτόν προκύπτει, με σχετική ασφάλεια, ότι η κυρίαρχη οικονομική δύναμη της πόλης ήταν στα χέρια των Εβραίων, ακολουθούσαν οι Έλληνες και τέλος οι Τούρκοι Όλοι αυτοί, μαζί με αρκετούς άλλους που δεν συμπεριλαμβάνονται στον παραπάνω πίνακα, αποτελούν την αστική τάξη της πόλης, συμμετέχουν συχνά στη διοίκηση των Κοινοτήτων τους, συχνάζουν σε πολυτελείς λέσχες και κατοικούν, κατά προτίμηση,

σε εξοχικές επαύλεις της συνοικίας των Εξοχών, κατά μήκος της οδού Βασιλίσσης Όλγας.

Ο Σύνδεσμος Βιομηχάνων Μακεδονίας

Μετά το πέρας της Μακεδονίας στην ελληνική επικράτεια, τα συμφέροντα των βιομηχάνων των ασχολούμενων σε διαφορετικούς κλάδους του δευτερογενούς τομέα εκφράστηκαν μέσα από μία ενιαία οργάνωση, τον Σύνδεσμο Βιομηχάνων Μακεδονίας, σωματείο που ιδρύθηκε στις 15-1-1914 με σκοπό την προαγωγή των συμφερόντων των μελών του.

Τα ιδρυτικά μέλη ήταν 9, οι: Π. Χατζηλαζάρου, Αθανάσιος Μακρής, Μ. Μορπούργκο, Ηρακλής Χατζηδημούλας, Ντίνο Φερνάνδης, Θεόδωρος Δάνος, Τουρπάλης, Ζοζέφ Μιζραχί, Ν. Νούσια.

Το 1915, στο 9μελές διοικητικό συμβούλιο συμμετείχαν: πρόεδρος Χατζηδημούλας, αντιπρόεδρος Φερνάνδης, γραμματέας Λόγγος, μέλη Χατζηλαζάρου, Μιζραχί, Μορπούργκο, Ικμπάλ Εφέντης, Δάνος, Κωνσταντίνος Κύρτσις.

Το 1924, ο αριθμός των μελών του Συνδέσμου είχε ανέλθει στα 60, από τα οποία εκπροσωπούνταν οι εταιρείες Πιερράκος-Οικονομόπουλος, Λάμπας-Χατζηδημούλας, Γκούτας-Καράτζας, Λόγγος-Τουρπάλης, Λαναράς-Γκούτας, Σμέρνου-Τουρπάλη-Πετρίδη, Βιομηχανική Εστία Χατζηδημούλας και Σία, Έρια, Αφοί Τιάνο, Ντίνο Φερνάνδης, Σαλόνικα Σίγκαρετ Κόμπανου, Α.Ε. Κανναβουργείον Έδεσσα, Θωμάς Πούτου, Κούσκουρας & Μόκας, Χατζηγιάννης & Βέρρος, Τσιώμης & Χατζηνώτας, Αφοί Γιάκο, Βέρμιον, Μπίλη & Τσίτσι, Αφοί Χ. Παπάτσα, Γρηγόριος Τσίτσι, Κυτιοποιείον και Λιθογραφείον

Αδ. Κόγκα, Όλυμπος-Νάουσα, Ελληνική Εταιρεία Βιομηχανίας Καπνού Ν. Πανάς, Γρ. Τσίτσος & Ε. Σεφερτζής, Αφοί Α. Γεωργίου, Νούσια-Δώδου-Γκιάκα, Πανάς & Σαράτσος, Λαναράς & Κύρτσος, Υιοί Λαζάρου Βόγα, Σαπωνοποιείον Κωνσταντίνου Λαμνίδου.

Από την παράθεση και μόνον των ονομάτων των επιχειρηματιών συνάγεται η δεσπόζουσα θέση των Ναουσαίων βιομηχάνων στο οικονομικό γίγνεσθαι της εποχής στην Κεντρική Μακεδονία και τη Θεσσαλονίκη.

Το μέγαρο Ηρακλή Χατζηδημούλα

Ένα χαρακτηριστικό δείγμα του πλούτου που συγκέντρωσαν στα χέρια τους οι Ναουσαίοι βιομήχανοι αποτελείτο μέγαρο Χατζηδημούλα, στη γωνία των οδών Ερμού και Καρόλου Ντηλ, χαρακτηριστικό δείγμα εκλεκτικιστικής αρχιτεκτονικής της μετά την πυρκαγιά του 1917 ανοικοδόμησης της πυρίκαυστης ζώνης της Θεσσαλονίκης.

Χτίστηκε το 1924 από τον μηχανικό Δ. Φυλλίζη για τον βιομήχανο Ηρακλή Χατζηδημούλα, τον μεγαλύτερο αδελφό της γνωστής βιομηχανικής οικογένειας της Νάουσας και της Θεσσαλονίκης σε οικόπεδο 425 τ.μ., από τα οποία το κτίριο καταλαμβάνει τα 400 τ.μ. Αποτελείται από υπόγειο, ισόγειο και δύο ορόφους και αρχικά κατέληγε στο δώμα με γωνιακό πυργίσκο. Στο ισόγειο στεγάζονταν έκθεση με τα προϊόντα της εταιρείας του ιδιοκτήτη και καταστήματα. Στον κάθε όροφο υπήρχαν από δύο διαμερίσματα, ενώ στο δώμα βρίσκονταν οι βοηθητικοί χώροι. Μετά τους σεισμούς της Θεσσαλονίκης το 1978 κατεδαφίστηκαν

Το «κόκκινο σπίτι» δεμένο με θρύλους και ιστορίες, όζυνε την περιέργεια των κατοίκων της Θεσσαλονίκης οδηγώντας τους σε «τρομακτικά» συμπεράσματα

ο πυργίσκος και οι βοηθητικοί χώροι του δώματος, καθώς και οι περιμετρικές καπνοδόχοι, επειδή ήταν ετοιμόρροπα. Σήμερα το κτίριο ανήκει στο Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων και αποτελεί την έδρα του από το 1997, έχει δε χαρακτηριστεί με απόφαση του Υπουργείου Πολιτισμού ως έργο τέχνης που απαιτεί ειδική κρατική προστασία.

Το κτίριο είναι αποκατεστημένο αρχιτεκτονικά σύμφωνα με την αρχική του μορφή, χάρη και στην Άδεια κατασκευής του που έχει διασωθεί στο αρχείο της Πολεοδομίας της Θεσσαλονίκης, ενώ είναι εντυπωσιακό το γεγονός ότι υπήρχε σχεδόν πλήρης ταύτιση των σχεδίων και της εφαρμογής τους στην κατασκευή.

Από τις σημαντικότερες αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες του κτιρίου είναι η ύπαρξη στην απότμηση της γωνίας του κτιρίου της διώροφης στοάς που καταλήγει σε ημικυκλικά τόξα (προφανής αναφορά στα

βυζαντινά μνημεία της πόλης), οι διακοσμήσεις των οροφών και των περιμετρικών φριζών των δωματίων του εσωτερικού με ζωγραφικά στοιχεία art nouveau και των ξύλινων δαπέδων από βιεννέζικο ξύλο οξιάς με νεοκλασικές παραστάσεις, καθώς και των ξύλινων εσωτερικών κουφωμάτων που βρέθηκαν σε πολύ καλή κατάσταση και παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον.

Το Μέγαρο Λόγγου

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό δείγμα του πλούτου των Ναουσαίων βιομηχάνων της Θεσσαλονίκης αποτελεί και το λεγόμενο «Μέγαρο Λόγγου», ένα εμβληματικό κτίριο στην καρδιά της Θεσσαλονίκης του μεσοπολέμου. Χτισμένο στη συμβολή των οδών Αγίας Σοφίας και Ερμού, απέναντι από τον Ναό Αγίας Σοφίας, από τα «διαμάντια» της πόλης, το Μέγαρο Λόγγου (το «κόκκινο σπίτι» που είναι δεμένο με θρύλους και ιστορίες) δεσπόζει στην καρδιά της Θεσσα-

λονίκης, αποτελώντας μοναδικό δείγμα αρχιτεκτονικής. Η προσω- νυμία του «κόκκινο σπίτι» οφείλε- ται στην όψη που του δίνουν τα κόκκινα τούβλα και τα κεραμικά διακοσμητικά σε ολόκληρη την εξωτερική του επιφάνεια.

Άρχισε να κατασκευάζεται το 1926 και ολοκληρώθηκε το 1928 από την ανώνυμη Οικοδομική Εται- ρία Νέων Χωρών, σε σχέδια του διάσημου αρχιτέκτονα της εποχής Λ. Τζενάρι, για λογαριασμό του πλούσιου βιομηχάνου Γρηγόρη Λόγγου, από τα ιστορικά «τζάκια» στη Νάουσα και ιδιοκτήτης μιας τεράστιας κλωστοϋφαντουργικής επιχείρησης που ευημερούσε.

Αργότερα παραχώρησε το Μέγαρο στον αδερφό του Ιωάννη γι' αυτό και είναι πιο γνωστό ως Μέγαρο του Ιωάννη Λόγγου. -ο Ιωάννης Λόγγος έζησε με την οικογένειά του στο μέγαρο, λειτουργώντας μάλιστα Έκθεση Υφασμάτων Να- ούσης στο ισόγειο.

Το αρχικό σχέδιο του μεγάρου, που αποτελεί σήμα κατατεθέν της Θεσσαλονίκης, προέβλεπε ισόγειο και δύο ορόφους, αλλά κατά τη διάρκεια της κατασκευής ο Γρηγόρης Λόγγος αποφάσισε την προσθήκη και τρίτου ορόφου και τα σχέδια τροποποιήθηκαν.

Κάπου εδώ αρχίζουν και τα γε- γονότα που έδωσαν στο Μέγαρο Λόγγου την... στοιχειωμένη του φήμη. Η Ανώνυμος Οικοδομική Εταιρία Νέων Χωρών που κα- τασκεύασε το κτίριο χρεοκόπη- σε -παραδόξως- λίγο μετά την ολοκλήρωση της κατασκευής του κτιρίου και συγκεκριμένα το 1931, ενώ λίγα χρόνια αφότου ολοκληρώθηκε το μέγαρο, η βι- ομηχανική μονάδα του Λόγγου στη Νάουσα καταστράφηκε από πυρκαγιά (1938)!

Όλα αυτά σε συνδυασμό με διά- φορα σενάρια που ακούστηκαν κατά καιρούς για αυτοκτονίες και βρικόλακες όξυναν την πε- ριέργεια των κατοίκων της Θεσ- σαλονίκης και τους οδήγησαν σε «τρομακτικά» συμπεράσματα. Το βέβαιο πάντως είναι πως πρό- κεται για ένα φανταστικό κτίριο με εξαιρετικές λεπτομέρειες και σίγουρα αποτελεί ένα μοναδικό δείγμα αρχιτεκτονικής σε ολό- κληρη την πόλη.

Ως επίλογος

Υπολογίζοντας τις επιγαμίες ανά- μεσα στους Ναουσαίους επιχειρη- ματίες, η μακεδονική βιομηχανία στις αρχές του 20ου αιώνα, εμφανί- ζεται ως ένα ολιγοπώλιο, του οποί-

ου η σταθερότητα αντικατοπτρίζει στο επίπεδο της βιομηχανίας τις σταθερές δομές μιας πατριαρχικής κοινωνίας. Οι δομές αυτές απετέ- λεσαν ίσως και τη λυδία λίθο για την οικονομική καταστροφή των ιδίων των επιχειρηματιών αυτών των επιχειρήσεων, κατά την πα- γκόσμια κρίση του 1930, που εδώ, όπως σημειώνει ο Χ. Χ'ΐωσήφ, εμφανίστηκε λίγο νωρίτερα (1929). Πράγματι, οι επιχειρήσεις της Νάουσας, συγκροτημένες κυρίως ως οικογενειακές επιχειρήσεις και προσωπικές εταιρείες, δεμένες με- ταξύ τους με εγγυήσεις τραπεζι- κών δανείων η μια για την άλλη, συμπαρασύρθηκαν στην πλειοψη- φία τους από το οικονομικό κραχ, και οι παλιοί μέτοχοί τους έχασαν τις περιουσίες τους, που δεν ήταν καθόλου ευκαταφρόνητες, οι δε εγκαταστάσεις περιήλθαν στα χέ- ρια των πιστωτριών τραπεζών ή άλλων επιχειρηματιών (π.χ. στον όμιλο Ηρακλή Χ'Δημούλα).

Μόνον οι Λαναράδες, οι επιχειρή- σεις των οποίων είχαν τη μορφή ανωνύμων εταιρειών, γλύτωσαν από την προσωπική καταστροφή και μπόρεσαν να συνεχίσουν τις παραγωγικές τους δραστηριότη- τες, διατηρώντας τον έλεγχο των εργοστασίων τους. ■

Πηγές πληροφοριών

1. Γ.Α. Αναστασίου, «Ιστορία της Ελληνικής Βιομηχανίας 1840-1940», Αθήνα 1948.
2. Ευφρ. Ρούπα και Ευάγ. Χεκίμογλου, «Η επιχειρηματικότητα στην πε- ρίοδο 1900-1940. Μεγάλες επιχειρήσεις και επιχειρηματικές οικογένειες», том. Γ' στη σειρά «Η ιστορία της επιχειρηματικότητας στη Θεσσαλονίκη», Πολιτιστική Εταιρεία Επιχειρηματιών Βορείου Ελλάδος, Θεσσαλονίκη 2004.
3. Δάγκα Αλέξανδρου, Συμβολή στην έρευνα για την οικονομική και κοι- νωνική εξέλιξη της Θεσσαλονίκης: Οικονομική δομή και κοινωνικός κα- ταμερισμός της εργασίας, 1912-1940, Εκδόσεις ΕΕΘ, Θεσσαλονίκη, 1998
4. Οικονόμου Αλέξ., Η Βιομηχανία στη Νάουσα από τον 19ο στον 20ό αιώνα, στον τόμο «Νάουσα, 19ος-20ος αι», εκδ. Πολιτιστικής Εταιρείας Νάουσας,

Νάουσα 1999, σελ. 307-351.

5. Κ. Μοσκόφ, Εισαγωγικά στην Ιστορία του κινήματος της Εργατικής Τά- ξης. Η διαμόρφωση της εθνικής και κοινωνικής συνείδησης στην Ελλάδα. Θεσσαλονίκη, 1979, σελ. 138-139.

6. Κ. Δεμίρη, «Η εξέλιξη της Αρχιτεκτονικής των βιομηχανικών κτιρίων στην Ελλάδα από τα τέλη του 19ου αι. έως σήμερα», στα «Αρχιτεκτονικά Θέματα Νο 25», Αθήνα 1991, σελ. 57.

7. Γ.Ν. Κοφινός, Η Οικονομία της Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1914, σελ.207.

8. Χρ. Χατζιωσήφ, Η γηραιά σελήνη. Η βιομηχανία στην ελληνική οικονομία 1830-1940. Εκδ. ΘΕΜΕΛΙΟ, Αθήνα 1993.

9. <http://www.parallaximag.gr/thessaloniki/o-hartis-tis-polis-kokkino-spiti>

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΣΤΑ ΤΕΛΗ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΤΟΥ '30

Γράφουν η Ευγενία Ζάλιου & ο Στέργιος Σαράτσος

Πάντα ένιωθα ιδιαίτερα όμορφα να ακούω αφηγήσεις από παλιούς Ναουσαίους για γεγονότα και καταστάσεις που διαδραματίστηκαν στην πόλη μας τις περασμένες δεκαετίες. Μοναδικός και ανεπανάληπτος, με ακριβείς αναφορές και ιδιαίτερο χιούμορ, ήταν ο Αλέκος Χωνός, γνώστης όλων των γεγονότων από τις αρχές του 1900 μέχρι τα βαθιά του γεράματα το 2006. Άξιος συνεργάτης του κατά τη δημαρχιακή του θητεία, αλλά και πιστός του φίλος μια ζωή, ήταν ο κύριος Στέργιος Σαράτσος. Ο αγαπητός μου κύριος Στέργιος, που πιστεύω ότι είναι ένας από τους ελάχιστους εν ζωή Ναουσαίους της ηλικίας του, ο οποίος έχει τεκμηριωμένη άποψη για πολλά θέματα, κοινωνικά και πολιτικά που σχετίζονται με την νεότερη ιστορία του τόπου μας.

Γεννήθηκε στη Νάουσα το 1929. Απόφοιτος του 8/τάξιου Γυμνασίου, διατηρούσε κατάστημα γεωργικών φαρμάκων. Παράλληλα συμμετείχε ενεργά στα κοινά της Νάουσας ως Δημοτικός Σύμβουλος, Πρόεδρος Δημοτικού συμβουλίου επί δημαρχίας Φιλώτα Κόκκινου (παρ' ότι προερχόμενος από την αντιπολίτευση!), πρόεδρος του Αγελαδοτροφικού Συνεταιρισμού, γραμματέας του Ορειβατικού Συλλόγου και εκκλησιαστικός επίτροπος του Αγίου Μηνά και του Έξω Προδρόμου.

Παντρεμένος με τη Βαϊτσα, κόρη του γλεντζέ και φημισμένου μάγειρα Τέλη Μπιλιούρη, απέκτησαν δυο γιους. Ο πατέρας του ήταν πεταλωτής και είχε χάνι στο στενό του Μούγγρη, στην Πλατεία «Καρένα». Ο παππούς του, Νικόλας Χρήστου, ασχολούνταν με το εμπόριο δερμάτων και είχε φούρνο όπου έψηναν τα κουκούλια για μετάξι.

Με τα ευωδιαστά εκατόφυλλα τριαντάφυλλα από το μπαξέ τους έφτιαχνε με το «λαμπίκο» (ο λαμπικός ήταν ένας μικρός αποστακτήρας, μια μικρογραφία του ρακοκάζανου) ροδόσταμο που τον πρόσφερε στις εκκλησίες, καθώς και αγιασμόλαδο (απόσταγμα δυόσμου (αγιόσμο) στο λαμπίκο), το οποίο διέθετε αφιλοκερδώς σε όσους υπέφεραν από κοιλόπονο.

Οι πληροφορίες που μου έδωσε ο κύριος Στέργιος για τη συγγραφή του βιβλίου μου «Γυναίκες και φορεσιές της Νάουσας-το τέλος μιας εποχής» ήταν πολύ σημαντικές. Πρόσφατα ξεφυλλίζοντας ένα ντοσιέ με τις σημειώσεις μου, βρήκα μια πολύ αξιόλογη καταγραφή, την οποία είχε κάνει με προτροπή μου το 2005 και αναφέρεται στα εμπορικά καταστήματα της Νάουσας από το 1937 έως το 1940.

Μια πολύ ενδιαφέρουσα και επίκαιρη αναφορά, όπου καταδεικνύεται η οικονομική ανάπτυξη της πόλης των 12.000 κατοίκων, σε αντίθεση με την άσχημη οικονομική κατάσταση που διανύουμε τώρα και τα λουκέτα που μπαίνουν στα καταστήματα.

Με φωτογραφική μνήμη αποτύπωσε τους δρόμους και τα σοκάκια, όπου υπήρχαν καταστήματα και επαγγελματικοί χώροι, κατέγραψε το ονόματα των επαγγελματιών, σε πολλές περιπτώσεις και των ιδιοκτητών των καταστημάτων, καθώς επίσης και τις δημόσιες υπηρεσίες.

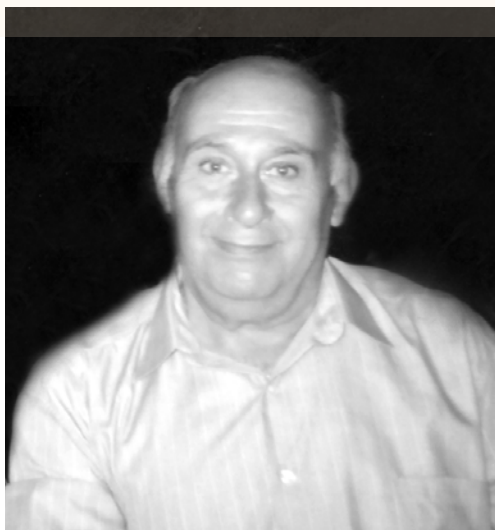
Η αφήγηση του Στέργιου Σαράτση

«Επιστρατεύοντας την μνήμη μου θέλησα να κάνω μια απογραφή των καταστημάτων που υπήρχαν στην κεντρική αγορά και στις συνοικίες της Νάουσας. Οι μνήμες μου αναφέρονται από το 1937 μέχρι το 1940, που μπορούσα να έχω εικόνα της αγοράς, αλλά και να αποκτώ συνείδηση κάποιων πραγμάτων.

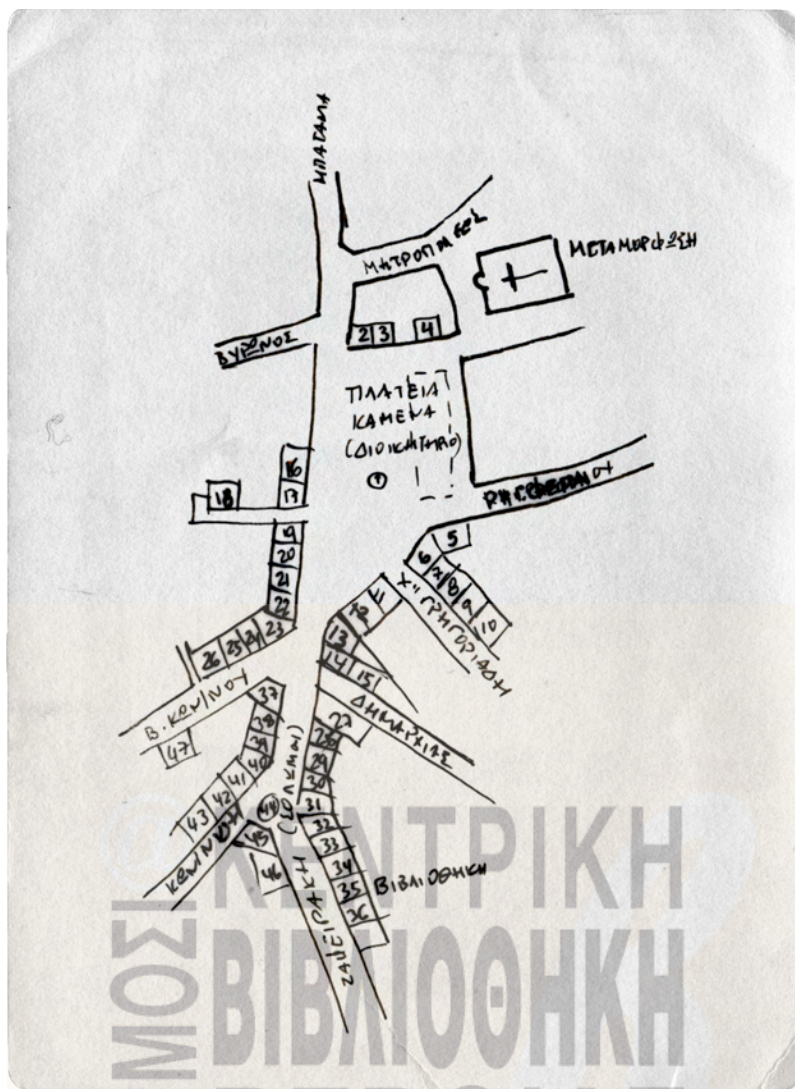
Ο αριθμός των καταστημάτων, όλες οι δραστηριότητες ανέρχονταν σε 263. Για την εποχή εκείνη όλα τα καταστήματα είχαν κίνηση. Από τον ενεργό πληθυσμό της πόλης που αποτελούνταν κυρίως από άντρες, ένα μεγάλο ποσοστό ήταν εργάτες βιομηχανίας.

Από αυτούς ένα μέρος είχε αποκλειστικό εισόδημα από τα εργοστάσια, ενώ ένα άλλο μεγάλο μέρος συμπλήρωνε το βιομηχανικό εισόδημα από την καλλιέργεια των κτημάτων. Στη βιομηχανία το ποσοστό των εργαζομένων γυναικών δεν ήταν πολύ μεγάλο. Ναουσαίες εργαζόταν μόνο κοπέλες από φτωχές οικογένειες μέχρι να παντρευτούν, ενώ αντίθετα οι πρόσφυγες Μικρασιάτισσες και Πόντιες από ανάγκη δούλευαν και παντρεμένες, γιατί δεν είχαν άλλο συμπληρωματικό εισόδημα εκτός από το ημερομίσθιο.

Ένα άλλο σημαντικό κομμάτι του ενεργού πληθυσμού ασχολούνταν αποκλειστικά με τη γεωργία, η οποία του απέφερε σημαντικά έσοδα τον Ιούνιο από την πώληση των κουκουλιών και το Φθινόπωρο, μετά τον τρύγο, από την

Ο Στέργιος Σαράτσης

Κατάλογος των καταστημάτων με τα σχεδιαγράμματα των δρόμων όπως τον συνέταξε από μνήμης ο κ. Σαράτσιος και προσαρμοσε στο χάρτη ο Αλέξανδρος Οικονόμου: από οδό Ζαφειράκη (σημερινή Κων/νίδα) μέχρι την πλατεία «Καμένα» (σημερινή Διοικητηρίου)

αμπελοκαλλιέργεια. Λόγω του ότι ο γεωργικός κλήρος ήταν περιορισμένος, οι Ναουσαίοι ήταν υποχρεωμένοι να βρουν τρόπους συγκαλλιέργειας, π.χ. καλαμπόκι συγχρόνως με φασόλια και κολοκύθες. Γι' αυτό έκαναν τόσες και νόστιμες κολοκυθόπιτες.

Στη Μπλάνα, έβαζαν κοκκάρια στα φρύδια από τις αυραγιές και επάνω μαρούλια ή μάνες από κρεμμύδια για κοκκαρόσπορο. Έκαναν συστηματική εκμετάλλευση, όπως π.χ. φύτευαν πατάτες μέσα στους τράφους και κατά διαστήματα φασόλια βέργας. «Ένα ουτζάκι εδώ, ένα παραπέρα». Προνομιούχα κτήματα της εποχής εκείνης ήταν: ο Βάντος, η Παναγιωπούλα, οι Τροχοί και ο Γαλασιάνος, γιατί λουνίζονταν. (Λούνισμα: Γύρω γύρω από το κτήμα σήκωναν ένα φρύδι. Το νερό έμπαινε στο κτήμα από ένα σημείο, με φυσική ροή, λίμναζε περίπου εικοσιπέντε εκατοστά και τα στερεά απόβλητα έμεναν στο χώμα. Από ένα άλλο σημείο έφευγε και ακο-

λουθούσε τη φυσική του ροή για το αυλάκι του προορισμού του. Προνομιούχα ήταν τα πρώτα κτήματα που ήταν πρώτα στο κεντρικό αυλάκι). Ο Άγιοθανάσης και η Βάλια δεν λουνίζονταν. Ένα άλλο ποσοστό κατοίκων ήταν Ξυλοκόποι ή καραγωγείς.

Επίσης, την οικονομία της πόλης ενίσχυαν τα χωριά της περιφέρειας (Αρκουδοχώρι, Κουτσούφλιανη, Ντραζίλοβο, Μέγα Ρεύμα, Γιαννακοχώρι, Μαρίνα, Επισκοπή, Στράντζα, Λευκάδια, Κοπανός, Κάτω Κοπανός, Μονόσπιτα, Χωροπάνι). Η Νάουσα ήταν το πλησιέστερο αστικό κέντρο, έρχονταν και έφευγαν αυθημερόν, ενώ η Βέροια ήταν μακριά, χρειαζόταν μια μέρα να πάνε και μια μέρα να γυρίσουν. Η μετακίνηση γινόταν με τα ζώα (άλογα, γαϊδούρια) και το αυτοκίνητο ήταν σπάνιο είδος. Για να πάνε στη Βέροια το θεωρούσαν ταξίδι, «Άει, να πάτε στη Βέργια να φέρτε και πουρκά...»

Ήταν μεγάλος ο αριθμός των εργατών που

Κατάλογος των καταστημάτων με τα σχεδιαγράμματα των δρόμων: από τον Άγιο Γεώργιο, την οδό Χατζημαλούση μέχρι τον Άγιο Μηνά και την οδό Σολωμού

δούλευαν. Ο Λαναράς είχε δύο χιλιάδες ή και περισσότερο. Ήταν και η Εστία του Γκούντα, το Κόκκινο (Γρηγορίου Τσίτση), η Βέτλανς στην Αγία Τριάδα (του Γόλη Λαναρά), του Μπίλη-Τσίτση, το κεραμοποιείο του Πετρίδη, το Σχοινοποιείο των Επ. Κόκκινου-Πλιατσούκα-Τουρπάλη, σύνολο τρεις έως τρεισήμισι χιλιάδες εργάτες. Ήταν μια άλλη εποχή. Τότε καθιερώθηκε το οκτώωρο, έγινε το ΙΚΑ και τα αγροτικά προϊόντα είχαν πάρει πολύ μεγαλύτερη αξία, από ότι προηγούμενα.

Παραδείγματος χάρι μία οκά σιτάρι κόστιζε περίπου όσο και μια οκά ψωμί. Από τότε οι αγρότες είδαν μια ανακούφιση, έπαιρναν καλά χρήματα.

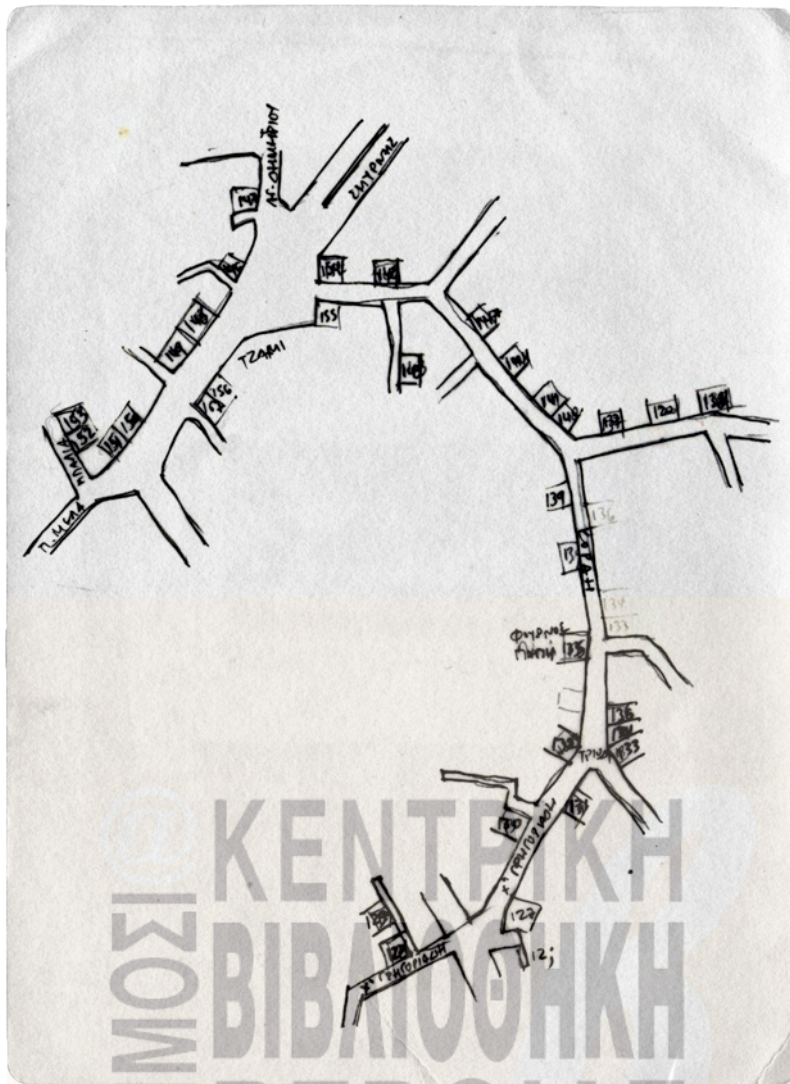
Υπάρχουν αποτυπωμένες εικόνες στο μυαλό μου πώς κινούνταν η αγορά όταν γινόταν η πληρωμή. Είχε ζωηρή κίνηση. Κάθε δεκαπέντε μέρες ο Λαναράς πλήρωνε με τσέκι. Συνήθως τα παντοπωλεία δούλευαν με τεφτέρι. Κάθε δε-

καπέντε μέρες, φούρναρης-μπακάλης έκαναν την εξόφληση των λογαριασμών. Εξαργύρωνε το τσέκι ο καταστηματάρχης και την επόμενη μέρα το εξοφλούσε στην Τράπεζα.

Στους δρόμους από τους οποίους περνούσε το εργατικό προσωπικό, εκεί δημιουργούνταν τα μαγαζιά. Ήταν στρωμένοι με καλντερίμι (σιδερόπετρες) από το 1927, επί δημαρχίας Τζων Περδικάρη, και από την πολύ κίνηση γυάλιζαν. Η σημερινή οδός Λαναρά δεν υπήρχε. Κεντρικός μακρύς δρόμος με τα περισσότερα μαγαζιά ήταν η παλιά Ζαφειράκη, στρωμένη με κόκκινα συμπαγή τούβλα και καλντερίμι στα πλάγια.

Την εποχή εκείνη επειδή δεν ήταν οικονομικά εύκολο κάθε οικογένεια να έχει ρολόι, που θεωρούνταν είδος πολυτελείας, ο Κύρτσος, συνεταιρος του Λαναρά, έκανε το ρολόι της πόλης για να πληροφορείται ο κόσμος την ώρα και ο χτύπος του ήταν πολύ δυνατός.

Όσες βιομηχανίες είχαν ατμοκάζανα (π.χ. Λανα-

Κατάλογος των καταστημάτων με τα σχεδιαγράμματα των δρόμων: από την οδό Χ' Τριωδι μέχρι την οδό Παύλου Μελά και Σμύρνης στην περιοχή «Τζαμί»

ράς-Έρια) προνόησαν να προειδοποιούν τους εργάτες κάνοντας χρήση της σφυρίδας, μια ώρα πριν από την έναρξη της βάρδιας (π.χ. πέντε το πρωί για να πιάσουν δουλειά στις έξι) και όταν θα γινόταν λήξη της βάρδιας, τότε η σφυρίδα σφύριζε ακριβώς την ώρα. Ο ήχος της ή το χτύπημα του ρολογιού διαχέονταν σε όλη την πόλη, γιατί τα σπίτια ήταν χαμηλά, μονόροφα ή διώροφα, πετρόχτιστα με μπουλμέδες, σαχνισιά και κεραμίδια εντόπια.

Εμείς είχαμε κτήμα στη Μπλάνα και κάθε μεσημέρι έπρεπε να πάμε στους εργάτες φαγητό. Όταν επέστρεφα, πολλές φορές συνέπιπτε να γίνεται η αλλαγή βάρδιας στα εργοστάσια και την εικόνα που αντίκριζα την παρομοιάζω σαν το μελίσσι που μπαινοβγαίνει στην κυψέλη. Ήμουν εντεκάχρονο παιδί και η εικόνα αυτή έμεινε ανεξίτηλη στη μνήμη μου.

«Τις στιγμές που έζησα τα χρόνια εκείνα, θα 'θελα να τις ξαναζήσω...»

Ακολουθεί ο κατάλογος των καταστημάτων που υπήρχαν στη Νάουσα στα τέλη της δεκαετίας του '30, μαζί με τα σχεδιαγράμματα των δρόμων όπως τον συνέταξε από μνήμης ο κ. Σαράτσος.

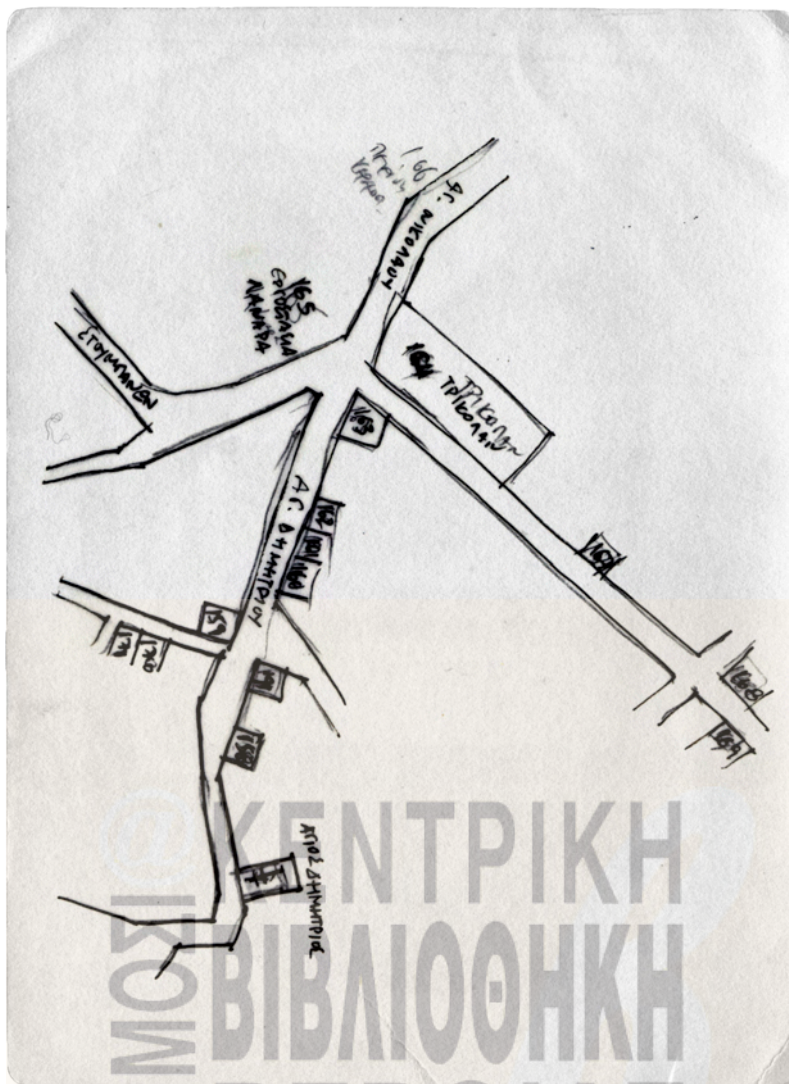
1. Πλατεία Καρένα, σήμερα Διοικητηρίου (Τρόμπακα)
2. Παντοπωλείο Ευάγ. Καπετανόπουλος (ιδιοκτησία Δ. Γκούντα)
3. Μαλάκια πλεκτικής, Δ. Γκούντας (ιδιοκτησία Δ. Γκούντα)
4. Πρακτορείο Εφημερίδων-βιβλιοπωλείο Β. Μαρνέρης (ιδιοκτησία Τσίτση)
5. Καρβουναποθήκη, ιδιοκτησία Σωτ. Σέρμπου
6. Καφενείο-μυρναρία Αφοί Γρέζιου, (ιδιοκτησία Ανδρέου (Νιάνια))
7. Κατάστημα ψιλικών Σταύρου Βαλασμίδη
8. Χρυσοχοείο Γκέγκα
9. Αρτοποιείο Δ. Μπουμπουλιά
10. Πεταλουργείο Δ. Μήτσιαλα
11. Φαρμακείο Κ. Μπέρσου

Κατάλογος των καταστημάτων με τα σχεδιαγράμματα των δρόμων: από την πλατεία «Καμένα», την εκκλησία της Μεταμόρφωσης μέχρι την Υπαπαντή και τα «Μπατάνια»

12. Κουρείο Αν. Τσιικίτικου (ιδιοκτησία Μπίλη)
13. Πρατήριο άρτου Ματθαίου-στον α' όροφο Εφορία καπνού
14. Ταβέρνα Μπατάκη (ιδιοκτησία Μπαζέλα)
15. Κρεοπωλείο Αφοί Πράπα (ιδιοκτησία Μπαζέλα)
16. Ξυλεμπορικό Αφοί Κοτσιάρπαση (ιδιοκτησία Γρηγ. Περδικάρη)
17. Παντοπωλείο Γ. Σιούγγαρη (ιδιοκτησία Γρηγ. Περδικάρη)
18. Πεταλουργείο-Χάνι Χριστ. Σαράτση (ιδιοκτησία Γρηγ. Περδικάρη)
19. Ραφείο Ν. Σαμάρα (ιδιοκτησία Γρηγ. Περδικάρη)
20. Ζαχαροπλαστείο «Ο κρίνος», Μακρής (ιδιοκτησία Γρηγ. Περδικάρη)
21. Τσαγκάρικο Γ. Κέντρας ή Γουμένης
22. Παντοπωλείο Ιωάν. Σιούγγαρη
23. Κρεοπωλείο Σπύρ. Σιούγγαρη
24. Ζαχαροειδή Ηλίας Τοψίδης (ιδιοκτησία Μπέρσου)

25. Μανάβικο Μπαξεβάνος-α' όροφος Ραφείο Τ. Σέρμπος
26. Παντοπωλείο Βογιατζή ή Μπέη (ιδιοκτησία Χ'Ήνωτα)
27. Χάνι Μπίτζιου (ιδιοκτησία Καράτζια)
28. Υαλοπωλείο-αρώματα Αφοί Μουτζή (ιδιοκτησία Γρ. Κολτσιάκη)
29. Παντοπωλείο Κ. Σιμονώκιου (ιδιοκτησία Γρ. Κολτσιάκη)
30. Τσαγκάρικο Δ. Μπιλιούρης-Θ. Παγκαλίδης (ιδιοκτ. Γ. Κολτσιάκη)
31. Πρατήριο τσιγάρων Παπαστράτος (ιδιοκτ. Γ. Κολτσιάκη)
32. Κουρείο Μιτάκος
33. Ψιλικά-είδη προικός Π. Μάρας-Δάφνος (ιδιοκτησία Μ. Πάζη)
34. Τσαγκάρικο Αχλός-Μ. Παπαστόικας (ιδιοκτησία Μ. Πάζη)
35. Παντοπωλείο Αναστ. Τίμη (ιδιοκτησία Γ. Τουρμπάλη) (Δημ. Βιβλιοθήκη)
36. Κουρείο Ιωάν. Τσιικίτικος (ιδιοκτησία Γ.

Κατάλογος των καταστημάτων με τα σχεδιαγράμματα των δρόμων: από τον Άγιο Δημήτριο, μέχρι τα εργοστάσια Λαναρά και Τρικολάν και την οδό Αγίου Νικολάου

Τουρμπάλη) (Δημ. Βιβλιοθήκη)

37. Σωτήρ. Μώτας

38. Κουρείο Δ. Μπουζουκίδης

39. Κρεοπωλείο Καρπίτη

40. Κουρείο Αφοί Χ"Βασιλειάδης (ιδιοκτησία Μ. Καραβλάχου)

41. Ξενοδοχείο-Καφενείο «Μ. Αλέξανδρος» Γρέζιος

42. Τυπογραφείο Δρυμούση

43. Παντοπωλείο Αφοί Λαναρά

44. Περίπτερο Γρηγ. Αρκοχωρίτη ή Μουτς

45. Ξενοδοχείο-Καφενείο-Εστιατόριο Αφοί Παπαφιλίππου

46. Ξενοδοχείο-Καφενείο-Εστιατόριο Αφοί Βαϊνανίδη

47. Κατάστημα υαλικών Μ. Φειντάντσης

48. Κρεοπωλείο Ευάγ. Διαμαντάκου (Μπέρσος)

49. Τσαγκάρικο Λαδούς ή Παλιαμάτσκα

50. Ωρολογάδικο Παπαγιάννη

51. Σιδεράδικο Α. Μπαμπάτσος

52. Τσαγκάρικο Α. Δεινόπουλος (ιδιοκτησία Επ. Κοκκίνου)

53. Παντοπωλείο Θωραϊδης (ιδιοκτησία Επ. Κοκκίνου)

54. Ψιλικά Αθαν. Οικονόμου (ιδιοκτησία Σεφερτζή)

55. Φαρμακείο Δημ. Χ"Δημητρίου (ιδιοκτησία Σεφερτζή)

56. Ξυλεία οικοδομών Γ. Τσιώτης

57. Μαγειρείο Αριστ. Μπιλιούρης

58. Κρεοπωλείο Κ. Μέσκος-Γ. Μησκολλάβας

59. Μανάβικο Δ. Μαρινόπουλος

60. Κρεοπωλείο Κ. Ζάλιου

61. Ξυλεία οικοδομών Χ"Παράσχη

62. Κρεοπωλείο Σ. Μάντσιου

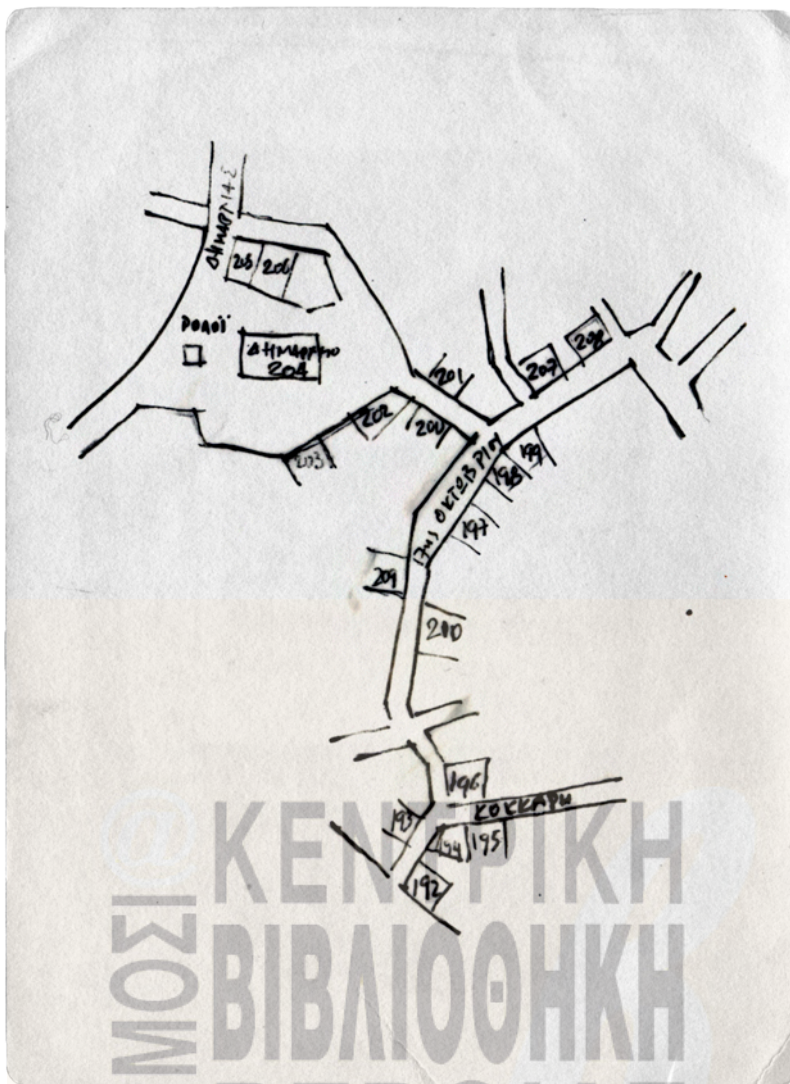
Μπακάλικο Αφοί Χ"Ιωάννου

63. Ιατρείο Χ"Γρηγοριάδης

64. Ψιλικά Χ. Μουρτζή

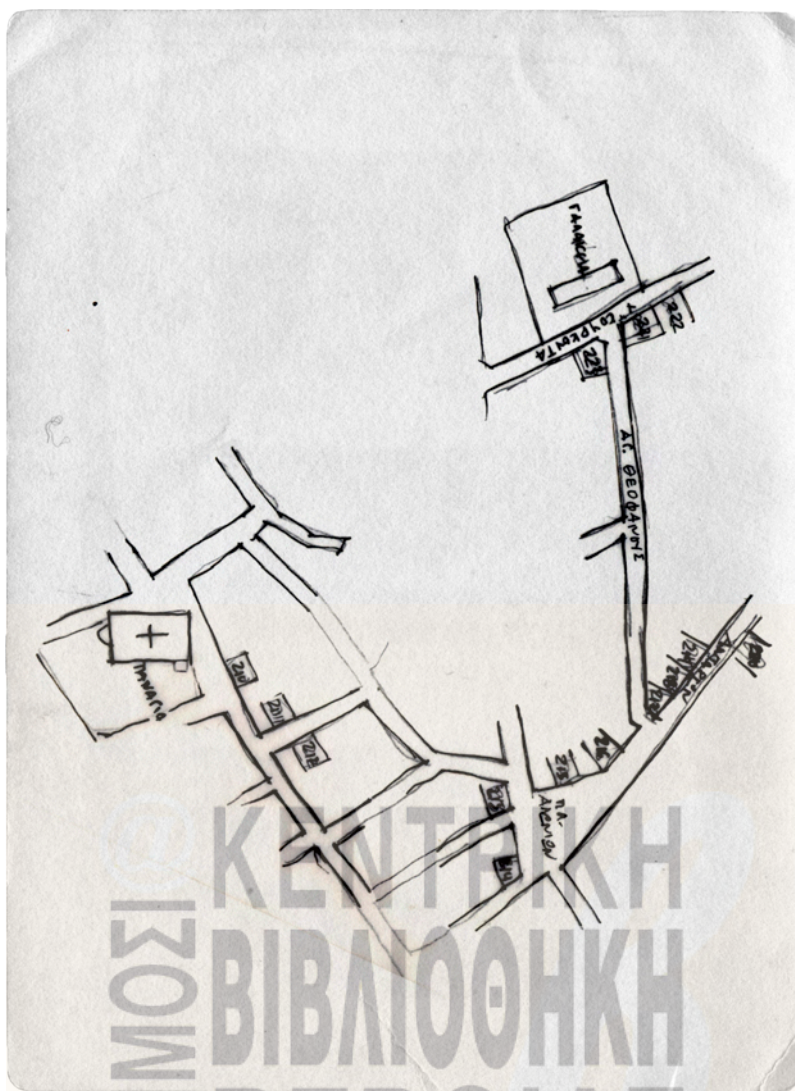
65. Κουρείο Αφοί Κούλη
Μπακάλικο Κ. Κολτσιάκης

Κατάλογος των
καταστημάτων με τα
σχεδιαγράμματα των
δρόμων: από την
Πλατεία Δημαρχίας
και το Ρολόι μέχρι
της οδού Κόκκαρη
και 17ης Οκτωβρίου

66. Εμπορικό Λυσιμάχου
67. Χρυσοχοείο Αηδονόπουλος
68. Μανάβικο Τσαρνούχας
69. Κρεοπωλείο Γ. Μέσκου
70. Τσαγκάρικο Αφοί Τσαλιγόπουλοι
71. Κρεοπωλείο Εμ. Μέσκος
72. Εμπορικό Πechλιβάνου
73. Ιονική Τράπεζα
74. Μπακάλικο Μπαξεβάνου
75. Δικηγορικό γραφείο Κ. Παπαδόπουλου
76. Φαρμακείο Φ. Αρνή
77. Τενεκετζίδικο Αναστασιάδη
78. Ψιλικά Αηδονόπουλος
79. Χρυσοχοείο Αφοί Μπιτερλή
80. Περίπτερο Γούναρη
81. Ξενοδοχείο «Η Σμύρνη» Βαλταδώρου
82. Καφενείο Βαλταδώρου
83. Καφέδες Οικονόμου, μετά Παντοπωλείο Σαμαρά
84. Γαλακτοπωλείο Τρύφων (Σέρβος στην κα-

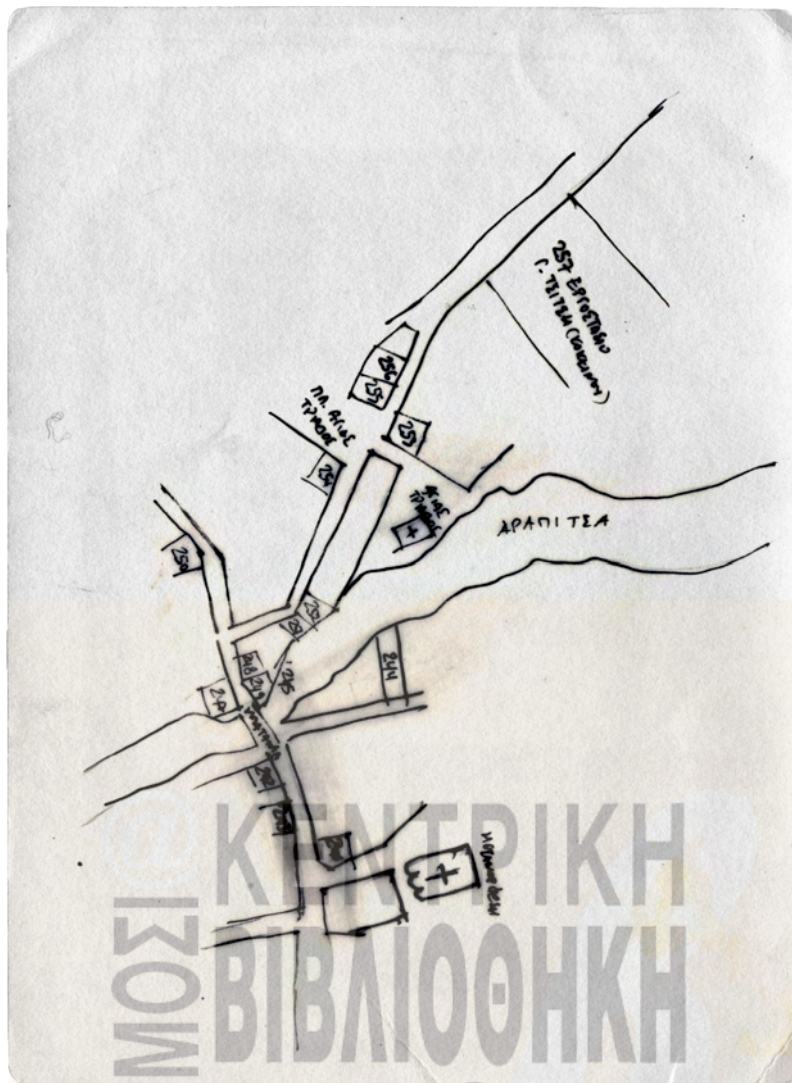
- ταγωγή)
85. Μπακάλικο (μπογιές βαφής) Βάντση-Μυλωνά
86. Κατάστημα Λαναρά
87. Ζαχαροπλαστείο ο Θεόδωρος
88. Ψιλικά Γρηγ. Μπέρσου
89. Γραφεία Ηλεκτρικής Εταιρείας Νάουσας
90. Αρτοποιείο Παπαδόπουλος
91. Ραφείο Καζαντζή
92. Κρεοπωλείο Κ. Μάντσιου
93. Σιδηρικά-είδη οικοδομών Α. Παπαδοπούλου
94. Υφάσματα Κ. Πechλιβάνου
95. Καρεκλάδικο Αφοί Βαρβέρη
96. Παντοπωλείο Μπίλα
97. Ψαράδικο Α. Ψαρά
98. Κινηματογράφος «Ομόνοια» Ζ. Γουργουλιάτου
99. Καφενείο Ζ. Γουργουλιάτου
100. Τράπεζα Αθηνών
101. Κουρείο Αθαν. Καρατσιώλης

Κατάλογος των καταστημάτων με τα σχεδιαγράμματα των δρόμων: από την πλατεία Παναγίας, μέχρι την Πλατεία Αλωνίων, την οδό Αγίου Θεοφάνους και τα «Γαλάκεια»

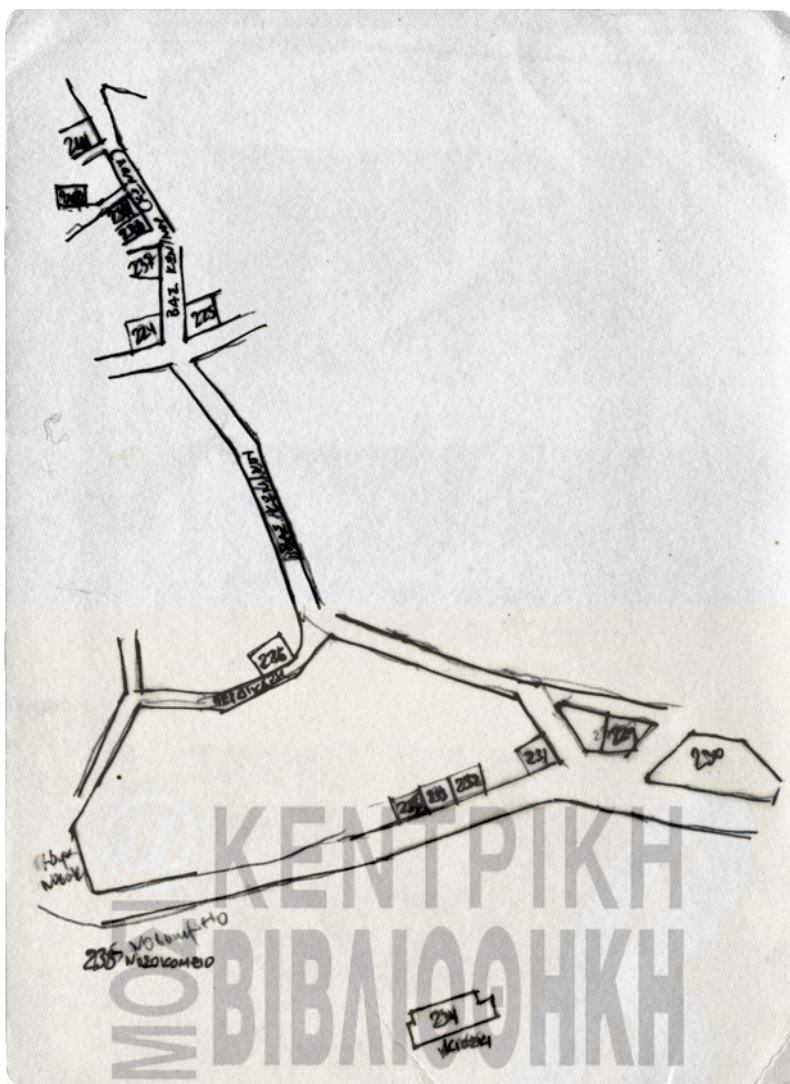
102. Γαλακτοπωλείο Φ. Λάλας	121. Σιδεράδικο Π. Τσιώτη
103. Μανάβικο Πιπερόπουλος	122. Μπακάλικο Αναστ. Μώκιου
104. Μπακάλικο Κ. Δανδάνη	123. Φούρνος Σιώνη
105. Μπακάλικο Αφοί Κελεμουρίδη	124. Μύλος Κουτσουφλιάνου
106. Τσαγκάρικο Αφοί Κελεμουρίδη	125. Παντοπωλείο Δ. Καραμπέλκου
107. Μπακάλικο Γ. Μπίλη	126. Παντοπωλείο Αρραξάνου
108. Συμβολαιογραφείο Δημητριάδη- στον
όροφο Εφορία	127. Σιδεράδικο Ντίνη Χαλκιά
109. Σουσαμόμυλος Χ"Γιαννάκη	128. Καρβουναποθήκη (γύφτικα κάρβουνα) Α.
Τσιώτη - Ασβεστοπωλείο
110. Δικηγορικό γραφείο Κ. Χ"Δημητρίου	129. Τενακετζίδικο Αφοί Τσιάμπανη
111. Σχολικά είδη Παράσχος-Ιατρείο Θ. Χ"Δη-
μητρίου	130. Μπακάλικο Κ. Μπακάλη
112. Ραφείο Ζαχ. Μπούρας	131. Είδη προικός Λαρνίδη
113. Ζαχαροπλαστείο Γ. Φασούλας	132. Παντοπωλείο Ε. Σαράφη
114. Φούρνος Ε. Βλάχου	133. -
115. Τενεκετζίδικο Καζαντζή	134. Είδη προικός Μισυρλή (Νάστας)
116. Ταβέρνα-αεριούχα ποτά Κ. Τενεδιού	135. Φούρνος Ι. Παπή
117. Πεταλουργείο Δ. Παπαστρατόπουλος	136. Παντοπωλείο Καραμήτσιου
118. Φούρνος Αφοί Ζέμου	137. Τσαγκάρικο Καρατζιά
119. Παντοπωλείο Κ. Μυλωνά	138. Μπακάλικο Α. Λίτη
120. Σιδεράδικο Γ. Κύρκα	139. Φουρνάρικο Μ. Μίσια
	140. Ραφείο Γ. ταμπάρη

Κατάλογος των
καταστημάτων με τα
σχεδιαγράμματα των
δρόμων: από την
περιοχή «Μπατάνια»
μέχρι την πλατεία
Αγίας Τριάδας και
το πρώην εργοστά-
σιο «Βαρβαρέσου»

141. Μπακάλικο Σ. Μπαρίχα
142. Μπακάλικο Σ. Μερτζάνη
143. Μπακάλικο Δ. Μαυρόπουλου
144. Μπακάλικο Αφοί Τσιώτσιου
145. Ζαχαροπλασείο Ε. Τλεμας
146. Κουρείο Κ. Μάνος
147. Φούρνος (κουλούρια) Γ. Τζέπου
148. Ραφείο Προύσαλη
149. Μπακάλικο Σεϊτζή
150. Νερόμυλος Αφοί Σάββα
151. Πριονοκορδέλα Λόγγου
152. Καλαϊτζίδικο (γανώματα) Αφοί Καλαϊτζή
153. Βαρελάδικο Βαρελάς
154. Παντοπωλείο Γ. Κουρτόπουλου
155. Φουρνάδικο Κεραλίδης
156. Ραφείο Πετρίδη
157. Τενεκετζίδικο Γρηγοριάδη
158. Κατάστημα Γρίβα
159. Ραφείο Φάνης
160. Μπακάλικο Μπανανή
161. Ραφείο Τολούδη

162. Τσαγκάρικο Ι. Κωνσταντινίδη
163. Κέντρο διασκέδασης Σερίφη
164. Εργοστάσια Λαναρά
165. Εργοστάσια Λαναρά
166. Κεραμοποιείο Πετρίδη
167. Μπακάλικο Σ. Μάνου
168. Μπακάλικο Ματσακίδη
169. Μπακάλικο Αν. Κωνσταντινίδη
170. Μπακάλικο Αν. Φελακίδη
171. Γαλακτοπωλείο Λούκα
172. Ιατρείο Κ. Τσίτση
173. Σαμαράδικο
174. Οδοντιατρείο Δ. Καραγιαννόπουλος
175. Καρβουναποθήκη (εμπόριο δασικών προ-
ϊόντων) Σέρμπου
176. Μπακάλικο Δ. Μάκη
177. Άλευρα Ε. Γκαρνέτας
178. Φούρνος Βάντσας
179. Μπακάλικο Κυρ. Ξανθόπουλου
180. Κυλινδρόμυλος Ματθαίου
181. Λανόρια Μυλωνά

Κατάλογος των καταστημάτων με τα σχεδιαγράμματα των δρόμων: από την οδό Βασ. Κων/νου (σημερινή Αλ. Χωνού) μέχρι την οδό Περδικάρη και την περιοχή του Νοσοκομείου

182. Νερόμυλος Ράγγα	202. Τ.Τ.Τ. (Ταχυδρομείο-Τηλεφωνείο-Τηλεγραφείο)
183. Μαλάκια πλεκτικής Ι. Μυλωνάς	203. Οίκημα Αγροφυλακής
184. Μπακάλικο Ξανθίδη	204. Δημαρχείο
185. Σιδεράδικο Γ. Βογιατζή	205. Γκαράζ Πυροσβεστικής
186. Νερόμυλος Κ. Μπαναρλή - Φούρνος Μαλάκη	206. Νερόμυλος Μ. Γουρλουμάτη
187. Ιατρείο Αναστ. Τσίτση	207. Ραφείο Αφών Ταμπάρη
188. Ιατρείο Νικ. Μπέρσου	208. Άλευρα Μ. Σιαρένου
189. -	209. Λαχανικά Κοντοτσέλιος (Μπαξεβαντζής)
190. Άλευρα-δημητριακά Τζιμίτσος	210. Ξυλεμπορικό Κ. Μπικέντση
191. Φούρνος Αποστολίδη	Ατελιέ ζωγραφικής Δ. Χασιούρα
192. Σίδερα οικοδομών Γ. Δανδάνης	211. Εργαστήριο παρασκευής γιαουρτιών Φιλώτα Λάλα
193. Νήματα-υφάσματα Χ. Πλιατσιούκας	212. Μπακάλικο Γκόγκα
194. Τσαγκάτικο Χρ. Καρατρούπκος	213. Μπακάλικο Θωμά Καρατσιώλη
195. Δημόσιο ταμείο	214. Μπακάλικο Ν. Θεοφίλου ή Κουτσιούκη
196. Τσαγκάτικο Αφοί Παπαστόικα	215. Ταβέρνα Ταλιάνου ή Ανδρέου
197. Αστυνομικό Τμήμα (1940)	216. Μπακάλικο Κ. Μαλούνα
198. Μπακάλικο Γ. Αλδάκου	217. Μπακάλικο Δ. Νέστορα
199. Μπακάλικο-μπογιές βαφής Ι. Κουκούλα	218. Φούρνος Δ. νέστορα
200. Ραφείο Ι. Μπιτέρνα	219. Νερόμυλος Λιόλιου
201. Καφενείο Γ. Αλαφίνα	

*Οι τότε εμπορικοί
δρόμοι της Νάουσας:
η οδός Ζαφειράκη μέχρι την
πλατεία «Καμένα»*

220. Μπακάλικο Αθ. Μακαλιού	241. Πιλοποιείο (καπελάδικο) Καραγιοβάνος -
221. Φούρνος Αρουτζία	Μηχανουργείο Δ. Χρυσοχόου
222. Κλωστές από ζωικό μετάξι Αφοί Κάλλη	242. Μπακάλικο Κ. Γαλανού
223. Μπακάλικο Μπουζίνου	243. Δασαρχείο Ναούσης
224. Εργαστήριο αεριούχων ποτών «Χριστίνα»	244. Μύλος Πechλιβάνου (κατόπιν βιοτεχνία
225. Φούρνος Βλάχος	Λαναρά-Πechλιβάνου)
226. Υφάσματα-είδη προικός, Γκογκολίνας	245. Μπατάνι Καμτσικά
227. Πρατήριο καυσίμων Αντιφάκος	246. Ξυλουργείο Χρισ. Αργυρόπουλου
228. Φωτογραφείο Κουργιώτης	247. Μπατάνι-Δριστέλλα Μώρα
229. Καφενείο Δάρης	248. Σουσαρόμυλος Δ. Μάκη
230. Παιδικός Σταθμός	249. Μύλος Τουπαρλάκου
231. Φωτογραφείο	250. Φούρνος Γ. Φείδαρη
232. Χοροδιδασκαλείο Δάδη	251. Μύλος Μαλιάσα
233. Καφενείο Αφοί Καρκάτα	252. Μύλος Θ. Ράιου
234. Εργοστάσιο ΕΡΙΑ	253. Μπακάλικο Κρουσταλίτη
235. Νοσοκομείο	254. Μπακάλικο Δρατσιώτη
236. Κέντρο διασκέδασης Μήττα	255. Μύλος-μετέπειτα λανάρια Αφοί Νατσιό-
237. Μπακάλικο Γρηγ. Μάττα	πουλοι
238. -	256. Μύλος Χαρατσιάρη
239. Μηχανουργείο Κανταρτζή	257. Εργοστάσιο Γρ. Τσίτση (Κόκκινου)
240. Σαμαράδικο Γ. Σαμαρά	258. Σαμαράδικο Πασχάλης N

Η προτομή του Ζαφειράκη Θεοδοσίου Λογοθέτη

«Ο ΦΙΛΟΓΕΝΕΣΤΑΤΟΣ ΚΥΡΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΑΤΡΟΣ... ΕΙΚΟΣΙ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ»

Στο τεύχος 66 /1994 της Νιάουσας ο Τάκης Μπάιπας δημοσίευσε ένα άρθρο σχετικά με την τραγική κατάληξη της παρουσίας του Φιλικού Δημητρίου Ίπατρο στην Νάουσα και την συνάντησή του με τον ηγέτη της πόλης Ζαφειράκη Θεοδοσίου Λογοθέτη¹. Στο άρθρο του αυτό, πέρα από τα λήμματα έγκυρων εγκυκλοπαιδειών της εποχής, αξιοποίησε κυρίως τις προφορικές πληροφορίες που είχε συγκεντρώσει ο Δ. Πλαταρίδης στα τέλη του 19ου αι. και δημοσίευσε ο Ε. Στουγιάννάκης στα 1924.

γράφει ο Γιώργος Μάλλιος,
Καθηγητής Φιλολογος-Αρχαιολόγος

Η συζήτηση που προκάλεσε το συγκεκριμένο άρθρο είχε ως αποτέλεσμα την αναδημοσίευση στην Νιάουσα (τεύχος 67/1994)

μέρους του άρθρου για τον Ίπατρο, το οποίο είχε συγγράψει ο καθηγητής του Α.Π.Θ. Στέφανος Παπαδόπουλος και εκδόθηκε στο

περιοδικό Ελληνικά (τόμος 16)². Το άρθρο του Παπαδόπουλου αποτέλεσε την βασική ως σήμερα επιστημονική έρευνα για τον Ίπατρο και χρησιμοποιήθηκε ως μελέτη αναφοράς για την σύνταξη του λήμματος «Δημήτριος Ίπατρος» στην ηλεκτρονική εγκυκλοπαίδεια Βικιπαίδεια. Στις αρχές όμως του 2015 η συντακτική επιτροπή της Βικιπαίδειας, σε συνεργασία με το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο Αθηνών και το Υπουργείο Παιδείας προκήρυξαν έναν πανελλήνιο σχολικό διαγωνισμό για τον εμπλουτισμό των λημμάτων της εγκυκλοπαίδειας σχετικά με την Επανάσταση του 1821.

Στον διαγωνισμό αυτόν, στον οποίον συμμετείχαν 25 σχολεία από όλη την Ελλάδα, έλαβε μέρος και μια ομάδα μαθητών και μαθητριών της Γ' τάξης του Λαππείου 1ου Γυμνασίου Νάουσας. Το λήμμα που ανέλαβαν να εμπλουτίσουν ήταν αυτό του Δημήτριου Ίπάτρου. Για τον εμπλουτισμό του λήμματος έλαβαν υπ' όψιν τους τόσο την παλιότερη βιβλιογραφία όσο και ορισμένες μελέτες που δημοσιεύτηκαν μετά από το άρθρο του Παπαδόπουλου. Επίσης αξιοποίησαν στοιχεία που προέκυψαν από έρευνες Ναουσαίων ερευνητών, όπως ο Στέλιος Αποστόλου και ο Τάκης Μπαίτσας, προσφάτως δε και ο Μανώλης Βαλοαμίδης (σχετικά με την ιστορία της Νάουσας κατά τα πρώτα χρόνια του 19ου αι.). Τα στοιχεία αυτά δημοσιεύτηκαν στον ιστότοπο της Βικιπαίδειας στο λήμμα «Δημήτριος Ίπατρος», το οποίο κέρδισε το πρώτο βραβείο στον σχολικό διαγωνισμό.

Εδώ παρουσιάζονται πιο αναλυτικά και εμπεριστατωμένα.

Το όνομα και η δράση του Ίπάτρου πριν τη Φιλική Εταιρεία

Ο Δημήτριος Ίπατρος γεννήθηκε στο Μέτσοβο της Ηπείρου στα 1788 περίπου. Το επίθετό του θεωρείται από τον Βασίλειο Σκαφίδα ως ψευδώνυμο προερχόμενο από το επαγγελματικό «Υπ(ί)ατρος», ώστε να δικαιολογείται και η γραφή με -Υ.³ Σε μια ιδιόχειρη όμως απόδειξη του Ίπάτρου προς τον Παναγιώτη Σέκερη, η οποία παρατίθεται μεταγραμμένη από τον Α. Γούδα, η γραφή του επιθέτου γίνεται με -Ι.⁴

Το ίδιο συμβαίνει και σε μια επιστολή του Ίπάτρου προς τον Γεώργιο Τζηβίνη που στάλθηκε από την Κύπρο στις 2 Ιουνίου 1820⁵. Πάντως, από νεότερη έρευνα στο Μέτσοβο προκύπτει ότι το οικογενειακό όνομα του Ίπάτρου

μπορούσε να αναγράφεται και με αρχικό -Η-. Συγκεκριμένα, ο Μετσοβίτης ερευνητής Γ. Πλατάρης – Τζήμας διάβασε στην εικόνας του Αγίου Δημητρίου του ομώνυμου ναού του χωριού την εξής αναθηματική επιγραφή:

ΔΗΜΗΤΡΙΕ ΑΓΙΕ ΤΟΥ ΘΕΟΥ
ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΣΟΥ
ΑΝΑΝΙΑ ΗΠΑΤΡΟΥ 1740.

Ο Ανανίας αυτός είναι πρόγονος του Δημητρίου Ίπάτρου και έδρασε ως μοναχός και ιερέας στην Ήπειρο αλλά και την Βλαχία κατά τα μέσα του 18ου αι.⁶

Όπως κι αν γράφεται το όνομά του, ο Δημήτριος Ίπατρος φέρεται να έχει μια πολυκύμαντη σταδιοδρομία. Για κάποιο χρονικό διάστημα υπηρέτούσε στον Αγγλικό στρατό στα Ιόνια Νησιά. Ίσως όμως θήτευσε και στην αυλή του Αλή Πασά, εργαζόμενος στην ταχυδρομική υπηρεσία του άρχοντα των Ιωαννίνων. Από κάποιες πηγές του αποδίδεται ακόμη η ιδιότητα του κληρικού και του «πρακτικού» γιατρού. Ανεξάρτητα από το αν ευσταθούν όλες οι σχετικές πληροφορίες, η μετέπειτα γρήγορη άνοδός του στην ιεραρχία της Φιλικής και οι αποστολές που αναλάμβανε ίσως να απαιτούσαν ιδιαίτερες ικανότητες που σίγουρα δεν του έλειπαν.⁷

Η μύηση και η δράση του Ίπάτρου στη Φιλική Εταιρεία
Στα μέσα του 1818 ο Δημήτριος Ίπατρος βρισκόταν στην Κωνσταντινούπολη. Την ίδια περίοδο φτάνουν εκεί οι Αναγνώστης Παπαγεωργίου ή Αναγνώσταράς, μαζί με άλλους Φιλικούς, όλοι

Οι Σφραγίδες Καρατάσου και Γάτσου

Με την συνεργασία των μαθητών και μαθητριών της Γ' τάξης του Λαππείου 1ου Γυμνασίου Νάουσας: Ελίζας Αναστασιάδου, Κλεαρέτης Βελή, Ζωής Κοσάπη, Δημήτρη Κελέσμητου, Κλεαρέτης Κουρτοπούλου, Ιωσήφ Κουλιανίδη, Σοφίας Λιόλιου, Έλενας Μήττα, Μαρίας Φαλιά, Φωτεινής Φαρμάκη, Ερμιόνης Φώτη.

πρώην αξιωματικοί των στρατιωτικών σωμάτων που είχαν οργανώσει οι Ρώσοι στα Επτάνησα. Προηγουμένως είχαν πάει στην Πετρούπολη, προκειμένου να αμειφθούν για τις στρατιωτικές τους υπηρεσίες από τον Τσάρο, και περνώντας από την Οδησό είχαν μυηθεί στη Φιλική Εταιρεία. Ο Αναγνωσταράς ήταν, πιθανώς, παλιός γνώριμος του Ίπατρου από την περίοδο που ο δεύτερος υπηρετούσε στα Επτάνησα. Τον Ιούλιο του 1818 ο Αναγνωσταράς μύησε τον Ίπατρο στην Φιλική Εταιρεία, ο οποίος με την σειρά του προσέφερε για τους σκοπούς της Εταιρείας 30 γρόσια. Η μύηση του Ίπατρου καταγράφεται στο αρχείο του Σέκερν και δημοσιεύεται από τον Β. Μέξα⁸:

*Δημήτριος Ύπατρος. Πίνδιος.
Πρώην καπετάνος τακτικών
εις τους Άγγλους. Χρόνων 30.
Διά Αναγνώστη Παπαγεωργίου.
Γρ(όσια) 30. 6 Ιουλίου 1818.
Κωνσταντινούπολις.
Προς Ιωάννην Παπάζογλου,
εις Οδέσσαν.*

Έτσι ξεκινά η σταδιοδρομία του Ίπατρου ως Φιλικού, η μόρφωση και τα γενικότερα προσόντα του οποίου εκτιμήθηκαν γρήγορα από τους ηγέτες της Εταιρείας, γεγονός που οδήγησε στην ταχεία ανέλιξή του.⁹ Η πλούσια δράση του¹⁰ αρχίζει από νωρίς κιόλας στην Κωνσταντινούπολη όπου κατηχεί διά-

*Ο Αρχιεπίσκοπος
Κύπρου Κυπριανός*

φορα πρόσωπα, όπως τον Λαρισαίο έμπορο Γεώργιο Σεσκλιώτη ή Σεκελιώτη και τον καταγόμενο από τα Αμπελάκια σπουδαστή Δρόσο Δροσινού. Επιπλέον εκλέγεται 10ος απόστολος της Εταιρείας για την περιοχή της Αιγύπτου. Αποστολή του είναι να συγκεντρώσει χρήματα από τους πλούσιους ομογενείς εκεί. Ένας από τους λόγους εκλογής του για αυτό το έργο «ήταν η καταγωγή του, γιατί ως Μετσοβίτης θα μπορούσε ευκολότερα να έλθει σε επαφή με τους συμπατριώτες του αδελφούς

Τσοίτσα, τους πλουσιότερους Έλληνες της Αλεξάνδρειας, οι οποίοι είχαν στενές σχέσεις με τον Μεχμέτ Αλή της Αιγύπτου».¹¹

Στις 16 Απριλίου 1819 ο Ίπατρος θα κατηχήσει τον Θεσσαλό έμπορο Κυριάκο Τασσήκα. Αυτός θα μυήσει με τη σειρά του άλλους Έλληνες εμπόρους μεταξύ των οποίων και τον Θεόδωρο Τσοίτσα. Αμέσως μετά την Αίγυπτο ο Ίπατρος πηγαίνει πιθανότατα στην Κύπρο. Έξι μήνες αργότερα, τον Φεβρουάριο του 1820 θα ξεκινή-

* Για την άδεια χρήσης δημοσιεύτου ως σήμερα υλικού αλλά και για την κατά οποιονδήποτε τρόπο συμβολή τους στην ολοκλήρωση αυτής της έρευνας θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τους κυρίους Στέργιο Αποστόλου, Εμμανουήλ Βαλαμίδα, Τάκη Μπάιτση και Τίμοφλεσσα, καθώς και τους επιμελητές του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου.

Το ζήτημα της δολοφονίας του Ίπατρου μας απασχόλησε για πρώτη φορά κατά το σχολικό έτος 2012-2013, όταν για τις ανάγκες ενός άλλου διαγωνισμού (ταινιών τεκμηρίωσης αυτήν την φορά), δημιουργήθηκε ένα μικρό, 10λεπτο ιστορικό ντοκιμαντέρ με τίτλο «Ποιος δολοφόνησε τον Φιλικό Δημήτριο Ύπατρο;», αποτέλεσμα της συνεργασίας μιας μεγάλης ομάδας

μαθητών της τότε Γ' τάξης του Λαππείου 1ου Γυμνασίου Νάουσας και της ευρηματικότητας του υπευθύνου μοντάζ, μαθητή σήμερα του Λυκείου, Μαργαρίτη Βαδόλα. Το ντοκιμαντέρ αυτό είναι προσβάσιμο στην ιστοσελίδα του σχολείου <http://1gym-naous.ima.sch.gr>.

1. Μπάιτσης(1994) 20-22.
2. Παπαδόπουλος (1958-1959) 149-165.
3. Σκαφιδάς (1953) 231.
4. Γούδας (1872) 102.

Η προτομή του
Αγγελή Γάτσου

σει νέο ταξίδι που θα τον φέρει ξανά στην Αίγυπτο, συνοδευόμενος από τον Αντώνιο Πελοπίδα, προκειμένου να παραλάβει τα χρήματα που είχαν προσφέρει οι πλούσιοι Αιγυπτιώτες έμποροι.

Το συγκεντρωμένο χρηματικό ποσό αγγίζει το ύψος των 200.000 γροσίων. Στη συνέχεια θα αφήσει την Αίγυπτο, για να μεταβεί τον Ιούνιο του 1820 στην Κύπρο, όπου θα μυήσει στην Φιλική Εταιρεία τον Αρχιεπίσκοπο Κυπριανό. Στην επιστολή που

στέλνει από την Σκάλα Κύπρου προς τον Γεώργιο Τζηβίνη στην Αλεξάνδρεια, γράφει χαρακτηριστικά: «*Αύριον (δηλ. 3 Ιουνίου 1820) πηγαίνω εις προσκύνησιν προς τον Μακαριώτατον*».¹² Από τον Κυπριανό θα αποσπάσει υποσχέσεις οικονομικής στήριξης του Αγώνα, όπως διαφαίνεται στην επιστολή (8-10-1820) του Αλέξανδρου Υψηλάντη προς τον ποιμενάρχη της Μεγαλονήσου.¹³ Στην αρχή της επιστολής ο Υψηλάντης γράφει τα εξής: «*Ο φιλογενέστατος κύριος Δημήτριος*

Ύπατρος με εβεβαίωσε περί της γενναίας συνεισφοράς, την οποίαν η υμετέρα Μακαριότης υπεσχέθη προς αυτόν δια το Σχολείον της Πελοποννήσου. Όθεν ως Γενικός Έφορος του Σχολείου τούτου κρίνω χρέος μου απαραίτητον να ευχαριστήσω την υμετέραν Μακαριότητα και να την ειδοποιήσω ότι η έναρξις του Σχολείου εγγίζει...».

Ας σημειώσουμε ότι το «Σχολείο» δεν είναι άλλο στην γλώσσα των Φιλικών από την Επανάσταση στην Πελοπόννησο. Τελευταίος σταθμός στην αποστολή του Ιπάτρου θα είναι ο Λίβανος. Εδώ επιδιώκει να αξιοποιήσει το γεγονός ότι στη χώρα ζει ένας αρκετά συμπαγής πληθυσμός Χριστιανών (Καθολικών και Ορθοδόξων), οι οποίοι θα μπορούσαν καταλλήλως υποκινημένοι να λειτουργήσουν ως αντιπερισπασμός απέναντι στους Αιγύπτιους ή ακόμα προσβλέπει σε συνεργασία με τον τοπικό Εμίρη, Μπασίρ Σιχάμπ. Δεν γνωρίζουμε όμως περισσότερες λεπτομέρειες.¹⁴

Η μοiraία αποστολή

Τον Οκτώβριο του 1820 θα πραγματοποιηθεί συνάντηση στο Ισμαήλι της Βεσσαραβίας υπό τον Αλέξανδρο Υψηλάντη με τη συμμετοχή και των άλλων εταίρων.¹⁵ Ο Ύπατρος είχε μόλις επιστρέψει από Αίγυπτο και Κύπρο.¹⁶ Στην συνάντηση αποφασίζεται η επίσπευση της έναρξης της Επανάστασης και

5. Πρωτοψάλτης (1964) 185 και 265 αρ.35.

6. Πλατάρης – Τζίμας (2004) 283-284 (αρ.29).

7. Παπαδόπουλος (1958-1959) 150-151.

8. Μέξας(1937) 9 αρ.55.

9. Παπαδόπουλος (1958-1959) 151.

10. Παπαδόπουλος, 152-155.

11. Παπαδόπουλος, ό.π., 152.

12. Όπως προκύπτει από ιδιόχειρη επιστολή που δημοσιεύει ο Πρωτοψάλτης (1964) 185 και 265 αρ.35.

13. Πρωτοψάλτης, ό.π., 189 και 266 αρ.40. Για τον αρχιεπίσκοπο της Κύπρου βλ. τώρα Ηλιάδης (2011) και ειδικά για την μύσή του στην Φιλική Εταιρεία 12-13. Για τον Κυπριανό και τα γεγονότα του 1821 στην Κύπρο βλ. γενικότερα Κηπιάδης(1888).

14. Παπαδόπουλος (1958-1959) 154-155.

15. Πρωτοψάλτης (1964) 72-77.

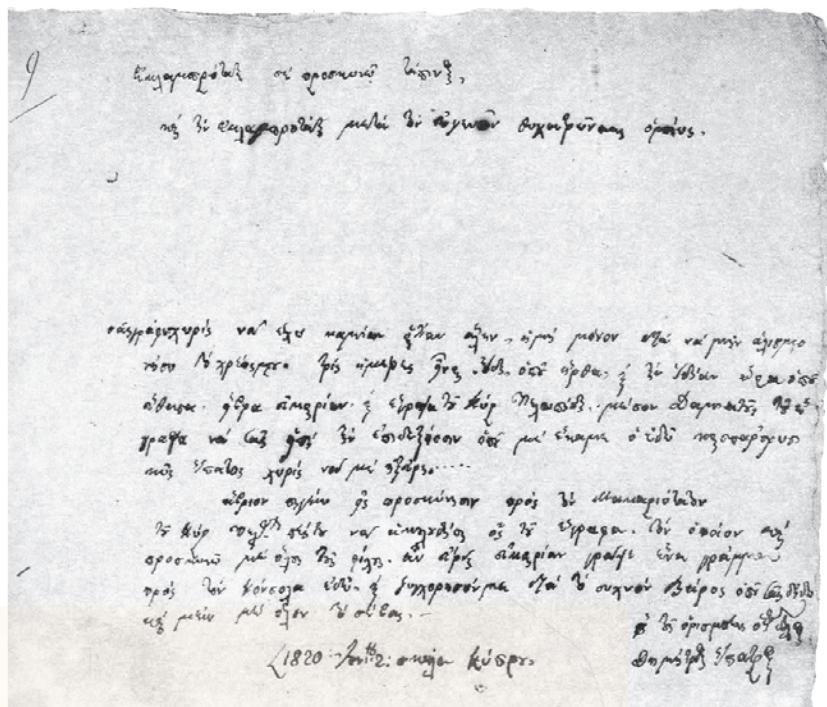
16. Ξάνθος (1845) 21. Φιλήμων (1859) 82.

17. Γενικότερα για τις αποφάσεις του Ισμαηλίου βλ. Ιστορία του Ελληνικού Έθνους.ΙΒ΄, 17-19.

η κάθοδος του Υψηλάντη στην Πελοπόννησο.¹⁷ Επίσης καθορίζονται οι αποστολές καθενός μέλους. Για τον Ίπατρο όλες οι πηγές συμφωνούν¹⁸: εντέλλεται να πάει στην Θεσσαλία, δηλαδή στη σημερινή νότια και κεντρική Μακεδονία. Κομίζει επιστολές προς τους οπλαρχηγούς Αγγελή Γάτσο, Αναστάσιο Καρατάσο, Αθανάσιο Συρόπουλο και άλλους.

Περνώντας όμως από την Κωνσταντινούπολη, οι έφοροι της Φιλικής θα του αναθέσουν μια επιπλέον αποστολή: την εξασφάλιση της συμμετοχής στην Εταιρεία των πολεμιστών της Ηπείρου, άλλοι από τους οποίους ήταν στο στρατόπεδο του Αλή Πασά και άλλοι ήταν με το μέρος των αντιπάλων του, του σουλτανικού στρατού. Με το έργο αυτό είχαν επιφορτιστεί νωρίτερα οι Περραιβός και Φαρμάκης, αυτοί όμως χρονοτριβούσαν.¹⁹

Στην Κωνσταντινούπολη ο Ίπατρος βρέθηκε στα τέλη του Νοέμβρη 1820, όπως τεκμαίρεται από ένα σημαντικό έγγραφο που έθεσε στην διάθεσή μας ο κ. Τίμος Φλέσσας. Πρόκειται μια απόδειξη παραλαβής ενός σημαντικού χρηματικού ποσού που κατέθεσε ο Ίπατρος στον Γρηγόριο Δικαίο ή Παπαφλέσσα, ένα από τα πιο δραστήρια στελέχη της Εταιρείας. Η απόδειξη αυτή υπήρχε κατά τον 19ο αι. στο αρχείο του Παπαφλέσσα και παρατίθεται μεταγραμμένη από τον απόγονό του Κωνσταντίνο

Ιδιόχειρη επιστολή του Ίπατρου προς τον Καισαορρωσικό Ύπατο Γεώργιο Τζηβίνη στην Αλεξάνδρεια

Φλέσσα²⁰:

Έλαβον παρά τω Κυρίω Γρηγορίω
Δικαίω Φλέσσα γρόσια 1956,
και έστω το παρόν μου εις χείρας
του δι' ένδειξιν της βεβαιότητας.
Εν Κωνσταντινοπόλει
24 Νοεμβρίου 1820.
Δημήτριος Ύπατρος

Λίγο αργότερα ο Ίπατρος ξεκινά από την Κωνσταντινούπολη, έχοντας εφοδιαστεί με τις απαραίτητες συστατικές επιστολές και τα κατάλληλα για την αποστολή έγγραφα. Ορισμένα από αυτά που δόθηκαν από τον Εμμανουήλ Παπά τον συνέστηναν στον Χριστόδουλο Μπα-

λάνο, σημαντικό προύχοντα και Φιλικό στην Θεσσαλονίκη.²¹ Άλλα έγγραφα φαίνεται πως τον παρουσίαζαν στους πολιορκητές του Αλή Πασά ως γιατρό. Θα διαβεβαίωνε τους σουλτανικούς αξιωματούχους που πολιορκούσαν τα Ιωάννινα πως πήγαινε να δηλητηριάσει τον Αλή Πασά. Με το πρόσχημα αυτό βέβαια επεδίωκε να προσεγγίσει τον Αλή Πασά, προκειμένου να τον πείσει να δεχτεί την συνεργασία με τους Σουλιώτες.²²

Στο δρόμο για τα Ιωάννινα, και πριν περάσει από την Νάουσα, όπου θα συναντούσε τους οπλαρχηγούς του Βερμίου, παραμένει για λίγες μέρες στην Θεσσαλονί-

18. Για την αποστολή του Ίπατρου όπως καθορίστηκε στο Ισμαήλι βλ. Παπαδόπουλος (1958-1959) 156-158.

19. Αυτά υποστηρίζονται από τον Παπαδόπουλο, ό.π. Ο Πουκεβίλ όμως, αυτόπτης μάρτυρας πολλών γεγονότων της εποχής, χωρίς να κατονομάζει τις πηγές του, θεωρεί ότι από την αρχή η αποστολή του Ίπατρου περιελάμβανε το σχέδιο της υποστήριξης του Αλή Πασά: Rouqueville (1890) 152-153. Η αλήθεια είναι ότι σημαίνοντες Έλληνες οπλαρχηγοί ενεπλάκησαν στην διαμάχη του Σουλτάνου και του Αλή Πασά, με αποτέλεσμα ο Ίπατρος να χρειάζεται να μεταβεί στα Ιωάννινα για να τους συναντήσει. Μεταξύ αυτών των οπλαρχηγών ήταν και οι καπετάνιοι του Βερμίου Τάσος Καρατάσος και

Αγγελής Γάτσος: βλ. Αποστόλου (1994) 43-45.

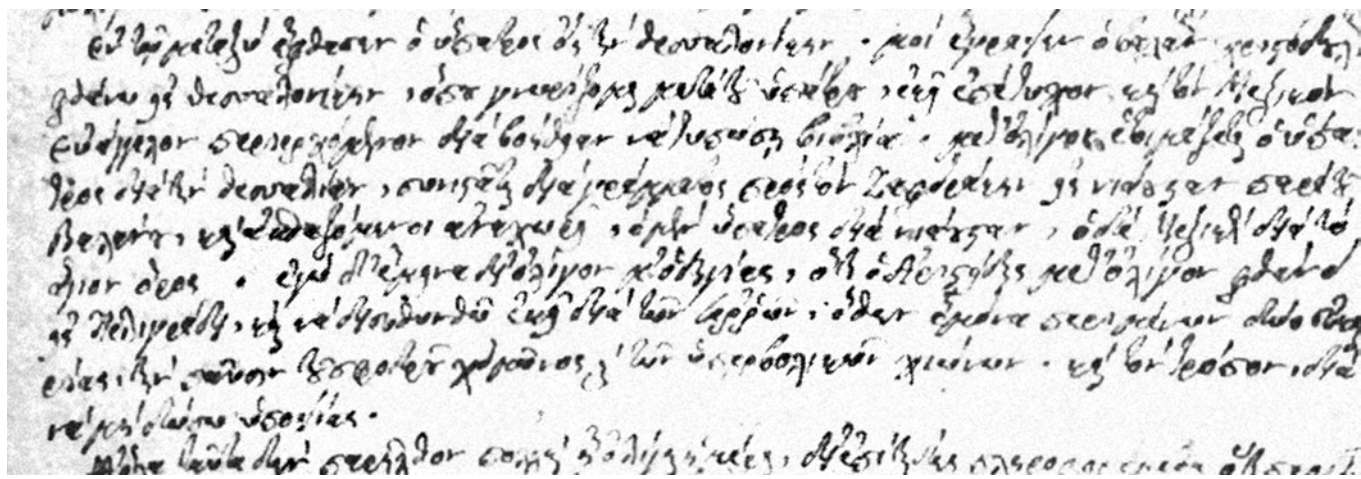
20. Φλέσσας (1898) 69.

21. Rouqueville (1890) 153.

22. Φιλήμων (1834) 316-317. Δεν γνωρίζουμε τις πηγές που είχε ο Φιλήμων (όταν έγραφε το βιβλίο του, οι κρίσιμοι μάρτυρες των γεγονότων είχαν ήδη κατασφαγιστεί από τους Τούρκους), αλλά το σχέδιο, όπως παρουσιάζεται, μπορεί να χαρακτηριστεί τουλάχιστον ως αφελές.

23. Για τον Φιλικό Ιωάσαφ βλ. Αρχοντίδης (1973) 187-216.

24. Αρχοντίδης, ό.π., 200-202.

Απόσπασμα από το χειρόγραφο της αυτοβιογραφίας του Φιλικού Ιωάσαφ, αναφερόμενο στον Ίπατρο

κη, όπου έχει επαφές με τον τοπικό πρόκριτο Χριστόδουλο Μπαλάνο και άλλους προεστούς. Με την διαμεσολάβηση του Μπαλάνου θα γνωριστεί με τον ιερομοναχό Ιωάσαφ, μέλος κι αυτός της Φιλικής Εταιρείας.²³ Κι ενώ ο Ιωάσαφ λαμβάνει οδηγίες να μεταβεί στο Βελιγράδι από τον Ίπατρο, ο τελευταίος μεταβαίνει, τέλη Δεκέμβρη πια, προς τη Νάουσα.²⁴

Σύμφωνα με τον Ε. Στουγιαννάκη ο Ίπατρος διέμενε στο σπίτι του δασκάλου Δημήτρη Μπαρλαούτα στην ενορία του Αγίου Γεωργίου.²⁵ Ο Στέργιος Αποστόλου από την άλλη, στηριζόμενος σε αξιόπιστες προφορικές μαρτυρίες, υποστηρίζει ότι ο Φιλικός κατέλυσε στο σπίτι του Λούση Παπαφιλίππου, του παλιού προκρίτου της Νάουσας που είχε πριν κάποιο καιρό δολοφονηθεί κατ' εντολή του Ζαφειράκη.²⁶

Στη Νάουσα ο Ίπατρος μένει συνολικά περί τις τέσσερις ημέρες και συναναστρέφεται τον τοπικό λόγιο Σπυριδώνα Πιπέρη, ο οποίος τον συνοδεύει στις περιηγήσεις του στην πόλη και τα περίχωρα. Κατά την διάρκεια αυτών των περιηγήσεων ο Ίπατρος καταρτίζει σχεδιαγράμματα των οχυρών τοποθεσιών. Πέρα από αυτά όμως, δεν παραλείπει να συναντήσει τους στρατιωτικούς ιθύνοντες Γιαννάκη Καρατάσο, γιο του Τάσου, και Αγγελή Γάτσο, προκρίτους της πόλης, αλλά και τον Μετσοβίτη έμπορο Κοντογιάννη που διέμενε στην πόλη και είχε εχθρικές σχέσεις με τον Ζαφειράκη.

Την πληροφορία για την συνάντηση με τον Κοντογιάννη την αντλούμε από τον Κ. Φλέσσα.²⁷ Παρόλο που οι εν γένει συναναστροφές του Ιπάτρου φαίνεται πως δυσaráεστησαν κάπως τον

Ζαφειράκη, οι περισσότερες πηγές των γεγονότων υποστηρίζουν πως ο πολιτικός άρχοντας της πόλης τελικά δέχτηκε τον Ίπατρο σε ακρόαση, ίσως και περισσότερες από μία φορές. Για τις συναντήσεις αυτές και την εν γένει δραστηριότητα του Ίπατρου στην Νάουσα υπάρχουν ανεπιβεβαίωτες, προφορικές μαρτυρίες που διασώθηκαν από τους Δημήτρη Πλαταρίδη και Κων/νο Χατζημαλούση και δημοσιεύθηκαν αντίστοιχα από τον Στουγιαννάκη²⁸ και τον Αποστόλου.²⁹

Σύμφωνα με αυτές τις μαρτυρίες, ο Ίπατρος επέδειξε στο Ζαφειράκη έγγραφα που κόμιζε από την Θεσσαλονίκη και την Κωνσταντινούπολη. Και ο Rouqueville αναφέρει ότι ο Ίπατρος συναντήθηκε με το Ζαφειράκη, μάλιστα σημειώνει ότι πέρασε την τελευταία του νύχτα στην οικία του Ναουσαίου προκρί-

25. Στουγιαννάκης (1993) 121.

26. Αποστόλου (1994) 46.

27. Φλέσσας (1898) 69, όπου δηλώνεται πως ο Ζαφειράκης, χολωμένος για την συνάντηση Ιπάτρου-Κοντογιάννη, αρνήθηκε να συναντήσει τον Φιλικό.

28. Στουγιαννάκης (1993) 121-123.

29. Αποστόλου (1994) 141-143.

30. Rouqueville (1890) 153.

31. Στουγιαννάκης (1993) 123-128. Παπαδόπουλος (1958-1959) 159-164. Αποστόλου (1994) 45-56 και 140-143.

32. Ξάνθος (1845) 24.

33. Αρχοντίδης (1973) 202.

34. Φιλήμων (1859) λε'.

35. Όπως υποστήριζε ο Παπαρρηγόπουλος: βλ. σχετικά Παπαδόπουλος (1958-1959) 160 και σημ.1.

36. Στουγιαννάκης (1993) 123-128.

37. Rouqueville (1890) 154.

38. Στουγιαννάκης (1993) 123

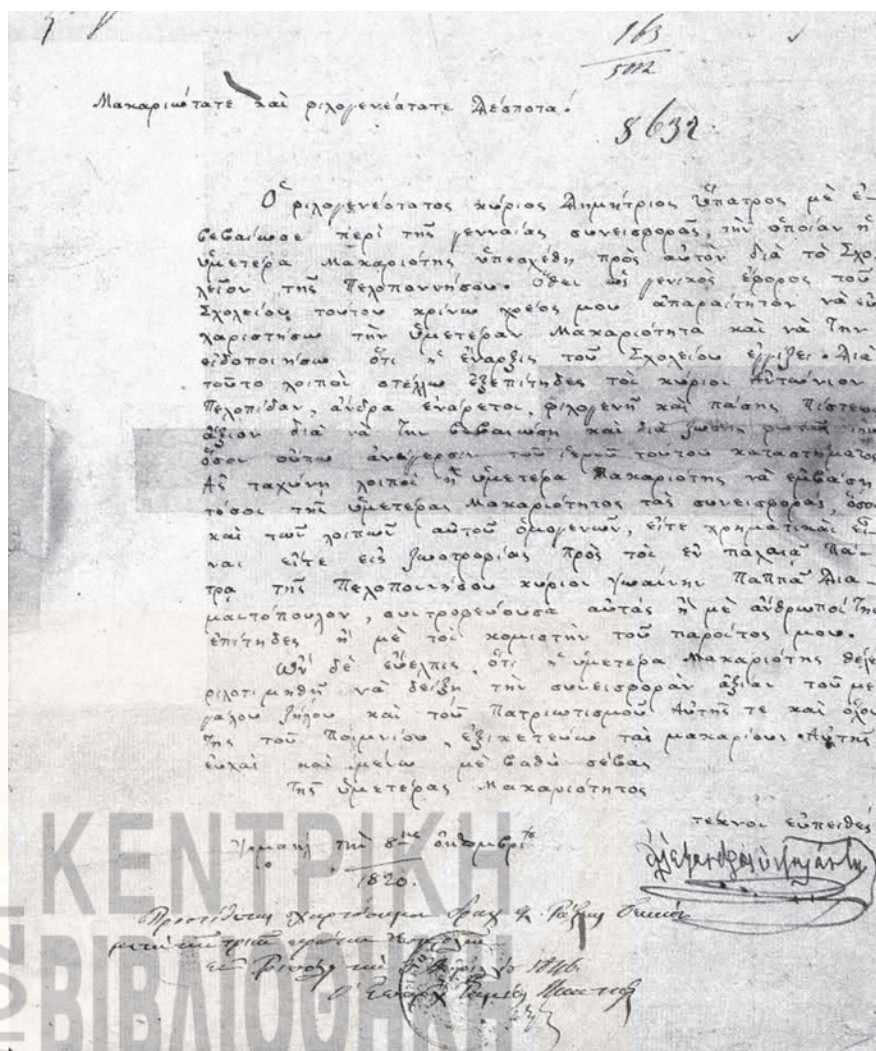
39. Φιλιππίδης (1881) 33-34

του.³⁰ Τι πραγματικά διημερίθη μεταξύ τους είναι βεβαίως άγνωστο. Ό,τι κι αν έγινε πάντως κατά την διάρκεια της παραμονής του στην Νάουσα, το σίγουρο είναι ότι ο Ίπατρος λίγο μετά την αναχώρησή του για τα Γιάννενα, μέσω των ορεινών διαβάσεων του Βερμίου, θα δολοφονηθεί.

Η δολοφονία του Ιπάτρου: Συνθήκες και κίνητρα Οι συνθήκες του θανάτου

Οι ακριβείς συνθήκες κάτω από τις οποίες ο Ίπατρος βρήκε βίαιο τέλος είναι αμφιλεγόμενες. Το ίδιο όμως είναι και τα πραγματικά κίνητρα της προδοσίας και του φόνου του. Οι σχετικές πληροφορίες που διαθέτουμε εμφανίζονται αλληλοσυγκρουόμενες και συνοψίζονται ολοκληρωμένα από τον Ευστάθιο Στουγιαννάκη, τον Στέφανο Παπαδόπουλο, και πιο πρόσφατα από τον Στέργιο Αποστόλου.³¹ Οι απόψεις κυμαίνονται από αόριστες εκδοχές μέχρι συγκεκριμένες κατηγορίες για την εμπλοκή, άμεση ή έμμεση, του προκρίτου της Νάουσας Ζαφειράκη στην δολοφονία. Συγκεκριμένα έχει υποστηριχτεί ότι:

α) ο Ίπατρος προδόθηκε, αδιευκρίνιστο από ποιον. Αυτό αναφέρουν τόσο ο Ξάνθος³² όσο και ο μοναχός Ιωάσαφ, ο οποίος βρισκόταν τον καιρό εκείνο (Γενάρης 1821) ακόμη στη Θεσσαλονίκη. Ο Ιωάσαφ μάλιστα δεν μιλά για δολοφονία του Ιπάτρου αλλά μόνο για προδοσία και σύλληψη.³³

Ιδιόχειρη επιστολή του Α. Υψηλάντη προς τον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου Κυπριανό

β) Εταίροι της Φιλικής τον εκτέλεσαν, αφού συνελήφθη από τους Τούρκους, προκειμένου να μη προδώσει την αποστολή του βασανιζόμενος.³⁴

γ) Σκοτώθηκε από τις Τουρκικές αρχές στα πλαίσια λήψης αστυνομικών μέτρων μετά από τις καταγγελίες των προδοτών Ασπμάκη Θεοδώρου και Νικόλαου Γαλάτη.³⁵

δ) Δολοφονήθηκε από πολιτικούς αντιπάλους του Ζαφειράκη.³⁶

ε) Μαχαιρώθηκε από τον Ζαφειράκη και δύο ένοπλους άνδρες του μέσα στο ίδιο το σπίτι του Ζαφειράκη, αποκεφαλίστηκε και στη συνέχεια το πτώμα του μεταφέρθηκε σε ερημική περιοχή, ενώ το κεφάλι του μεταφέρθηκε από τον Ζαφειράκη στον πασά της Λάρισας μέσα σε έναν ντουρβά.³⁷

στ) Φονεύθηκε κατ' εντολή του Ζαφειράκη από έμπιστους ανθρώπους του καθ' οδόν για τα Ιωάν-

40. Τρικούπης (1888) 104-105.

41. Αποστόλου (1994) 141-143

42. Φιλήμων (1834) 318. Τον Φιλήμονα ακολουθεί στα βασικά σημεία και ο Φλέσσας (1898) 69.

43. Φιλήμων (1859) λε'.

44. Φιλήμων (1834) 318.

45. Βλ. σχετικά Παπαδόπουλος (1958-1959) 162 σημ.4-5 με βιβλιογραφία.

46. Αποστόλου (1994) 45-56 και 140-143.

47. Φιλήμων (1834) 17.

48. Τρικούπης (1888) 104-105.

49. Φιλιππίδης (1881) 33-34.

50. Στουγιαννάκης (1993) 127.

νινα. Συγκεκριμένα, στον Στουγιαννάκη γίνεται ο υπαινιγμός πως τον δολοφόνησαν οι σωματοφύλακες και οδηγοί του, Μούσλης και Νούχος, που του είχαν δοθεί από τον Ζαφειράκη, κατά την διαδρομή του Ιπάτρου προς το Σέλι. Οι ίδιοι βέβαια ισχυρίζονταν ότι οι δολοφόνοι του Ιπάτρου τους είχαν στήσει ενέδρα στο δρόμο.

Η ταφή του Ιπάτρου έγινε επί τόπου, σε ένα σημείο που στην εποχή ακόμα του Πλαταρίδη (βασικκής πηγής του Στουγιαννάκη) τον 19ο αι. ονομαζόταν «μνήμα του Φράγκου».³⁸ Την εμπλοκή του Ζαφειράκη ως ηθικού αυτουργού της δολοφονίας του Ιπάτρου, υποστηρίζουν με την σειρά τους και οι Νικόλαος Φιλιππίδης³⁹ και Σπυρίδων Τρικούπης.⁴⁰ Το ίδιο φρονούσε και ο παλιός δήμαρχος της Νάουσας Κωνσταντίνος Χατζημαλούσης. Στις χειρόγραφες μαρτυρίες του που δημοσιεύει ο Στέργιος Αποστόλου⁴¹, κατονομάζεται για πρώτη φορά ως φυσικός αυτουργός της δολοφονίας, εκτελών οδηγίες του Ζαφειράκη, ο οπλαρχηγός της Έδεσσας Αγγελής Γάτσος.

Τέλος, μια εντελώς διαφορετική εκδοχή του φόνου του Ιπάτρου αναφέρει ο Ι. Φιλήμων: ο Ζαφειράκης φέρεται να πρόδωσε τον Ίπατρο με αποτέλεσμα ο τελευταίος να συλληφθεί και να παραδοθεί στους Τούρκους. Στη συνέχεια όμως ο Ζαφειράκης μετάνιωσε για την πράξη του, μετά και την κατακραυγή των Φιλικών

της Θεσσαλονίκης, και γι' αυτό συνεννοήθηκε με τους Βλαχαβαίους, αρματολούς των Χασίων, να οργανώσουν μία αποστολή διάσωσης του Υπάτρου αλλά και των εγγράφων που έφερε μαζί του. Κατά την ενέδρα όμως που στήθηκε, οι Βλαχαβαίοι τελικά σκότωσαν τον Ίπατρο, όχι τους Τούρκους που τον συνόδευσαν, χωρίς καν να πάρουν πίσω τα πολύτιμα έγγραφα.⁴²

Ίσως πάλι ο στόχος των Βλαχαβαίων δεν ήταν να σώσουν τον Ίπατρο, αλλά να διασφαλίσουν ότι τα μυστικά που ήξερε θα έμεναν για πάντα κρυφά...⁴³

Η εκδοχή πάντως, ότι ο Ζαφειράκης εμπλέκεται άμεσα ή έμμεσα στην δολοφονία του Ιπάτρου, ενισχύεται από το ότι έλαβε ευχαριστήριο Φιρμάνι διότι «επρόσφερε δούλευσιν, την οποίαν δεν έκαμεν ουδέ Τούρκος προς το Δοβλέτι»⁴⁴, αφού μάλιστα έστειλε τα έγγραφα που έφερε μαζί του ο δολοφονηθείς στις τουρκικές αρχές.

Τα κίνητρα

Για τα πιθανά κίνητρα της πράξης του Ζαφειράκη κι εδώ οι εκδοχές δεν συγκλίνουν. Στις διάφορες πηγές που αναφέρονται στο γεγονός αλλά και στη μεταγενέστερη έρευνα σημειώνονται ως πιθανότερα αίτια:

α) ο συντηρητισμός μεγάλης μερίδας των κοτζαμπάσηδων, μεταξύ των οποίων και ο Ζαφειράκης, και η επιθυμία διατήρησης των κεκτημένων θέσεων και προνομίων που θα απειλούνταν από ενδεχό-

μενη εξέγερση. Την άποψη αυτή προκρίνουν κυρίως ο Κασομούλης, ο Rouqueville αλλά και ο Α. Γούδας.⁴⁵ Από τους συγχρόνους ιστορικούς την αποδέχεται ο Αποστόλου.⁴⁶

β) η άγνοια του Ζαφειράκη για τους πραγματικούς σκοπούς της Φιλικής Εταιρείας και το μίσος του προς τον Αλή Πασά, σε βοήθεια του οποίου έσπευδε ο Ίπατρος. Την άποψη αυτή πρεσβεύουν ο Φιλήμων⁴⁷ και ο Τρικούπης⁴⁸ και ακολουθώντας αυτούς ο Νικόλαος Φιλιππίδης⁴⁹ και ο Ε. Στουγιαννάκης.⁵⁰

Σύμφωνα πάλι με τον καθηγητή Στέφανο Παπαδόπουλο, η πιο πιθανή εκδοχή είναι η εξής: ο Ζαφειράκης δεν πληροφορήθηκε από τον Ίπατρο όλες τις λεπτομέρειες σχετικά με την δράση της Φιλικής Εταιρείας και την προσεχική επανάσταση, ίσως επειδή και ο ίδιος ο Ίπατρος δεν τον εμπιστευόταν, αλλά πως θα πήγαινε στα Ιωάννινα για να πείσει τους οπλαρχηγούς να υποστηρίξουν τον Αλή Πασά, προκειμένου αυτός να τους βοηθήσει στην επικείμενη ελληνική εξέγερση.

Ο Ζαφειράκης, επειδή ήταν άσπονδος εχθρός του Αλή Πασά, καθώς στο παρελθόν οι δυο τους είχαν συγκρουστεί σφοδρά⁵¹, ήταν καχύποπτος σε μια συμμαχία Ελλήνων και Τεπελενλή, που θα στοχοποιούσε και τον ίδιο. Η άγνοια επομένως και η ανασφάλεια οδήγησαν τον Ζαφειράκη στη δολοφονία του Ίπατρου.⁵²

51. Για την εποχή της σύγκρουσης Αλή Πασά και Ζαφειράκη βλ. τώρα Βολσαμίδης (2013).

52. Παπαδόπουλος (1958-1959) 163-164.

53. Μπάισης (2003) 59 και τραγ.4 στο ψηφιακό δίσκο που συνοδεύει την έκδοση. Τον κ. Μπάιση ευχαριστούμε θερμά που έθεσε υπ' όψιν μας τους στίχους του τραγουδιού και επέτρεψε την δημοσίευσή του. Η

μουσική του τραγουδιού, που είναι η ίδια με το τραγούδι «Στρώσε κόρη τα σεντόνια», έχει μεταγραφεί σε νότες και δημοσιεύεται στο Βολσαμίδης (2004) 93 και Ζάλιος (2009) 207. Το μέτρο του τραγουδιού είναι μάλλον προβληματικό. Οι μονοί πάντως στίχοι είναι δεκατρισύλλαβοι και οι ζυγοί δεκασύλλαβοι. Το τραγούδι θυμίζει κάπως την ναουσαϊκή παραλλαγή «Ένα μικρό καράβι», την οποία πραγματεύεται από ιστορικής άποψης ο Θωμάς Γαβριηλίδης (2007) 128-132.

Η μορφή του Δημητρίου Ύπατρου στη λαϊκή παράδοση

Το πέρασμα του Ιπάτρου από την προεπαναστατική Νάουσα και η τραγική του μοίρα στα περίχωρα της πόλης παρέμειναν στην μνήμη των Ναουσαίων καθ' όλη την διάρκεια του 19ου αι. Το αποδεικνύουν οι αναφορές στο βιβλίο του Στουγιαννάκη αλλά και οι προφορικές μαρτυρίες που διασώζει το χειρόγραφο του Χατζημαλούση, δημοσιευμένο από τον Αποστόλου. Η ανάμνηση του φλογερού Αποστόλου της Φιλικής Εταιρείας αποτυπώθηκε, τέλος, και στο δημοτικό τραγούδι της Νάουσας (του Ιπάτρου), που χορεύεται στο δρώμενο στην διαδρομή προς τον Άγιο Γεώργιο προς τα Αλώνια, και από το οποίο έχουν καταγραφεί οι παρακάτω στίχοι:

*Απ' τη Σιβηρία νέους ήρθιν
στιουν τόπου μας*

*Και κουνεύει μες
τους αρχόντους μας
Ρούχα φράγκικα φουράει
κι έχει χρυσό σταυρό
Θέλει ν' ανταμώσει τον αρχηγό
Έχει μια γραφή στον κιμέρι
π' τους τρανούς
Να την δώσει θέλει
σι Νιαουσιανούς
Και μας φέρνει το χαμπέρι
μες απ' τον Μόσκειν
Που θα κινήσει απ' τον τόπον του
Ομιλάει για το τι καλό
θα φτάσει ιδώ
Έχει και σιμά του πασιά τρανό
Και ζητάει τον Σύνταγμα
να γένει για τον Ραγιά
Από μέσ' απ' το Ντουβλέτι τ' Αγά
(Εκτέλεση: Ρ. Ρίζος 1968,
Κ. Αραμπατζής 1969
και Ν. Καλιδάκης 1972)*

Το τραγούδι κατέγραψε ο Τάκης Μπάισης και παρουσιάζεται με την άδειά του εδώ για πρώτη φορά. Κάποιοι στίχοι έχουν ήδη δημοσιευτεί από τον Μπάιση,

ενώ μια εκδοχή του τραγουδιού ακούγεται στο CD που συνοδεύει την τελευταία έκδοση με τίτλο «Ο κύκλος της ζωής και το δημοτικό τραγούδι της Νάουσας».⁵³

Αν εξαιρέσει κανείς την γεωγραφική αναφορά του πρώτου στίχου, όπου πίσω από την Σιβηρία λανθάνει το σωστό Βεσσαραβία, το τραγούδι είναι πάρα πολύ ακριβές σε σχέση με τα ιστορικά γεγονότα που διηγείται. Επισημαίνονται η διαμονή του Ιπάτρου σε σπίτια επιφανών Ναουσαίων, η εξωτερική του εμφάνιση, οι συναντήσεις του με τους πολιτικούς και στρατιωτικούς άρχοντες της πόλης, το επαναστατικό του μήνυμα.

Το μόνο που δεν λέει το τραγούδι, και γι' αυτό παραμένει βέβαια το πιο κρίσιμο ερώτημα, είναι αυτό: ποιος τελικά δολοφόνησε τον Φιλικό Δημήτριο Ύπατρο; ■

Βιβλιογραφία

1. Αποστόλου, Στέργιος (1994). Πτυχές από την Ιστορία των Παραταξιακών Αντιπαράθεσεων στη Νάουσα (1671-1918). Νάουσα.
2. Αρχοντίδης, Αστέριος (1973). «Ένας Απόστολος της Φιλικής Εταιρείας. Ο Ιωάσαφ Βυζάντιος (1773-1845) και η Προεπαναστατική του Δράση». Μακεδονικά 13: 187-216.
3. Βαλαμίδης, Εμμανουήλ (2004). Οι ρυθμοί των τραγουδιών του δρωμένου Μπούλες της Νάουσας. Νάουσα.
4. Βαλαμίδης, Εμμανουήλ (2013). Η πάλη της Νάουσας με τον Αλή Πασά και οι Ξένες δυνάμεις. Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών: Νάουσα.
5. Γούδας, Αναστάσιος (1872). Βίοι Παράλληλοι των επί της Αναγεννήσεως της Ελλάδος Διαπρεφώντων Ανδρών. τόμος 5ος. Αθήναι: Χ.Ν. Φιλαδελφείας.
6. Ηλιάδης Ιωάννης (2011). «Ο αρχιεπίσκοπος Κυπριανός και η εποχή του». Χρονικό(Κύπρου) 171:4-22.
7. Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΒ' (Η Ελληνική Επανάσταση 1821-1832). Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
8. Κηπίδης, Γεώργιος (1888). Απομνημονεύματα των κατά το 1821 εν τη νήσω Κύπρω τραγικών σκηνών. Αλεξάνδρεια: Η Ομόνοια, Βιτάλης και Μαγουλάκης.
9. Μέξας Βαλέριος (1937). Οι Φιλικοί. Κατάλογος των μελών της Φιλικής Εταιρείας εκ του αρχείου Σέκερη. Αθήναι.
10. Μπάισης, Δημήτρης (1994). «Υπάτρος και Ζαφειράκης. Η ζωή, η συνάντηση και το τέλος των δύο ανδρών». Νιάουσα τεύχος 66: 20-22.
11. Μπάισης, Τάκης (2003). Ο Κύκλος της ζωής και το Δημοτικό Τραγούδι της Νάουσας. Νάουσα: Όμιλος Γενίτσαροι και Μπούλες.
12. Ξάνθος, Εμμανουήλ (1845). Απομνημονεύματα περί της Φιλικής Εταιρείας. Αθήνα: Α. Γκαρβόλας.
13. Παπαδόπουλος, Στέφανος (1958-1959). «Ο Φιλικός Δημήτριος Ύπατρος.

(Συμβολή στην ιστορία της δράσης των αποστόλων της Φιλικής Εταιρείας». Ελληνικά 16: 169-165.

14. Πλατάρης-Τζίμας, Γεώργιος (2004). Κώδικας Διαθηκών Μετσόβου. Μείζονες και ελάσσονες ευεργέτες του Μετσόβου. τ. Β'. Αθήνα Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων.
15. Rouqueville, Francois, (1890) [1824 Παρίσι]. Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης, ήτοι η Αναγέννησις της Ελλάδος. Μτφ. Ε. Ζυγούρας. Επιμ. Α. Γεωργίου, Π. Τζελάτος, Γ. Φέξης. Αθήναι: Τυπογραφείον Σταυριανού.
16. Πρωτοψάλτης, Εμμανουήλ (1964). Η Φιλική Εταιρεία. Αναμνηστικών τεύχος επί 150ετηρίδι. Αθήναι.
17. Σκαφίδας, Βασίλειος (1953). «Ο Δημήτριος Ύπατρος». Ηπειρωτική Εστία 2: 231-233.
18. Στουγιαννάκης, Ευστάθιος (1993) [1924 (Έδεσσα)]. Ιστορία της Πόλεως Ναούσης. Από της ιδρύσεως μέχρι της καταστροφής του 1822 (Κατά ανέκδοτον σχεδίασμα Δ. Πλαταρίδη). (Γ' έκδοση). Θεσσαλονίκη: Πολιτιστική Εταιρεία «Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος».
19. Τρικούνης, Σπυρίδων (1888). Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης. τ.Β'. (Γ' έκδοση). Αθήνα: Παναγιώτης Ασλάνης.
20. Φιλήμων, Ιωάννης (1834). Δοκίμιον Ιστορικών περί της Φιλικής Εταιρείας. Ναύπλιο.
21. Φιλήμων, Ιωάννης (1859). Δοκίμιον Ιστορικών περί της Ελληνικής Επανάστασης τ.Α'. Αθήνα: Π. Σούτσας και Α. Κτένας.
22. Φιλίππιδης, Νικόλαος (1881). Η Επανάστασις και η Καταστροφή της Ναούσης. Ιστορική πραγματεία αναγνωσθείσα εν τω Φιλολογικώ Συλλόγῳ Παρνασσῷ. Αθήνα: Αφοί Βαρβαρίγγου.
23. Φλέσσας, Κωνσταντίνος (1898). Η.Α. Κομνηνός επιμ. Ιστορία του Ιερού Αγώνος κατά τε της Τουρκίας και της Αυστριακής Αυτοκρατορίας.

ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΗ ΣΑΚΑΛΗ

Σωτηρία Οδός

Κατεβαίνω το δρόμο
της καταστροφής μου.
Όμοια όντα με περιβάλλουν
συστηματικά με υπονομεύουν
έτσι νομίζουν θα επιβιώσουν
δεν έχω διάθεση
να τα εμποδίσω
προς το παρόν
μα την κατάλληλη στιγμή
θα τα συντρίψω
δεν ανέχομαι παράσιτα
να με απομυζούν,
τον έρωτα ερωτεύτηκα
τίποτα άλλο δεν με νοιάζει
μέσα στους δρόμους του περπατώ
μέσα στα καπηλειά του πίνω και Ξανα-
πίνω
τίποτα άλλο δεν με νοιάζει
δεν θα καταστραφώ
ο έρωτας στο τέλος θα με σώσει.

.....

Πορεία προς την πλήρωση

Προχωράς το δρόμο
της αυτογνωσίας και του πόνου.
Κάτι χαμράκινα ανθρωπάκια
λιλιπούτεια όντα
προσπαθούν να σε δέσουν
με κλωστές
να σε περιορίσουν
αλλά μάταια.
Χρόνια πυροβάτης
βαδίζεις το δρόμο
της γνώσης και της αρετής.
Λιγοστές οι απολαύσεις
πολλές οι στερήσεις
τα μηράβο και τα ζήτω
σ' αφήνουν αδιάφορο.
ποτέ δεν λάτρεψες
κύμβαλα αλαλάζοντα
η χαρά σου είναι

η φωτιά
που πυρώνει
όλο σου το είναι.

.....

Μια Εποχή Στον Παράδεισο

Νοστάλησα τις μέρες
που είχα ένα δωμάτιο
μ' ένα κρεβάτι
δύο καρέκλες και ένα τραπέζι.

Ήμουν ευτυχής
χωρίς να το ξέρω.

Νοστάλησα τον καιρό
που είχα ένα κορίτσι ζωηρό
σταμάταγε το χρόνο
μ' ανάστανε με τα φιλιά της
κορίτσι αιχμηρό.

Νοστάλησα την εποχή
που δύο μπλουτζιν κρέμονταν στον τοίχο
πέντε βιβλία άνθιζαν στο ράφι
κι η επανάσταση φαινόταν
αναπόφευκτη.

.....

Ευτυχισμένη Ζωή

Σ' ένα σπίτι-φυλακή
εγκιβώτισε τα όνειρά της
μικρή, πολύ μικρή
στην πρώτη νιότη
ήταν του πατέρα η διαταγή
κι αυτός να πάρει ο διάολος
ήταν καλό παιδί
ψηλός και όμορφος
«πάρτον» της είπαν
οι δικοί της

«να νοικοκυρευτείς»
αυτή τους άκουσε
και νοικοκυρεύτηκε
έκανε τρία παιδιά
κι έχει ραντεβού
κάθε δυο μήνες ανελλιπώς
με τον ψυχίατρο
που την παρακολουθεί
που ρυθμίζει την αγωγή της
και τη συμβουλεύει
πως να είναι σωστή
σ' όλους τους ρόλους της
μάννα, σύζυγος, ερωμένη
μα τις νύχτες
έρχονται στον ύπνο της
τα παιδικά της θέλω
και γίνονται εφιάλτες.

.....

Μερόνυχτα

Νύχτες
γεμάτες θλίψη
συναγωνίζονται.
Το φεγγάρι
καθώς χάνεται
πίσω από τα σύννεφα
μας στέλνει
τελευταίο αποχαιρετισμό.
Το κενό της μέρας
η μικρότητά της
ερημώνουν την ψυχή
κι έρχεται η νύχτα
να κάνει το παιχνίδι της
σε γόνιμο έδαφος.
Σε ψάχνω
να σπάσουμε μαζί
τις πέτρες
τις αλυσίδες της σκλαβιάς
μα δεν σε βρίσκω πουθενά.
Νύχτες
γεμάτες θλίψη
συνωστίζονται.

Προσφυγική κατοικία στην οδό Ηρώιδων

ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΟΝΤΙΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ «ΑΚΡΙΤΑΣ»

ΑΔΡΗ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ
ΤΟΥ ΑΘΛΗΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ¹

Η αποτυχία του ελληνικού στρατού στην Μικρασιατική εκστρατεία και η υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάννης (30.1.1923) μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας είχαν ως επακόλουθο τη μαζική άφιξη προσφύγων στην ελληνική επικράτεια.² Η συνθήκη προέβλεπε την αμοιβαία υποχρεωτική αποχώρηση ορθοδόξων χριστιανών από τα τουρκικά εδάφη και μουσουλμάνων από τα ελληνικά εδάφη.³

Γράφει η Θεοδώρα Μαυρίδου,
Καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής
στο Λάμπειο Γυμνάσιο Νάουσας

Σύμφωνα με τον ιστορικό Φωτιάδη, οι χριστιανοί, αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα μέρη που έζησαν δημιουργικά για τρεις χιλιάδες χρόνια και αποδεκατισμένοι να εγκατασταθούν

στην Ελλάδα.⁴ Οι μετακινήσεις των προσφύγων από την Τουρκία προς την Ελλάδα έγιναν κάτω από δραματικές συνθήκες, ενώ ο αριθμός των προσφύγων που έχασαν τη ζωή τους κατά τη

διάρκεια των μετακινήσεων παραμένει άγνωστος.⁵

Στην βιομηχανική Νάουσα της Μακεδονίας, η εγκατάσταση των προσφύγων συνδέεται άμεσα με την επαγγελματική τους αποκατάσταση στα αποδοτικά εργοστάσια υφαντουργίας, νηματοργίας, σχοινοποιίας, εριουργίας, κεραμοποιίας και επεξεργασίας μετάξης. Το 1923 ο πληθυσμός της πόλης έφτανε τους 10.349 κατοίκους. Την ίδια χρονιά απογράφηκαν 580 πρόσφυγες. Το 1928 ο προσφυγικός πληθυσμός αυξήθηκε σημαντικά φτάνοντας στα 1863 άτομα.⁶

Η χρονολογία της άφιξης συνάγεται και από τα μαθητολόγια του Ημιγυμνασίου της πόλης, σύμφωνα με τα οποία τη σχολική περίοδο 1921-22 εμφανίζεται να φοιτά μόλις ένας πρόσφυγας (πρόσφυε) μαθητής από τη Στράντζα, ενώ το 1923-24 φοιτούν για πρώτη φορά, δύο Πόντιοι πρόσφυγες μαθητές από την Αργυρούπολη.⁷ Πρόκειται για τα ορφανά αδέρφια Θεόδωρο και Παρυσάτιδα Ελευθεριάδη. Το ίδιο παρατηρούμε και στις καταστάσεις των μαθητών στα Γαλάκεια. Ενώ οι πρώτοι πρόσφυγες το σχολικό έτος 1922-23 προέρχονται από μέρη της Μ. Ασίας και της Θράκης, από το 1923 και κυρίως από το 1924 εμφανίζονται οι Πόντιοι. Οι περισσότεροι από την Αργυρούπολη.⁸

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Λαππείου Γυμνασίου, προκύπτει ότι, στο τέλος της δεκαετίας 1920-30 το ποσοστό φοίτησης των προσφύγων μαθητών πλησίαζε το 30% του συνολικού αριθμού ενώ το ποσοστό φοίτησης

των Ποντίων ήταν 17%. Γενικότερα, οι περισσότεροι Πόντιοι πρόσφυγες της Νάουσας προερχόταν από την ευρύτερη περιοχή της ορεινής Αργυρούπολης (Κιουμους Χανέ) και κατά δεύτερο λόγο από την Τραπεζούντα, την Κρώμνη, την Λιβερά, την Ίμερα κ.ά.⁹

Αρχικά, οι πρόσφυγες στεγάστηκαν σε επιταγμένα σχολεία και προσωρινούς καταυλισμούς ενώ από το 1925 σταδιακά οικοδομήθηκαν προσφυγικά σπίτια ενιαίου τύπου στο βόρειο τμήμα της πόλης. Σύμφωνα με ομολογίες και δημοσιεύματα στον τύπο της εποχής, διαπιστώνεται ότι η κοινωνική αφομοίωση των προσφύγων από τους γηγενείς δεν ήταν εύκολη, έτσι, το επίθετο «πρόσφυγας» είχε αρνητική και υποτιμητική σημασία. Την αντίθεση τους εμβάθυνε και ο ιδιαίτερος χώρος εγκατάστασής τους, που αποκαλούνταν «συνοικισμός» και κάτω από τις συνθήκες αυτές ενισχύθηκε η ανάγκη για την διατήρηση της ιδιαίτερης ταυτότητάς τους ιδρύοντας σωματεία, συλλόγους και ενώσεις.

Οι βασικοί σκοποί ίδρυσης των σωματείων τους, όπως παρουσιάζονται στα ιδρυτικά καταστατικά, ήταν κοι-

...οι βασικοί σκοποί ίδρυσης των σωματείων των προσφύγων στη Νάουσα, όπως παρουσιάζονται στα ιδρυτικά καταστατικά, ήταν κοινωνικοί, πολιτικοί και αθλητικοί...

νωνικοί, πολιτιστικοί και αθλητικοί. Απέβλεπαν κυρίως στην αλληλοβοήθεια μεταξύ των μελών, την προστασία των συμφερόντων τους, στην διάσωση και διατήρηση της παράδοσης, στην πνευματική, σωματική και ηθική καλλιέργεια. Από το 1924 μέχρι το 1928 ιδρύθηκαν κατά σειρά στην πόλη μας τα προσφυγικά σωματεία: «Η Ένωσις», ο Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος της Αργυρούπολης «ο Κυριακίδης»¹⁰, Παμπροσφυγικός Σύλλογος «Η Αποκατάστασις», ο Κεντρικός Σύνδεσμος Προσφύγων Ναούσης και Περιφέρειας «Ένωσις» και ο Γυμναστικός Σύλλογος Ποντίων Ναούσης «Ακρίτας»¹¹.

Ο πρώτος σύλλογος της Νάουσας με αθλητικό προσανατολισμό και ονομασία ιδρύθηκε από Πόντιους πρόσφυγες υψηλού μορφωτικού και κοινωνικού επιπέδου με την επωνυμία: «Γυμναστικός Σύλλογος Ποντίων Ναούσης Ακρίτας» και με αριθμό εγκρίσεως από το οικείο πρωτοδικείο 129/23-5-1928.¹² Το ιστορικό της ιδρύσεως ξεκινά από το «Πρακτικόν Γενικής Συνελεύσεως»¹³ των Ποντίων κατοίκων Ναούσης πρώτης γενιάς, στις 12 Ιουνίου 1927. Πρόεδρος της ιδρυτικής συνελεύσεως εξέλεξε ο Νικόλαος Μουμτζίδης, πρώην δήμαρχος της Αργυρούπολης και έμπορος. Αρχικά, «Ανεγνώσθη το πρακτικόν της προκαταρκτικής συνεδριάσεως των ιδρυτών του Συλλόγου εγκριθείσης της επωνυμίας «Ακρίτας» και κατόπιν, η «γενική συνέλευσις προέβει εις εκλογήν οκταμελούς Διοικητικού Συμβουλίου». Μέλη του πρώτου Δ.Σ. εκλέχθηκαν οι: Πρόεδρος:

1. Η καταγραφή της ιστορικής διαδρομής του Γυμναστικού Συλλόγου Ποντίων Ναούσης «Ακρίτας» και η συμβολή του στην αθλητική και κοινωνική ζωή της Νάουσας αποτέλεσε για μένα πολύμηνο αντικείμενο έρευνας και πρόκειται να εκδοθεί ως ένα πολυσέλιδο αυτοτελές συγγραφικό έργο. Μέρος της παρούσας έρευνας παρουσιάστηκε στο 17ο Διεθνές Συνέδριο Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού στη Θεσσαλονίκη τον Απρίλιο 2014 και δημοσιεύτηκε στο επιστημονικό περιοδικό «Φυσική Αγωγή & Αθλητισμός» της Ε.Γ.Β.Ε. (τόμος 34, τεύχος 1). Ακόμη, στην Επιστημονική Διημερίδα της Ε.Μ.Π.Η., με τίτλο «Μιλάμε για την Νάουσα του 20ου αιώνα» που έγινε στην

Νάουσα τον Μάιο 2014.

2. Brown (1927), Hirschon (2008) & Jensen (1979).

3. Κολιόπουλος & Μιχαηλίδης (2009) 30.

4. Φωτιάδης (2008) 17 & Streuber (1855).

5. Κολιόπουλος & Μιχαηλίδης (2009) 39.

6. Φωτιάδης & Μιχαηλίδης (1999) 192 και Μακεδονία (1928) 5.

7. Αρχείο Λαππείου Γυμνασίου Γενικός Έλεγχος Αποτελέσματος Ενιαυσίων Εξετάσεων Σχ. Έτος 1921-22, 1922-23.

Ακρίτας 1932-33. Διακρίνονται: Ιωσηφίδης Ιωσήφ (διοίκηση), Αηδονόπουλος Γεώργιος, Ιωσηφίδης Χαράλαμπος, Τρυφανίδης Θεόδωρος, Παπαδόπουλος Σάββας, Κελεμουρίδης Περικλής (αρχείο Ηλ. Παπαδόπουλου)

Αντώνιος Τερζόπουλος Αντιπρόεδρος: Νικόλαος Μουμτζίδης Ταμίας: Ανδρέας Θωμαΐδης Γραμματέας: Θεόδωρος Φυτιάνος Έφορος Γυμναστηρίου: Αγαθάγγελος Φωστηρόπουλος Σύμβουλοι: Αδάμ Αμοιρίδης, Στυλιανός Αποστολίδης, Παλαμάς Ιωάννης Επιλαχόντες: Παπαδόπουλος Αριστ., Τερζόπουλος Σταύρος, Φωστηρόπουλος Κων.¹⁴ και Αποστολίδης Αλ.

Ιδρυτικά μέλη, υπήρξαν πολλοί Πόντιοι του «συνοικισμού» που υποστήριζαν την ιδέα για δημιουργία ενός πυρήνα αθλητισμού και πολιτισμού για τα παιδιά τους. Στο πρώτο κεφάλαιο του καταστατικού διαβάζουμε: «Ιδρύεται εν Ναούση Γυμναστικός Σύλλογος Ποντίων Ναούσης...του οποίου σκοπός είναι η σωματική και ηθική αγωγή των μελών αυτού». Προτείνονται ακόμη οι τρόποι επίτευξης του παραπάνω σκοπού που είναι η ίδρυση και η συντήρηση Γυμναστηρίου και χώρων άθλησης, η συγκρό-

τηση διαφόρων ομάδων, η διοργάνωση διαλέξεων, διδασκαλιών και η «διά παντός άλλου μέσου προσφοράς διά την σωματική, ηθική και πνευματική ανάπτυξιν των μελών του Συλλόγου».

Στο δεύτερο κεφάλαιο «περί των μελών του Συλλόγου» γίνεται γνωστή η βασική προϋπόθεση εγγραφής, με βάση την καταγωγή τους «Μέλη του Συλλόγου δύνανται να είναι οι πάντες οι εν Ναούση και περιφέρειά διαμένοντες Πόντιοι...» άνω των δεκαοκτώ ετών. Η ετήσια συνδρομή ορίστηκε στις πενήντα δραχμές και η διάρκεια της θητείας του ΔΣ ήταν μονοετής. Οι πόροι του σωματείου προερχόταν από τις τακτικές συνδρομές των μελών, τα έσοδα από την διοργάνωση αγώνων, εορτών, λαχείων, θεατρικών παραστάσεων, τις έκτακτες συνδρομές, τις διάφορες δωρεές, τα κληροδοτήματα και διάφορες επιχορηγήσεις. Σχετικά με τη σφραγίδα του συλλόγου το ιδρυτικό κατα-

στατικό αναφέρει: «Ο Σύλλογος έχει σφραγίδα φέρουσιν εν μεν τω μέσω απεικόνισιν Ακρίτου, πέριξ τας λέξεις Ακρίτας, το έτος ιδρύσεως 1927, γύρωθι δε τας λέξεις Γυμναστικός Σύλλογος Ποντίων, Νάουσα Μακεδονίας...».

Ο φρουρός των βυζαντινών συνόρων που συνδέεται με τον ποντιακό ελληνισμό και τους αγώνες του ενέπνευσε τους πρόσφυγες του Ευξείνου Πόντου στην επιλογή του ονόματος. Ο τοπικός τύπος, σε μονόστηλη καταχώρηση, σχολίασε θετικά την αναγγελία ίδρύσεως του συλλόγου βάζοντας τον εύστοχο τίτλο «ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ»¹⁵. «Πολύ αθόρυβα ιδρύθη προ μηνών και ήρχισε την δράσιν του ο Γυμναστικός Σύλλογος των εκ Πόντου καταγομένων συμπολιτών μας «Ακρίτας». Οι Πόντιοι έδωκαν εις τον Γυμναστικόν των Σύλλογον το ηρωϊκόν όνομα «Ακρίτας» που ενθυμίζει τους έκπαλαι εθνικούς αγώνας των κατά των εχθρών της φυλής

8. Μπιλιούρης (2014) 33 και 98.

9. Φωτιάδης & Μιχαηλίδης (1999) 193.

10. Ιωσηφίδης (1987) 143 και Βαλαμίδης (2009) 304.

11. Περισοράτη (1999) 258 και Μπέτσα (2011) 22.

12. Έγγραφο του Πρωτοδικείου Βέροιας Αρ.129/23-05-1928

Μέλη της ακριτικής οικογένειας στο γήπεδο ποδοσφαίρου μετά τον εμφύλιο πόλεμο. Εικονίζονται: Ιωσηφίδης, Κυριακίδης, Μενεψιάδης, Λαζαρίδης, Κεραμίδης, Πετρίδης, Δημητριάδης, Μικρόπουλος, Σερδαρίδης, Παπαδόπουλος, Παναγιωτίδης, Ασιατίδης. (αρχείο Εμμ. Πετρίδη)

εις τα ανατολικά άκρα των εθνικών μας χωρών. Υπέρ τα τεσσαράκοντα γυμναζόμενα μέλη και πολλά αρωγά ενεγράφησαν εις τον άνω Σύλλογον. [...] Εις τον νεαρόν Ακρίταν ευχόμεθα να ανδρωθή και να προσδέψη επ' αγαθώ των μελών του και της κοινωνίας».

Ο προβληματισμός των μελών του συλλόγου σχετικά με την τροποποίηση παλαιών και την προσθήκη νέων κεφαλαίων στο καταστατικό όπως η ονομασία, ο αριθμός των μελών του Δ.Σ. και άλλων τροποποιήσεων, προέκυψε σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα. Έτσι, μέσα στα επόμενα χρόνια στη Γενική Συνέλευση του 1935 αποφασίστηκε η μετονομασία του σωματείου σε «Φιλοπρόοδο Σύλλογο Προσφύγων Ακρίτας» ενώ στη Γενική Συνέλευση του 1936 επικράτησε ο γενικότερος τίτλος: «Φιλοπρόοδος Σύλλογος Ναούσης Ακρίτας». Ο σκοπός του νέου καταστατικού και οι προθέσεις του Δι-

οικητικού Συμβουλίου ήταν «η ηθική, σωματική, πνευματική και φιλανθρωπική ανάπτυξη των μελών αυτού». Μέλη, δύνανται να είναι πλέον «άπαντες οι εν Ναούση και περιφέρειά διαμένοντες γηγενείς ή πρόσφυγες... οι καταβάλλοντες ετησίως δραχμές εξήκοντα». Τα επίσημα χρώματα του συλλόγου, ήταν το μαύρο και το κίτρινο, τόσο στις αμφιέσεις και τα λάβαρα όσο και «δια της διάφορας στολιστικής περιπτώσεις». Η επιρροή των χρωμάτων της βυζαντινής αυτοκρατορίας επηρέαζε θετικά τον ψυχισμό των προσφύγων, ένοιωθαν υπεροχή αλλά και δυναμισμό από το βάρος της ιδέας που εκπροσωπούσαν.

Οι Πρόεδροι του Ακρίτα

Πρώτος Πρόεδρος του Ακρίτα εξελέγη ο **Αντώνιος Τερζόπουλος**¹⁶. Γεννήθηκε στο χωριό Μουρκάντων των Σουρμένων λίγο πριν τελειώσει ο προηγούμενος (19ος) αιώνας. Με

την ανταλλαγή των πληθυσμών ήρθε στην Ελλάδα και εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη. Μαζί με τον Θεοφύλακτο Θεοφυλάκτου ίδρυσε την «Εύξεινο Λέσχη Θεσσαλονίκης». Κατόπιν, μαζί με τον αδελφό του Σταύρο, εγκαταστάθηκε στην Νάουσα, όπου δούλεψαν στα εργοστάσια Λαναρά και στην Ηλεκτρική Εταιρεία Ναούσης ως λογιστές. Στη διάρκεια της κατοχής εργαζόταν υπάλληλος στο Υπουργείο Εμπορίου στην Αθήνα. Το 1946 ίδρυσε την Αδελφότητα Ποντίων και διετέλεσε πρόεδρος της επί σειρά ετών. Ήταν επίσης πρόεδρος του Καλλιτεχνικού Οργανισμού και αντιπρόεδρος στην Παμποντιακή Ένωση και την Επιτροπή Ποντιακών Μελετών.

Ο **Θεόδωρος Παγκαλίδης** διετέλεσε πρόεδρος του Ακρίτα το 1936. Γεννήθηκε στο χωριό Λιβερά επαρχίας Τραπεζούντας και εγκαταστάθηκε στον προσφυγικό συνοικισμό με την

13. Αποστόλου(2004) 5 και τα ιδρυτικά έγγραφα που βρίσκονται στα ΓΑΚ Ημαθίας, Βέροια.

14. Για την δράση του Φωστηρόπουλου γενικότερα βλ. Μαυρίδου (2014) 36 και Μάλλιος Μαυρίδου Χατζηστυλίας (2014) 20 Μαυρίδου (2013) υπό έκδοση στα πρακτικά της Ε.Μ.Ι.Π.Η, Ψαθός (1994) 394 και Φωστηρόπουλος (2012).

15. Εφημερίδα «Νάουσα» στις 11 Μαρτίου 1928 σελ.3

16. Επιτροπή Ποντιακών Μελετών <http://www.epm.gr/epm.htm>

Ο θίασος της παράστασης «Ταρτούφος» το 1954. Εικονίζονται: Μιμιλίδης Ηλίας, Δημητριάδου Σούλα, Παραστατίδης Παύλος, Ταρασιδίου Μαρίκα, Αηδονόπουλος Χαράλαμπος, Παπαδοπούλου Ευαγγελία, Ματσακίδης Κων/νος, Ιωσηφίδης Ενάγγελος, Καραφουλίδου Σωτηρία, Σαϊνίδης Χαράλαμπος, Κεραμίδης Παναγιώτης και Κουταλακίδου Ωραιόζιλη. Σκηνοθέτης: Χρυσόστομος Σαββατόπουλος (αρχείο Ευάγ. Ιωσηφίδη)

οικογένειά του. Είναι πατέρας της Σοφίας και του αείμνηστου **Νικόλαου Παγκαλίδη**, ενός εκ των ιδρυτών του Συλλόγου Ζαφειράκης.

Ο **Χαρίλαος Παπαδόπουλος** ήταν Πρόεδρος του Ακρίτα τον Απρίλιο 1939. Καταγόταν από την Οδησσό και ασκούσε το επάγγελμα του Οδοντοτεχνίτη. Ο **Σωκράτης Θωμάδης** γεννήθηκε στην Ίμερα του Πόντου στη συνοικία Θωμάτων. Στον Ακρίτα ήταν Πρόεδρος τον Αύγουστο 1939. Ο **Μιχάλης Μουρτζίδης** καταγόταν από την Αργυρούπολη. Διετέλεσε Πρόεδρος το 1945 με δωδεκαμελές συμβούλιο. Τέλος, ο **Χαράλαμπος Χρυσόχου** ή (Κάκος) εκλέχθηκε πρόεδρος του Ακρίτα από το 1950 έως το 1956. Ορίσθηκε δήμαρχος Νάουσας από το 1967-1972 και διετέλεσε Πρόεδρος της Ευξείνου λέσχης Ναούσης επί σειρά ετών. Επί των ημερών του επιτεύχθηκε η συνένωση των αθλητικών

σωματείων και η σύσταση του νέου με τον τίτλο «**Πανναουσαϊκός**».

Αγωνιστική δραστηριότητα

Η πρώτη αγωνιστική παρουσία του νεοσύστατου «Ακρίτα» πραγματοποιήθηκε τον Απρίλιο του 1928 στους **Α' Πανναουσαϊκούς Αγώνες Κλασσικού Αθλητισμού**¹⁷. Ο τοπικός τύπος σχολίασε θετικά την διοργάνωση των αγώνων με λεπτομερή αναφορά στο πρόγραμμα της τελετής έναρξης και λήξης, στα αγωνίσματα, στις επιδόσεις των αθλητών, αλλά και τη συμβολή των μελών της ελλανοδίκου επιτροπής.

Κατά την «*Εφημερίδα του Λαού Ναούσης*» στους αγώνες έλαβαν μέρος «*άνω των τριάντα αθλητών αμφοτέρων συλλόγων εν τω γυμναστηρίω της «Αθηνάς» σε αγωνίσματα ρίψεων, δρόμων και στα άλματα*». Κατά την άποψή μου, με την έναρξη των Α' Πανναουσαϊκών Αγώνων Κλασσικού Αθλητισμού το 1928, δό-

θηκε παράλληλα και η εκκίνηση του σωματειακού κλασσικού αθλητισμού στην πόλη μας. Ο Φωστηρόπουλος, υπήρξε ο συνδεδειγμένος κρίκος μεταξύ των δύο σωματείων, της «Αθηνάς» και του «Ακρίτα», καθώς οι γηγενείς μαθητές του ανταγωνίστηκαν με τους πρόσφυγες του συνοικισμού.

Στους Β' Πανναουσαϊκούς Αγώνες¹⁸ της 4ης Αυγούστου 1939 η ομάδα του Ακρίτα «*εδήλθε η πολυνίκης των αγώνων*», μαθαίνουμε από σχετικό πρακτικό, «*ως κερδισάντων επί δέκα αγωνισμάτων τα εννέα και βραβευθέντων των αθλητών δια χρυσών και επιχρυσών μεταλλίων, μετά των σχετικών διπλωμάτων, εις δε την ομάδα εδόθη το κύπελλον ως πολυνίκην*». Με την φανέλα του Ακρίτα αγωνίστηκαν μετέπειτα πολλοί νέοι της πόλης μας. Αρκετοί μάλιστα διακρίθηκαν για τις επιδόσεις τους ακόμη και σε μεγαλύτερες διοργανώσεις της περιφέρειας.

17. Εφημερίς του Λαού Ναούσης, 29 Απριλίου 1928

18. Πρακτικόν 2ης συνεδρίασης στις 22 Αυγούστου 1939

19. Εφημερίς του Λαού Ναούσης στις 21-4- 1929

20. Η πληροφορία αναγράφεται στο πίσω μέρος παλιάς φωτογραφίας από το αρχείο του Γεωργίου Σακελλαρίδη.

21. Εφημερίδα Πρόδοος, 1931

Η προσφυγική κατοικία της Δέσποινας και του Χρυσόστομου Δημόπουλου από την Λιβερά, επαρχία Τραπεζούντας, στον συνοικισμό Νάουσας, 1995. (αρχείο Θεοδ. Μανρίδου)

Ως πρώτη ποδοσφαιρική αναμέτρηση καταγράψαμε τον αγώνα μεταξύ του «Ακρίτα» και της ομάδας «Αθηνά», στο Κιόσκι το 1929¹⁹. Αργότερα, το 1931 συναντήθηκε με την ανεπίσημη τότε, ομάδα του «Ολυμπιακού Νάουσας»²⁰ κερδίζοντάς την με σκορ 2-1 και την ομάδα «Τράιαν» Βεροίας. Λόγω του ενδιαφέροντος μάλιστα, του αγώνος με την ομάδα «Τράιαν», «*άνω των δύο χιλιάδων θεατών παρακολούθησαν τον αγώνα*». Στας 5.15 μετά σφύριγμα του διαιτητού κατέρχονται στο γήπεδο αι ομάδες υπό τα παρατεταμένα χειροκροτήματα. Κατόπιν των σχετικών φιλοφρονήσεων άρχεται, ο αγών. Το παιχνίδι ζωηρόν εξαμφοτέρων των μερών και με ωραίες φάσεις που προκαλεί αδιάπτωτον το ενδιαφέρον των φιλάθλων... σχολιάζει ο τοπικός τύπος²¹. Από τα στοιχεία που διαθέτουμε, συμπεραίνεται ότι, κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου, η αγωνιστική διαδρο-

μή και οι επιδόσεις της ποδοσφαιρικής ομάδας του «Ακρίτα» δεν ήταν τόσο αξιόλογες όπως αυτές της ομάδας του στίβου, αφού ο αριθμός των τερμάτων που δέχτηκε συνολικά ήταν κατά πολύ μεγαλύτερος από όσα επέτυχε. Αντίθετα, διακρίνουμε την συνοχή, τη δυναμική της ομάδας στα πρώτα στάδια της εξέλιξής της, αλλά και τη συσπείρωση των οπαδών της στην εμπύκωση των παικτών.

Την δεκαετία 1940-1950 αδράνησε κάθε αθλητική δραστηριότητα λόγω της γερμανικής κατοχής και της ανώμαλης πολιτικής κατάστασης που ακολούθησε. Επαναδραστηριοποιήθηκε το 1950 με πολύ ικανό αθλητικό δυναμικό, καλύτερα αποτελέσματα και περισσότερο δυναμισμό. Από προφορικές μαρτυρίες μαθαίνουμε ότι, ο γεωπόνος *Παναγιώτης Αποστολίδης* εκτελούσε εθελοντικά χρέη προπονητή το 1946 ενώ η πρόσληψη επαγγελματία προ-

πονητή έγινε τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1950.

Αρχικά προσλήφθηκε ο *Πρόδρομος Αδαμτζιζογλου*, παίκτης Αθηναϊκής ομάδας, ενώ το 1952 αποφασίστηκε η πρόσληψη του προπονητή Ζώγα. Η αναγκαιότητα όμως, για βελτίωση της τεχνικής κατάρτισης των ποδοσφαιριστών σε συνδυασμό με την καλύτερη οικονομική κατάσταση του ταμείου λίγο αργότερα, ώθησε τον Πρόεδρο Χαρ. Χρυσόχου στην πρόσληψη του άριστου τεχνικού *Κλεάνθη Βικελίδη*. Θα λέγαμε ότι ήταν «ο καλύτερος όλων» για την εποχή ως κορυφαίος παίκτης του Άρη Θεσσαλονίκης την προπολεμική περίοδο και ένας από τους μεγαλύτερους που ανέδειξε το ελληνικό ποδόσφαιρο.

Το άθλημα της καλαθοσφαίρισης (μπάσκετ) καλλιεργήθηκε στον Ακρίτα από το 1952. Την τετραετία 1952-1956 η καλαθοσφαιρική ομάδα του συλλόγου οργανώθηκε, αναδείχθηκε και συμμε-

22. Πρακτικόν 3ης συνεδρίασης στις 10 Σεπτεμβρίου 1939

23. Εφημερίδα Φωνή Ναούσης 27 Ιουνίου 1954

24. Πρακτικόν 10ης συνεδρίασης 28-05-1953

25. Βολταδώρας (1996) 9

26. Εφημερίδα Φωνή Ναούσης 12 Φεβρουαρίου 1956

τείχε σε διάφορα τουρνουά ή φιλικά παιχνίδια μεταξύ άλλων τοπικών και γειτονικών σωματείων. Ιδιαίτερα διακρίθηκε η ομάδα της πετοσφαίρισης (βόλει). Ήδη από το 1939 παίκτες του Ακρίτα είχαν συμμετάσχει «σε αγώνες βόλλευ-μπωλ»²². Στους αγώνες του τοπικού πρωταθλήματος τον Ιούνιο του 1954 ο Ακρίτας επιβλήθηκε στην ομάδα του Γυμναστηρίου και απέδειξε την υπεροχή του στη διοργάνωση²³.

Θεατρικές παραστάσεις

Οι θεατρικές παραστάσεις ήταν κάτι το συνηθισμένο για την πόλη της Νάουσας στις δεκαετίες του 1930, 1940 και 1950. Ο ερασιτεχνικός θίασος του «Ακρίτα» ως ένας φορέας πολιτισμού της Νάουσας, παρήγαγε κατά καιρούς αξιόλογες θεατρικές παραστάσεις.

Σε χρονολογική σειρά, η πρώτη θεατρική παράσταση του «Ακρίτα» ανέβηκε στην μεταπολεμική Νάουσα (Μάρτιος 1946) με ένα έργο του Νορβηγού Ερρίκου Ίψεν, «Ο εχθρός του λαού». Στις 30 Μαΐου 1953 ανέβηκε το δράμα του Δημήτρη Μπόγρη που θίγει τα θέματα της ελληνικής υπαίθρου, του ανεκπλήρωτου έρωτα, αλλά και της μοίρας που παίζει άσχημα παιχνίδια στους ανθρώπους, «Τα αρραβωνιάσματα»²⁴.

Σκηνοθέτης ήταν ο Χρυσόστομος Σαββατόπουλος, πρωταγωνιστής ο Ηλίας Κεραμίδης. Η παράσταση δόθηκε στο κινηματοθέατρο «Ομόνοια» με τιμή εισιτηρίου «δια μεν την Α΄ θέσιν 5000 δραχμιάς δε την Β΄ θέσιν 2000 δραχμιάς». Η κωμωδία του Γάλλου συγγραφέα Μολιέρου «Ο Ταρτούφος» παίχτηκε το 1954 στην αίθουσα της «Ομόνοιας»²⁵ με πρωταγωνιστή τον Ηλία Μιμιλίδη. Το 1956 ανέβηκε η κωμωδία-μπαλέτο του Μολιέρου «Ο αρχοντοχωριάτης» με πρωταγωνιστή τον Ιωάννη Ματσακίδη. Το κοινωνικό δράμα του Ορέστη Λάσκου «Η άγνωστος» ανέβηκε το 1959-60 με πρωταγωνίστρια την Ευμορφίλη Παπαχρυσόστομиду.

Το αντιρατσιστικό έργο «Βαθιές είναι οι ρίζες», παίχτηκε το 1962 στην αίθουσα του κινηματογράφου «Αγγέλικά» με πρωταγωνιστή τον Παύλο Παραστατίδη. Η προσφορά του ερασιτέχνη σκηνοθέτη Χρυσόστομου Σαββατόπουλου στο θεατρικό τμήμα του Ακρίτα ήταν ανεκτίμητη. Υπηρεტσε τον πολιτισμό πολλά χρόνια κι απέσπασε τις καλύτερες κριτικές ακόμη κι από μεγάλες εφημερίδες των Αθηνών.

Εκδρομές και χοροί

Οι εκδρομές του συλλόγου, στον Άγιο Νικόλαο και τα εξωκλήσια της περιοχής, ήταν πάγια δραστηριότητα του συλλόγου και απέβλεπαν κυρίως στην ψυχαγωγία, την συσπείρωση και την ισχυροποίηση των σχέσεων μεταξύ των μελών. Η εκδρομή του 1950 λει-

...οι χοροί γινόνταν κυρίως τα Χριστούγεννα και την Αποκριά και εξυπηρετούσαν το βασικό κοινωνικό ιδρυτικό σκοπό που ήταν «η ηθική ανάπτυξης των μελών...»

τούργησε στην μνήμη των προσφύγων ως ορόσημο στην επαφή με τον τόπο καταγωγής τους, καθώς ήταν η πρώτη οργανωμένη συνάντηση της Ευξείνου Λέσχης Θεσσαλονίκης και Ναούσης.

Συνδυάστηκε ακόμη με την λειτουργία της Κυριακής και ολοκληρώθηκε με παραδοσιακό υπαίθριο γλέντι. «Να κοινοποιηθεί όπως ο Σύλλογος Ακρίτας έχει εκδρομήν εις τον Άγιον Νικόλαον και όσοι εκ των μελών θέλουν να συμμετάσχουν. Ώρα συγκεντρώσεως 6η πρωινή και ώρα αναχωρήσεως 7η πρωινή. Επίσης απεφασίσθη όπως ανατεθεί την περισυλλογή την κουβερτών εις τον κ. Ιωσηφίδην δια τα όργανα εις

κ. Αηδονόπουλον, εις τον κ. Μουμτζίδη δια διάφορα ψώνια και δια την προσφώνησιν εις τα μέλη της Λέσχης ο Πρόεδρος Χρυσόχοου. Επίσης απεφασίσθη όπως ενοικιασθή ένα αυτοκίνητον προς μεταφοράν του ιερέως και των αποσκευών». Η εκδρομή είχε «πλήρη επιτυχία από απόψεως ψυχαγωγίας μολοντί συμμετείχαν εις αυτήν σχετικώς ολίγα πρόσωπα περί τα 80».

Οι χοροί του συλλόγου γινόνταν κυρίως την περίοδο της Αποκριάς και των Χριστουγέννων. Εξυπηρετούσαν το βασικό κοινωνικό ιδρυτικό σκοπό που ήταν «η ηθική ανάπτυξης των μελών...» και αποτελούσαν μία από τις βασικές εκδηλώσεις του συλλόγου. Σε ειδική συνεδρίαση ρύθμιζαν διάφορα θέματα όπως η έγκαιρη εξασφάλιση άδειας παράτασης του νυχτερινού ωραρίου «από την εθνοφυλακήν», η αποστολή προσκλήσεων «εις τας Δημοτικές και λοιπές αρχάς της πόλεως μας», το πρόγραμμα, την τιμή του εισιτηρίου και προχωρούσαν στον καταμερισμό εργασιών. «Μετά την λήξιν της άδειας διανυκτερεύσεως, πρέπει αμέσως να τοιχοκολληθούν ρεκλάμες του χορού εις διάφορα οφθαλμοφανή σημεία της αγοράς...» διαβάζουμε στο πρακτικό συνεδριών. Οι πρωτότυπες ιδέες προσέδιδαν μεγαλύτερο ενδιαφέρον στο κοινό, όπως αυτή που προτάθηκε για το μασκέ πάρτι «...όπως ο Σύλλογος εκλέξη τα δύο καλύτερα καρναβάλια εντός του χορού και όπως δωριθεί εις αυτά ένα αντικείμενον...».

Ανάλογα, σε Χριστουγεννιάτικο χορό προτάθηκε «να στολισθεί η αίθουσα με συνθήματα και με χρώματα του Συλλόγου». Παρατηρούμε ακόμη, την παράληλη εμφάνιση τοπικής μουσικής και χορών με παραδοσιακούς ποντιακούς και πανελλήνιους χορούς «τους εκλεκτούς προσκεκλημένους ημυχάριστησε δι' ολίγων ο Πρόεδρος του Συλλόγου Χαρ. Χρυσόχοου ο οποίος ευθύς αμέσως άνοιξε το χορό με Καλαματιανό

και επακολούθησε η Μακρυνίτσα με τη δίδα Δ. Δεινοπούλου».

Κατακλείδα

Μετά τα παραπάνω, γίνεται σαφές ότι η πρωτοβουλία ίδρυσης του συλλόγου «Ακρίτας» ανήκει σε ισχυρές προσωπικότητες Ποντίων που επιθυμούσαν την ύπαρξη ενός μηχανισμού που θα συντελούσε στην υπέρβαση της κρίσης που βίωναν. Η μετονομασία του με τον γενικότερο τίτλο Φιλοπρόδοος Σύλλογος Ναούσης «Ακρίτας» υποδηλώνει ότι ως το 1937 είχε επιτευχθεί σε μεγάλο βαθμό η αφομοίωση τους στην συνείδηση της νέας πατρίδας. Παράλληλα έδωσε την ευκαιρία να προσχωρήσουν στο σωματείο γηγενείς και πρόσφυγες μη ποντιακής καταγωγής. Η συμβολή του, στην κοινωνικοποίηση των προσφύγων και την ενσωμάτωση τους στην νέα πατρίδα είναι αναμφι-

σβήτητα, παράλληλα ενίσχυσε την μειωμένη αυτοεκτίμηση που είχε τρωθεί λόγω του βίαιου ξεριζωμού από την εστία τους. Απέβλεπε κυρίως στη σωματική και ηθική καλλιέργεια των μελών του και λειτούργησε ως σύμβολο της ιστορικής μνήμης και φορέας δράσεων αθλητικών, αναψυχής, αλληλοβοήθειας κα. Ακόμη, παρήγαγε πολιτιστικό έργο και θεατρική παιδεία ως εμψυχωτής των προσφύγων από αναστολές και δισταγμούς.

Η επιλογή του ονόματος και των χρωμάτων λειτούργησαν ως σύμβολα των χαμένων εστίων και ως μια συνέχεια στη νέα πατρίδα. Η συνέχεια αυτή, ενισχύθηκε από την ονομασία δρόμων του συνοικισμού με βάση τους τόπους που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν ή ονόματα ιστορικών προσωπικοτήτων (οδός Αργυρουπόλεως, Νικομηδείας, Σμύρνης, Γερβασίου κ.ά.). Οι τοπικές αρχές αλλά και η κοινωνία της Νάουσας

αντιμετώπιζαν τον «Ακρίτα» ως επίσημο συλλογικό όργανο, ώστε σταδιακά δημιουργήθηκε το κατάλληλο κλίμα για την ενοποίηση των αθλητικών σωματείων και την πλήρη ένταξη των αθλητών και στελεχών του, στην προκειμένη περίπτωση, στην αθλητική κοινωνία.

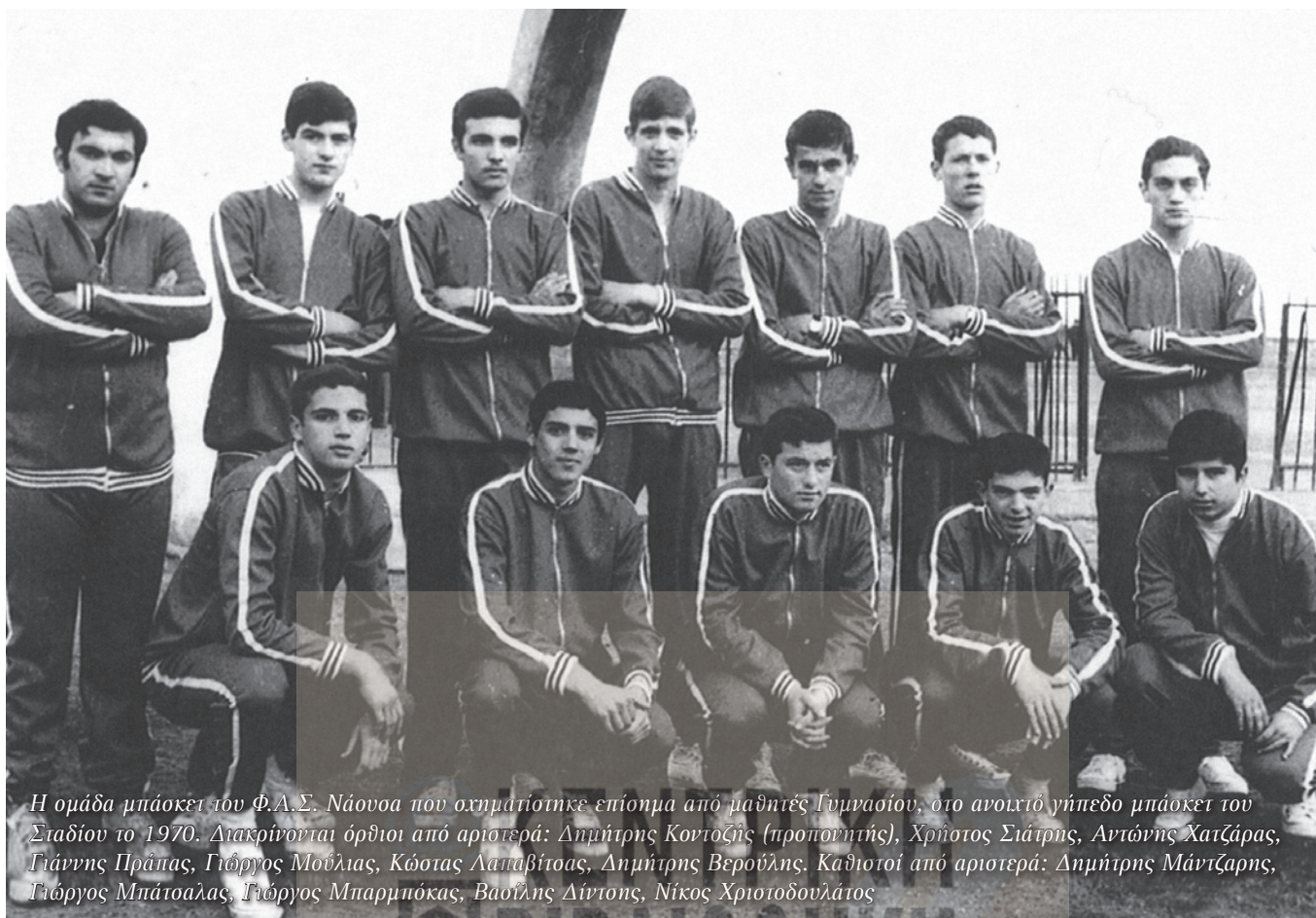
Η σύσταση του νέου ποδοσφαιρικού σωματείου με τον δυναμικό τίτλο «Παναουσαϊκός» το 1956 ολοκληρώνει την πορεία του αθλητικού τμήματος, αλλά δεν σημαίνει και τη λήξη του συλλόγου, αφού το καλλιτεχνικό τμήμα συνεχίζει τις θεατρικές παραστάσεις μέχρι το 1962 και έκτοτε προσχωρεί στο θεατρικό τμήμα της Ευξείνου Λέσχης Ναούσης «Ο Κυριακίδης». Καταλήγοντας, ο πολιτιστικός και αθλητικός σύλλογος «Ακρίτας» στη Νάουσα ευνόησε την σύνδεση των προσφύγων με το παρελθόν, αλλά άνοιξε και το παράθυρο στο μέλλον. ■

Βιβλιογραφία

1. Brown Marshall Philip, (1927) The Lausanne Treaty American Society of International Law
2. Hirschon Renee, (2008), History's long shadow: The Lausanne Treaty and contemporary Greco-Turkish relations
3. Jensen Kincaid Peter, (1979), The Greco-Turkish war, 1920–1922. International Journal of Middle East Studies, 10, pp 553–565.
4. Αποστόλου Στ.(2004), Το ιστορικό της ίδρυσης του Γυμναστικού Συλλόγου Ποντίων Ναούσης Ακρίτας, Νέοι Καιροί 24-08-2004 σελ.5
5. Αρχείο Λαππείου Γυμνασίου Γενικός Έλεγχος Αποτελέσματος Ενιαυσίων Εξετάσεων Σχ.Ετος 1921–22,1922–23.
6. Βολσαμίδης Εμ.,(2009), Η βιβλιοθήκη Αργυρουπόλεως στη Νάουσα, Ψηφίδες, Ιστορικά Τοπικά σελ.304 τ. 3
7. Βολταδάρου Αγγ., (1996), Αναμνήσεις σελ.9
8. Έγγραφο του Πρωτοδικείου Βέροιας Αρ.129/23-05-1928
9. Εφημερίδα «Νάουσα» στις 11 Μαρτίου 1928 σελ.3
10. Εφημερίς του Λαού Ναούσης 29 Απριλίου 1928
11. Εφημερίς του Λαού Ναούσης στις 21-4- 1929
12. Εφημερίδα Μακεδονία 18- 5- 1928 σελ.5 (αρχείο Τ.Μπάιτση).
13. Εφημερίδα Πρόδοος 1931
14. Εφημερίδα Φωνή Ναούσης 27 Ιουνίου 1954
15. Εφημερίδα Φωνή Ναούσης 12 Φεβρουαρίου 1956
16. Επιτροπή Ποντιακών Μελετών <http://www.epm.gr/epm.htm> Ημερομηνία ανάκτησης 20-1-2015
17. Ιωσφίδης Χαρ., (1987), Ακάματοι συντελεστές της πνευματικής ανόρθωσης του Πόντου, Περιοδικό Νιάουστα τ.Οκτ. σελ.143
18. Κολιόπουλος Ι.-Μιχαηλίδης Ιακ., (2009), Οι πρόσφυγες στη Μακεδονία,

Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών.σελ.30,39 Αθήνα

19. Μπιλιούρης Λάζ., (2014),3ο Δημοτικό Σχολείο Νάουσας Γαλάκεια Νάουσα 2014 σελ. 33 και 98 πιν.4
20. Μπέτσα Ολ.,(2011), Σωματεία Σύλλογοι Συντεχνίες Ενώσεις Σύνδεσμοι Ηρωθίας από την απελευθέρωσή της το 1912 μέχρι το 1945 Απρ. 2011 Χρονικά ΕΜΙΠΗ τ. 13,σελ.22
21. Μαυρίδου Θεοδ.,(2014),Από την Ήμερα του Πόντου Αγαθάγγελος Φωστηρόπουλος 1895–1985 Περιοδικό Ποντιακή Εστία τ.179 σελ 36
22. Μαυρίδου Θ., Χατζηστυλλής Κ, Μάλλιος Γ.,(2013), Γυμνάζοντας τους μαθητές στη Μακεδονία του Μεσοπολέμου. Ε.Γ.Β.Ε. Δεκ.2013,Τόμος 33 τεύχ. 4, σελ.24 Θεσ/νίκη
23. Μάλλιος Γ, Μαυρίδου Θ.,Χατζηστυλλής Κ., (2014), Ο πρώτος γυμναστής του εν Ναούση Λαππείου Γυμνασίου Περιοδικό Νιάουστα τ.146 σελ.20
24. Περισσράπη Αν.,(1999), Τα σωματεία της Νάουσας από το 1914 μέχρι το 1939, Νάουσα 19ος-20ος αιώνας, σελ 258
25. Πρακτικών 10ης συνεδρίασης 28-05-1953
26. Πρακτικών 2ης συνεδρίασης στις 22 Αυγούστου 1939
27. Πρακτικών 3ης συνεδρίασης στις 10 Σεπτεμβρίου 1939
28. Φωτιάδης Κ.(2008), Ο Ελληνισμός του Ευξείνου Πόντου, Κέντρο Ποντιακών Μελετών σελ. 17
29. Φωτιάδης Κ.-Μιχαηλίδης Ιάκ., (1999), Στους δρόμους της προσφυγιάς, Η εγκατάσταση των προσφύγων στη Νάουσα. Νάουσα 19ος-20ος αιώνας σελ.192,193
30. Φωστηρόπουλος Αγαθ.,(2012), Μανουσάκια στην Ήμερα, Εκδόσεις Κυριακίδη
31. Ψαθάς Δημ.,(1994), Γη του Πόντου, σελ.394

Η ομάδα μπάσκετ του Φ.Α.Σ. Νάουσα που οχηματίστηκε επίσημα από μαθητές Γυμνασίου, στο ανοιχτό γήπεδο μπάσκετ του Σταδίου το 1970. Διακρίνονται όρθιοι από αριστερά: Δημήτρης Κοντοζής (προπονητής), Χρήστος Σιάτρης, Αντώνης Χατζάρας, Γιάννης Πράπας, Γιώργος Μούλιας, Κώστας Λαπαβίτσας, Δημήτρης Βερούλης. Καθιστοί από αριστερά: Δημήτρης Μάντζαρης, Γιώργος Μπάτσαλας, Γιώργος Μπαρμπόκας, Βασίλης Δίνισης, Νίκος Χριστοδουλάτος

ΤΟ ΤΜΗΜΑ ΜΠΑΣΚΕΤ ΤΟΥ «ΦΑΣ ΝΑΟΥΣΑ» ΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ '70-'80

Το τμήμα μπάσκετ του Φ.Α.Σ. Νάουσα δημιουργήθηκε επίσημα το έτος 1970 κατόπιν ενεργειών του ομώνυμου ποδοσφαιρικού σωματείου, το οποίο ιδρύθηκε το 1962. Τότε δόθηκαν σε όλους τους αθλητές του τμήματος, αθλητικές φόρμες, κάλτσες, παπούτσια, φανέλες με μπλε και άσπρες ρίγες, αθλητικά παντελονάκια, τα οποία χρησιμοποιούσαν στις προπονήσεις, σε επίσημους ή φιλικούς αγώνες.

Γράφει ο Κώστας Λαπαβίτσας,
Εκπαιδευτικός-συγγραφέας
τέως αθλητής μπάσκετ

Ακόμα είχαν εκδοθεί «Δελτία Αθλητή» για όλους τους αθλητές στίβου και αθλοπαιδιών (μπάσκετ, βόλεϊ), τα οποία χρησιμοποιούνταν απ' αυτούς για την ελεύθερη είσοδο στο γήπεδο και την παρακολούθηση των ποδοσφαιρικών αγώνων της ομάδας του Φ.Α.Σ. Νάουσα

που διεξάγονταν στη Νάουσα. Ξεχωριστά είχαν φτιαχτεί «Δελτία Αθλητικής Ταυτότητας» για τους αθλητές του μπάσκετ με τη φωτογραφία του κάθε αθλητή και τα ατομικά του στοιχεία, τα οποία είχαν θεωρηθεί από την Ελληνική Ομοσπονδία Καλαθοσφαίρισης

(Ε.Ο.Κ.) και τον γιαντρό που εξέταζε αυτούς. Αυτά ελέγχονταν από τους διαιτητές πριν την έναρξη των επίσημων αγώνων μπάσκετ του πρωταθλήματος της Α' Κατηγορίας Κεντροδυτικής Μακεδονίας που συμμετείχε η ομάδα των ανδρών. Αργότερα σχηματίστηκαν οι ομάδες παιδών και εφήβων.

Επίσης κάνουμε γνωστό, ότι όταν ξεκίνησαν οι πρώτες προπονήσεις και έγιναν τα πρώτα φιλικά παιχνίδια της ομάδας των ανδρών τους μήνες Φεβρουάριο και Μάρτιο το 1970 δεν υπήρχε η Ελληνική Ομοσπονδία Καλαθοσφαίρισης (Ε.Ο.Κ.) αφού αυτή ιδρύθηκε και λειτουργεί από τον μήνα Απρίλιο του 1970. Τα πρωταθλήματα στα οποία έλαβε μέρος η ομάδα του Φ.Α.Σ. Νάουσα τη δεκαετία 1970-1980 διοργάνωνε η τοπική επιτροπή Κεντροδυτικής Μακεδονίας, η οποία πρωτολειτούργησε από την αγωνιστική περίοδο 1967-68 και είχε έδρα τη Βέροια.

Οι προπονήσεις

Οι πρώτες προπονήσεις ξεκίνησαν στο κλειστό γήπεδο μπάσκετ του Γυμναστηρίου με πρώτο προπονητή τον γνώστη του αθλήματος Δημήτρη Κοντοζή, ο οποίος το έτος 1968 ήταν προπονητής στην ομάδα του «Αρίωνα». Αυτές ήταν συστηματικές με άριστα αποτελέσματα και στηρίζονταν κυρίως στο σωστό τρόπο ανάπτυξης του παιχιδιού, στο ρόλο που είχε ο κάθε παίκτης, στην τεχνική κατάρτιση, στην ομαδική συνεργασία, ευστοχία από κοντά και μακριά στο καλάθι, ταχύτητα, δύναμη, αιφνιδιασμός, τρόπο σκέψης παιξίματος, εκτίμηση της δυναμικότητας της αντιπάλου ομάδας, καλή ψυχολογία και φυσική κατάσταση.

Αυτή την εποχή η ομάδα στηρίζονταν περισσότερο σε μαθητές Γυμνασίου, οι οποίοι αν και είχαν το φόρτο των μαθητικών καθηκόντων τους διέκρινε μεγάλη όρεξη για προπονήσεις και το μεράκι της διάκρισης σε όλους τους αγώνες.

Πρέπει να σημειωθεί όμως ότι είχαν και τη βοήθεια κάποιων έμπειρων παικτών μεγαλύτερης ηλικίας. Έτσι σχηματίστηκε μια πανίσχυρη ομάδα με πολλές διακρίσεις που τη σέβονταν και υπολόγιζαν όλοι οι αντίπαλοι. Μερικά από αυτά τα παιδιά ήταν μεγάλα ταλέντα που χωρίς υπερβολή μπορούσαν άνετα να σταδιοδρομήσουν και να διακριθούν παίζοντας μπάσκετ σε μεγάλες ομάδες της τότε Α' Εθνικής Κατηγορίας.

Όμως εκείνα τα «δύσκολα χρόνια» τους ανάγκασαν να παραμείνουν στον τόπο τους και να μην εξελιχθούν όπως θα έπρεπε. Μεγάλη και ανιδιοτελής ήταν η προσφορά τους στον αθλητισμό της πόλης μας. Κερδισμένα όμως ήταν τα παιδιά διότι έκαναν σωστές φιλίες μεταξύ τους, δέθηκαν περισσότερο και ανδρώθηκαν στο γήπεδο. Διά του αθλητισμού (μπάσκετ) διαμόρφωσαν ισχυρούς χαρακτήρες και ανέπτυξαν συγκροτημένες προσωπικότητες. Διδάχτηκαν την ευγενή άμιλλα και με

Κώστας Λαπαβίτσας (Τρόντζος), 1973. Είχε συμμετοχή σε περισσότερους από εκατό (100) επίσημους αγώνες μπάσκετ σαν βασικός παίκτης στην ομάδα του Φ.Α.Σ. Νάουσα, ήταν ο πρώτος σκόρερ της και έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο στα πρωταθλήματα της Α' κατηγορίας Κεντροδυτικής Μακεδονίας, που διεξήχθησαν τη δεκαετία 1970-1980

μεγάλη διορατικότητα και αποφασιστικότητα αγωνίζονται μέχρι σήμερα στο στίβο της κοινωνίας μας.

Οι μετακινήσεις στα γήπεδα των αντιπάλων ομάδων γίνονταν με ιδιωτικά αυτοκίνητα των προπονητών ή εφόρων της ομάδας, με λεωφορεία και ταξί. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι πολλές φορές, ιδίως το χειμώνα, η ομάδα μετακινούνταν με άσχημες καιρικές συνθήκες, βροχές, ανέμους, χιόνια, χαμηλές θερμοκρασίες. Μερικά παιχνίδια στα ανοικτά γήπεδα έγιναν με βροχή. Ο σκοπός όμως αγιάζει τα μέσα...

Προπονητές στην ομάδα των ανδρών διετέλεσαν οι: Δημήτρης Κοντοζής, Θεόφιλος Διάφας, Νίκος Παγκαλίδης, Φίλιππος Μαρκοβίτσας, Γιώργος Τσίτσαρης, Άγγελος Μελανίδης. Έφοροι υπήρξαν οι: Κώστας Δήρας, Δημήτρης Πεκλιβάνος, Φίλιππος Μαρκοβίτσας, Χρήστος Παπαφιλήπου, Νίκος Χριστοφόρου, Μανώλης Ρούσσος.

Τα γήπεδα μπάσκετ που χρησιμοποιήθηκαν για τη διεξαγωγή των αγώνων στην πόλη μας ήταν τα εξής: Το κλειστό του Γυμναστηρίου, το ανοικτό του Σταδίου, του Λαππείου Γυμνασίου και της Τεχνικής Σχολής.

Το κλειστό γήπεδο μπάσκετ του Γυμναστηρίου

Το κλειστό γήπεδο μπάσκετ του Γυμναστηρίου τότε ήταν σε πολύ κακή κατάσταση και ακατάλληλο για την τέλεση αγώνων μπάσκετ, αφού κινδύνευε και η σωματική ακεραιότητα των παικτών μας. Συγκεκριμένα υπήρχαν αρκετά σπασμένα σανίδια στο δάπεδο, όπως έτσι ήταν και πολλά τζάμια στην κλειστή αίθουσα. Το χειμώνα έμπαινε μέσα ο κρύος αέρας και ο εσωτερικός χώρος μετατρέπονταν σε ψυγείο, αφού δεν υπήρχε θέρμανση.

Το δάπεδο είχε μικρές διαστάσεις, ενώ οι φίλαθλοι κατά τη διάρκεια των αγώνων έμπαιναν και μέσα στον αγωνιστικό χώρο κυρίως στις άκρες του

επάνω: Η ομάδα μπάσκετ του Φ.Α.Σ. Νάουσα στον πρώτο αγώνα του πρωταθλήματος Α' κατηγορίας Κεντροδυτικής Μακεδονίας στο Γυμναστήριο του Σταδίου το 1971. Διακρίνονται όρθιοι από αριστερά: Αναστάσιος Γιάντσης, Θωμάς Ρούσος, Άγγελος Μελανίδης, Κώστας Λαπαβίτσας, Δημήτρης Κοντοζής (αρχηγός). Καθιστοί από αριστερά: Αντώνης Χατζάρας, Δημήτρης Μάντζαρης, Βασίλης Δίντσης.

κάτω: Η ομάδα του Φ.Α.Σ. Νάουσα στο ανοικτό γήπεδο μπάσκετ της Τεχνικής Σχολής το 1975. Στη φωτογραφία διακρίνονται όρθιοι από αριστερά: Φίλιππος Μαρκοβίτσας (προπονητής-έφορος), Άγγελος Λακηνάνος, Δημήτρης Ρίζος, Δημήτρης Βογιατζής, Σάββας Μιμιλίδης, Άγγελος Μελανίδης, Χρήστος Ισκάρας. Καθιστοί από αριστερά: Μηνάς Καρανάτσιος, Γιώργος Ζαχαριάδης, Γρηγόρης Γιόκαλας, Αντώνης Χατζάρας, Αντώνης Πλήκας, Αλέκος Παπακωνσταντίνου, Δημήτρης Κοντοζής (αρχηγός).

γήπεδου. Πολλοί κρέμονταν στα πολύζυγα. Η σκεπή σε ορισμένα σημεία ήθελε επιδιόρθωση, διότι όταν έβρεχε πολλές φορές το δάπεδο γέμιζε νερά. Λουτρό δεν υπήρχε για μπάνιο. Παρά τα σοβαρά προβλήματα που αντιμετώπιζαν οι παίκτες δεν το έβαζαν κάτω, αλλά μαζί με τον προπονητή τους και έφορο πείσμωναν περισσότερο, ενώ αρκετά παιχνίδια είτε φιλικά, είτε πρωταθλήματος έγιναν σ' αυτό το γήπεδο μέχρι το έτος 1973, που φύλακάς του ήταν ο Αναστάσιος Μήτσικας (Γκάφος). Τελικά αφού κρίθηκε ακατάλληλο για τη διεξαγωγή αγώνων αγωνιζόμασταν στα προβληματικά και επικίνδυνα

τσιμεντένια γήπεδα σαν να μην είχε δική της σταθερή έδρα η ομάδα μας. Πράγματι εάν δεν υπήρχαν αυτά τα σοβαρά προβλήματα μπορούσαμε να ήμασταν πρωταγωνιστές κάθε χρόνο στα πρωταθλήματα που διεξάγονταν τότε, διότι είχαμε μεγάλες δυνατότητες και μεγάλη όρεξη για δουλειά, ενώ οι προπονήσεις γίνονταν εντατικά κατά επαγγελματικό τρόπο.

Αρκετά παιχνίδια είτε φιλικά, είτε πρωταθλήματος με τις ομάδες της Βέροιας Γ.Α.Σ. και Φίλιππο ήταν επεισοδιακά λόγω της μεροληπτικής διαιτησίας εις βάρος μας. Έτσι δημιουργούνταν επεισόδια μεταξύ ένημερων οπαδών των

ομάδων αλλά και κατά των διαιτητών, όμως σταματούσαν με την παρέμβαση των ψυχραιμότερων και την επέμβαση της αστυνομίας.

Ένας από τους σημαντικότερους φιλικούς αγώνες της ομάδας του Φ.Α.Σ. Νάουσα ήταν αυτός που διεξήχθη στο κλειστό Γυμναστήριο το 1972 με την ομάδα του Ηρακλή Θεσσαλονίκης. Ως γνωστόν η ομάδα του Ηρακλή τότε αγωνιζόταν στο πρωτάθλημα της Α' Εθνικής Κατηγορίας και είχε στη σύνθεσή της τους διεθνείς παίκτες Σακελλαρίου, Μπογατσιώτη, Πιλαφίδη, Καρατζουλίδη, τους οποίους είδαν από κοντά οι φίλαθλοι της πόλης μας.

επάνω: Η ομάδα του Φ.Α.Σ. Νάουσα στο γήπεδο μπάσκετ του Λαππείου Γυμνασίου λίγο πριν την έναρξη του αγώνα με τον Ζαφειράκη το 1976. Όρθιοι από αριστερά : Γιώργος Τσίτοκαρης (προπονητής), Δημήτρης Κοντοζής, Σάββας Μιμιλίδης, Γιώργος Μούλιας, Γιώργος Σιάγκος, Γιώργος Ζαχαριάδης. Καθιστοί από αριστερά: Δημήτρης Ρίζος, Αλέκος Παπακωνσταντίνου, Βαγγέλης Μπαξεβάνος, Γρηγόρης Γιόκαλας, Γιώργος Κουτίτσας.

Η ομάδα του Φ.Α.Σ. Νάουσα στο γήπεδο μπάσκετ του Λαππείου Γυμνασίου λίγο πριν την έναρξη του αγώνα με τον Ζαφειράκη το 1976. Όρθιοι από αριστερά: Γιώργος Τσίτοκαρης (προπονητής), Δημήτρης Κοντοζής, Σάββας Μιμιλίδης, Γιώργος Μούλιας, Γιώργος Σιάγκος, Γιώργος Ζαχαριάδης. Καθιστοί από αριστερά: Δημήτρης Ρίζος, Αλέκος Παπακωνσταντίνου, Βαγγέλης Μπαξεβάνος, Γρηγόρης Γιόκαλας, Γιώργος Κουτίτσας.

Το Γυμναστήριο ήταν κατάμεστο από φιλάθλους, οι οποίοι παρακολούθησαν ένα δυνατό και θεαματικό παιχνίδι που γράφτηκε στην ιστορία.

Τέλος, κλείνοντας αξίζει να αναφερθεί ότι πλήθος φιλάθλων παρακολουθούσε τα παιχνίδια με μεγάλο ενδιαφέρον σε όλα τα γήπεδά μας. Πρέπει όμως να τονίσουμε ότι τα ντέρμπι μεταξύ του Φ.Α.Σ. και των ομάδων της πρωτεύουσας του νομού κέντριζαν πιο πολύ το ενδιαφέρον και η παρουσία των φιλάθλων μας ήταν μεγαλύτερη.

Αυτά όλα είναι ιστορία η οποία θα διδάσκεται στους μελλοντικούς αθλητές.

Ο πρώτος επίσημος αγώνας πρωταθλήματος

Ο πρώτος επίσημος αγώνας πρωταθλήματος για την ομάδα μπάσκετ του Φ.Α.Σ. Νάουσα διεξήχθη την ημέρα Τετάρτη 14 Απριλίου 1971 στο γήπεδο του Γυμναστηρίου, με την αντίστοιχη ομάδα του Αρίωνα Πτολεμαΐδας, όπου τη νίκησε με σκορ 81-40. Αξίζει να σημειωθεί ότι το κλειστό γυμναστήριο ήταν κατάμεστο από φιλάθλους της ομάδας μας, που στο τέλος του αγώνα καταχειροκρότησαν τις προσπάθειες των παικτών για την ιστορική νίκη τους. Με την ομάδα της Νάουσας αγωνίστηκαν οι: Κοντοζής,

Λαπαβίτσας, Γιάντσης, Ρούσσος, Μελανίδης, Χατζάρας, Δίντσης, Μάντζαρης. Η ομάδα μπάσκετ του Φ.Α.Σ. Νάουσα στη δεκαετία 1970-1980 έλαβε μέρος σε εκατόν σαράντα έξι (146) αγώνες πρωταθλήματος της Α' κατηγορίας Κεντροδυτικής Μακεδονίας.

Οι παίκτες οι οποίοι είχαν τις περισσότερες συμμετοχές στους αγώνες και διακρίθηκαν ήταν οι: Δημήτρης Κοντοζής, Κώστας Λαπαβίτσας, Αντώνης Χατζάρας, Αναστάσιος Γιάντσης, Άγγελος Μελανίδης, Αλέκος Παπακωνσταντίνου, Γιώργος Σιάγκος, Χρήστος Ισκάρας, Γιώργος Μούλιας, Γρηγόρης Γιόκαλας, Θωμάς Ρούσσος, Πέτρος Πείος,

Αγώνας μπάσκετ με τις ομάδες του Φ.Α.Σ. Νάουσα και Ζαφειράκη στο ανοικτό γήπεδο του Σταδίου το 1976. Διακρίνονται από αριστερά οι: Δημήτρης Κοντοζής, Πέτρος Πείος, Αλέκος Παπακωνσταντίνου, Σάββας Μιμιλίδης και Άγγελος Λακυνάκος

Δημήτρης Ρίζος, Δημήτρης Βογιατζής, Σάββας Μιμιλίδης, Γιώργος Ζαχαριάδης. Σημείωση: Ο Κώστας Λαπαβίτσας και Δημήτρης Κοντοζής συμμετείχαν σαν βασικοί παίκτες στην ομάδα του Φ.Α.Σ. Νάουσα σε περισσότερους από εκατό (100) επίσημους αγώνες ο καθένας στα δέκα πρωταθλήματα της Α' Κατηγορίας που διοργάνωσε η τοπική επιτροπή Κεντροδυτικής Μακεδονίας τη δεκαετία 1970-1980.

Ομάδες των πρωταθλημάτων 1970-1980

Η ομάδα μπάσκετ του Φ.Α.Σ. Νάουσα στο πρωτάθλημα της Α' κατηγορίας Κεντροδυτικής Μακεδονίας από το 1970-1980 αντιμετώπισε συνολικά σε διάφορες χρονικές περιόδους τις παρακάτω ομάδες:

1. Φίλιππος Βέροιας 2. Εδεσσαϊκός 3. Πιερικός 4. Γ.Α.Σ. Βέροια 5. Αρίων Πτολεμαΐδας 6. Εθνικός Κοζάνης 7. Αρχέλαος Κατερίνης 8. Ζαφειράκης 9. Βελβενδός 10. Φλώρινα 11. Αριστοτέλης Σκύδρας 12. Πυρσός Γρεβενών 13. Καστοριά 14. Γ.Α.Σ. Έδεσσα 15. Αριδαία 16. Γιαννιτσά

Ομάδες των φιλικών παιχνιδιών

Σε φιλικά παιχνίδια η ομάδα του Φ.Α.Σ. Νάουσα από το 1970-1976 αντιμετώπισε συνολικά σε διάφορες χρονικές περιόδους τις παρακάτω ομάδες:

1. Έσπερος Θεσσαλονίκης, 2. Πολυτεχνική Σχολή Θεσσαλονίκης, 3. Φίλιππος Βέροιας, 4. Γεωπονική Σχολή Θεσσαλονίκης, 5. Ηρακλής Θεσσαλονίκης, 6. Δημόκριτος Θεσσαλονίκης, 7. Β.Α.Ο. Θεσσαλονίκης, 8. Πιερικός, 9. Αρχέλαος Κατερίνης, 10. Φοιτητές Νάουσας, 11. Ζαφειράκης, 12. Γ.Α.Σ. Βέροια, 13. Βελβενδός, 14. Εθνικός Κοζάνης, 15. Αριστοτέλης Σκύδρας, 16. Λάμπειο Γυμνάσιο Νάουσας, 17. Νέστορας Θεσσαλονίκης, 18. Πυρσός Νάουσας, 19. Πρόσκοποι Αλεξάνδρειας, 20. Αριδαία, 21. Αρίων Θεσσαλονίκης, 22. Φλώρινα, 23. Εδεσσαϊκός

Σημείωση: Πολλά φιλικά παιχνίδια ήταν διπλά, ενώ διεξήχθησαν πολλά άλλα από το 1977 έως 1980.

Τουρνουά μπάσκετ στη Νάουσα το 1971

Στο τουρνουά μπάσκετ που διεξήχθη στη Νάουσα το έτος 1971 για την επέτειο της επανάστασης στην πόλη μας το 1822 και διοργάνωσε ο Δήμος συμμετείχαν οι παρακάτω ομάδες: Φ.Α.Σ. Νάουσα, Γ.Α.Σ. Βέροια, Πρόσκοποι Αλεξάνδρειας, Φίλιππος Βέροιας και ο Πυρσός με νικήτρια την ομάδα του Φ.Α.Σ. Νάουσα, όπου στον τελικό αγώνα νίκησε την αντίστοιχη του Φιλίππου Βέροιας με σκορ 82-65. Το κύπελλο στην πρωταθλήτρια ομάδα του Φ.Α.Σ.

απένειμε ο Δήμαρχος Νάουσας.

Η σύνθεση της Νάουσας στους αγώνες του τουρνουά ήταν η εξής: Κοντοζής, Λαπαβίτσας, Γιάντσης, Μελανίδης, Δίντσης, Χατζάρας, Μπαξεβάνος, Θ. Ρούσσος, Σιάγκος, Μούλιας, Μάντζαρης, Μπάτσας. Οι παίκτες που αγωνίστηκαν με την ομάδα μπάσκετ του Φ.Α.Σ. Νάουσα σε διάφορες χρονικές περιόδους από το 1970 έως το 1980 ήταν οι παρακάτω: Δημήτρης Κοντοζής, Κώστας Λαπαβίτσας, Αναστάσιος Γιάντσης, Θωμάς Ρούσσος, Άγγελος Μελανίδης, Γιώργος Σιάγκος, Γιώργος Μούλιας, Αντώνης Χατζάρας, Βασίλης Δίντσης, Δημήτρης Βογιατζής, Δημήτρης Βερούλης, Δημήτρης Μάντζαρης, Μηνάς Καρανάτσιος, Άγγελος Λακυνάκος, Γιώργος Μπαρμπόκας, Γιώργος Μπάτσας, Αλέκος Παπακωνσταντίνου, Πέτρος Πείος, Γρηγόρης Λαφάρας, Σάββας Μιμιλίδης, Χρήστος Ισκάρας, Δημήτρης Ρίζος, Γρηγόρης Γιόκαλας, Βαγγέλης Μπαξεβάνος, Θωμάς Βάνης, Στέλιος Τσαλμπούρης, Γιάννης Ανθόπουλος, Γιώργος Ζαχαριάδης, Γιώργος Τσίτσαρης, Χρήστος Διάκου, Ζήσης Μάντσιος, Νίκος Χριστοδουλάτος, Γιάννης Τεσσαρομάτης, Τάσος Χριστοδούλου, Γιώργος Κουτίτσας, Αντώνης Πλήκας, Μιλτιάδης Καραγιάννης, Γιώργος Προεστός, Θανάσης Κιουμουρτζόγλου, Πέτρος Μπόλας, Άρης Ψαράς, Γρηγόρης Γιωτόπουλος, Γιώργος Λιάμπας. **■**

